

S/R

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NSV HARIDUSMINISTEERIUMI
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

SISUKORD

V. Oja. Saavutusi ja eelseisvaid ülesandeid	451
E. Sõgel. Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest . . .	465
A. Lints. Töö planeerimisest koolis	482
A. Elango. Poliitinformatsioon koolis	500
Э. Тотцель. Как мы провели предбукварный период . . .	509
M. Annilo. Мой опыт	518
Ilmunud pedagoogilist kirjandust	523

NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSMINISTEERIUMI

PEDAGOOGILINE AJAKIRI

IX AASTAKÄIK

Nr. 8

AUGUST

1951

Saavutusi ja eelseisvaid ülesandeid.

V. OJA,

Eesti NSV haridusminister.

Laste ja noorsoo kommunistlik kasvatamine on meie ühiskonna tähtsamaid ülesandeid. Bolševike partei ja Nõukogude valitsuse lakamatu hool meie laste ja noorte kasvatamise eest leiab kõige selgema väljenduse nõukogude üldise koolikohustuse seaduses. Tänu sotsialistliku korra jõule ja meie riigi võimsusele on eesti kool nõukogude aastail saavutanud suuri edusamme. Pärast sõda on ehitatud ligi sada uut moodsat koolihoonet, ette valmistatud mitu tuhat noort nõukoguliku haridusega õpetajat, on täiendatud tuhandete vanemate, kodanlikul ajal hariduse saanud õpetajate kvalifikatsiooni.

Ühelgi kapitalistlikul maal, kõnelemata kodanlikust Eestist, ei saa olla niisugust hariduse ja kultuurielu tõusu, nagu seda näeme Nõukogude Eestis. Kodanlikus Eestis puudus tuhandel lastel võimalus minimaalsema alghariduse saamiseks, kuna puudusid koolihooned, puudusid töelistest lastevanemail võimalused laste kooli saatmiseks. Kümned tuhanded lapsed olid igal aastal sunnitud algharidust omandamata lahkuma koolist ja astuma tööle, olgu siis kulakuile karjaseiks silgu-leiva eest või aastaiks palgata orjaks tööõppimise, elukutse omandamise eesmärgil.

Pilkeks kiidetud üldisele koolikohustusele ei täitnud ettenähtud koolikohustust üle 50% õpilastest. Kiitlemise taga eesti rahva kõrgest kirjaoskusest peitus ainult kõige elementaarsem lugemisoskus.

Kodanliku Eesti koolisüsteem kandis teravat klassiiseloomu: 6-klasiline algkool oli mõeldud töeliste, kehvikute ja sulaste lastele, üheksa-aastased keskkoolid olid määratud keskkihtide lastele, gümnaasiumid aga kapitalistide ja kulakute võsudele.

Tööraha võit 11 aastat tagasi, 1940. aasta suve pöördelistel päevadel, tegi lõpu eesti kodanluse privileegidele ka kooli- ja haridusalal: nõukogude võim avas tööraha lastele kõik haridusasutuste ukсед, alates algkoolist ja lõpetades ülikooliga. Alles nõukogude võim tegi hariduse kättesaadavaks kogu rahvale.

Möödunud, 1950./51. õppeaastal toimus Nõukogude Eesti koolis terve rida sisulisi ümberkorraldusi. Seltsimees Stalin oma geniaalsete töödega keeleteaduse küsimuste kohta andis uue rikkaliku panuse

marksismi-leninismi varasalve ning aitas ka Nõukogude Eesti keeleteadlastel ja õpetajail vabaneda Marri „uue keeleõpetuse“ väärkontseptsioonidest, näidates kätte õiged seisukohad niihästi keeleteadlastele uurimistööks kui ka õpetajaile eesti ja vene keele ning võõrkeelte õpetamiseks meie koolides.

Pärast seltsimees Stalini tööde avaldamist on meie koolides toimunud pingeline töö eesti ja vene keele ning võõrkeelte õpetamise ümberkorraldamisel. Selleks on organiseeritud aasta vältel õpetajaile kogu vabariigi ulatuses rida sellealaseid nõupidamisi ja seminare, millest on arvukalt osa võetud. Samuti on kursused käesoleval suvel andnud õpetajaile suunavaid juhtnööre ja näidanud, kuidas anda õpilastele täisväärtuslikke teadmisi emakeeles, vene keeles ja võõrkeeltes, kuidas tõsta nende oskust väljendada oma mõtteid täpselt ja selgesti.

1950./51. õppeaasta töötulemuste esialgne analüüs tõendab, et tehtud intensiivse töö tulemusena on õpilaste teadmiste tase eesti ja vene keeles tõusnud. Suulised ja kirjalikud eksamid neis õppeaineis näitasid, et kõikides klassides valitsevad õpilased keelt kindlamini ja teadlikumalt kui möödunud õppeaastail.

Nimetatud positiivsed tulemused ei saa kaugeltki sisendada meisse rahulolu, sest tehtud töö keelte õpetamise ümberkorraldamisel on ainult algus, ja selleski on rida olulisi puudujääke, mille kõrvaldamine on õpetajate ja kõigi haridusorganite tähtsaim ülesanne.

Teiseks põhjanevalt suunavaks sündmuseks meie kooli elus 1950./51. õppeaastal oli möödunud aasta suvel NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja NSV Liidu Arstiteaduste Akadeemia ühine sessioon, mis oli pühendatud I. P. Pavlovi füsioloogiaõpetuse tähtsamaile probleemidele. Sessiooni töö andis bioloogiliste distsipliinide, eriti aga inimese anatoomia ja füsioloogia kursuse õpetamisele pavlovliku suuna.

Paari viimase õppeaasta vältel on meie koolid teinud märgatavaid edusamme bioloogiliste distsipliinide õpetamise alal mitšuuriinliku õpetuse alusel, kusjuures botaanika ja zoologia õpetamist on tihedasti seotud sotsialistliku põllumajanduse praktikaga. Reas koolides on tehtud tänuväärset tööd põllumajanduslike taimede uudissortide kasvatamisega ja nende populariseerimisega kolhoositalurahva hulgas. Siinkohal võiks nimetada näit. Kurenurme Seitsmeklassilist Kooli, Meeri Lastekodu, Võru 1. Keskkooli, Tartu 6. Keskkooli jt.

Ei saa siiski vaikides mööduda faktist, et paljudes koolides ei toimu bioloogia-alaste distsipliinide õpetamine vajalikul kõrgusel, ei ole küllaldaselt hoolitsetud praktiliste tööde baasi — kooli katseaiad — loomise ja väljaarendamise eest. Koolide ja kohalike haridusorganite ülesandeks on eeloleval õppeaastal võidelda selle eest, et bioloogiliste distsipliinide õpetamise ümberkorraldamine jatkuks kiires tempos ja saavutataks seda, et suurte vene ja nõukogude teadlaste Pavlovi, Mišurini, Viljamsi, Lössenko jt. töödest juhindutaks kõigi bioloogiliste distsipliinide õpetamisel, et kõigis koolides bioloogiliste distsipliinide õpetamine seotaks praktiliste töödega kooli katseaias.

Eesti NSV koolide põhiliseks ülesandeks möödunud õppeaastal oli koolikohustuse kõrvalekaldumatu täitmine. Suur töö on tehtud vabariigi haridusorganite ja koolide poolt koolikohustuse seaduse realiseerimiseks, mille tulemusena põhjusega koolikohustust mittetäitjate arv on langenud miinimumini, ainult protsendi murdosale.

Ka algaval õppeaastal on vabariigi koolide esmajärguliseks ülesandeks võitlus koolikohustuse seaduse kõrvalekaldumatu täitmise eest, eriti aga võitlus õpilaste koolist väljalangemise vastu õppetöö vältel, samuti puudumiste arvu vähendamine miinimumini. Ei saa unustada, et suurim õppeedukuse vaenlane on õpilaste sagedane puudumine. Ainult sellega on seletatav, et näit. Rakvere rajoonis Mäda-pea koolis, kus iga õpilase kohta tuli keskmiselt 115 tundi puudumist, jõudis klassi- ja koolikursuse edukalt lõpetada ainult 60% õpilastest, selle kõrval sama rajooni Tammiku koolis, kus puudumine oli minimaalne, ulatus edukate õpilaste arv 98%-le õpilaste arvust.

Puuduliku õppeedukuse olulisemaks põhjuseks reas koolides on paljude õpetajate mitteküllaldane ettevalmistus antud klassides töötamiseks ja ühtlasi see, et sageli ei tööta õpetaja oma erialal. Selle kõrval aga esineb arvukalt fakte, et haridusorganid ja koolide direktorid pole küllaldaselt nõudlikud vastava ettevalmistuseta õpetajate suhtes nende kutsealase kvalifikatsiooni omandamise küsimuses. Madalat õppeedukust on põhjustanud ka ebarahuldav kontroll kõrgemalsete haridusorganite poolt koolide töö üle, mille tagajärjeks on sageli õpilaste ülekoormamine õppematerjaliga. Õpetajad ei pea alati silmas, et koolis on teaduste aluste õppimise eesmärgiks kõige olulisema, teadmiste „raudvara“ hästi ja kindlasti kätteõppimine. Õpilaste ülekoormamine kõneleb ka kasvatustöö mitterahuldavast plaanimisest, õpetajate töö mitteküllaldasest kontrollimisest direktorite ja õppealajuhatajate poolt.

Erilist tähelepanu nõuab meie koolides vene keele õpetamine, kuna seoses kõrgendatud nõudmistega selle nii tähtsa õppeaine õpetamise suhtes ei ole osa õpetajaid oma õppemeetodeid veel ümber korraldanud ega teinud seega vajalikke järeldusi nõudest keeleõpetuse ümberkorraldamiseks. Ainult sellega on seletatav, et näit. Tallinna 20. ja 21. Keskkooli 8. klassis ligi 50% õpilastest ei suutnud rahuldavalt vastata eksaminõuetele. Vene keele õpetamise meetodika küsimuste läbitöötamine peab algaval õppeaastal olema tähelepanu keskuses nii Haridusministeeriumis, Vabariiklikus Õpetajate Täiendusinstituudis kui ka igas metoodilises ringis ja aineseksioonis. Selle tähtsa küsimuse edukaks lahendamiseks on vajalik eesrindlike õpetajate-meistrite parimate kogemuste laialdane tundmaõppimine ja nende levitamine.

Vaatamata paljudele tõsistele puudujääkidele koolide töös peab ometigi konstateerima, et õpilaste teadmiste üldine tase on tunduvalt tõusnud ja teadmised ise on muutunud kindlamaks ning sügavamaks. Eriti küpsuseksamid näitasid, et õpilaste kirjaoskus on tõusnud, ja õpilaste vastustes peegeldus avar silmaring ning sügav ideeline veendumus. Küpsuseksameid sooritanud õpilaste protsentarv on tunduvalt tõusnud võrreldes eelmise õppeaastaga. Paljudes koolides on õpetajaid, kelle õpilased sajabrotsendiliselt on jõudnud edasi oma õppeaineis. Eriti peab siin nimetama Viiratsi Lastekodu, kus terve lastekollektiiv lõpetas sajabrotsendiliselt klassikursuse.

Eeloleval õppeaastal on meie tähtsaimaks ülesandeks õpilaste varustamine eluks ja tööks vajalike sügavate ja kindlate teadmistega. Teaduste aluste andmise protsessis peab nõukogude õpilastel kujunema kommunistlik maailmavaade, õige arusaamine looduse ja ühiskonna arenguseadustest.

Maailmavaate kujundamisel on eriti tähtsad niisugused õppeained

nagu ajalugu ja kirjandus. On nõutav, et kooli lõpetanud noored peavad hästi tundma üldajalugu, eriti hästi aga oma sotsialistliku kodumaa ajalugu, tundma konkreetse ajaloolise materjali alusel inimühiskonna arengukäiku. Õpilastele peab neis tundides selgitama, kuidas Nõukogude kodumaa rahvad on pidanud sajandeid kangelaslikku ja võidukat võitlust oma vabaduse ja sõltumatuse eest. Nad peavad mõistma, millise ammendamatu panuse on vene rahvas ja teised NSV Liidu rahvad toonud maailma teadusse ja kultuuri.

Rööbiti õpilase maailmavaate kujundamisega tuleb temas kasvatada ka nõukogulik käitumislaad, kommunismiehitaja õilsad iseloomujooned.

Sealjuures ei tohi hetkekski unustada, et ideelis-poliitilist kasvatust peab teostama eelkõige tunnis, õpetamise protsessis, kusjuures arvukad kooli- ja klassivälised üritused aitavad selleks omalt poolt kaasa.

Kooli otsene ülesanne on kasvatada meie noorsugu nõukogude patriotismi vaimus, õpetada meie noortele sotsialistlikku töösse suhtumist, sotsialistlikku suhtumist ühiskondlikku omandisse, vastutustunnet.

Meie nõukogude kool ei või kunagi unustada, et ta kasvatab meie noorsugu rahulikule loovale tööle, et ta kasvatab tulevasi kommunismiehitajaid, kes suudavad kaitsta Nõukogude kodumaa au ja väarikust.

Nende ülesannete täitmisel on kooli ustavaks abiliseks komsomol, kes organiseerib õppivat noorsugu võitlusele kõrge õppeedukuse ja laitmatu distsipliini eest.

Sellest lähtudes peab Nõukogude Eesti kool töötama senisest tihedamas kontaktis komsomoliorganisatsiooniga ja looma ühtse, kindla lastekollektiivi, ühendama organiseeritud ja organiseerimata noored ja kasvatama neisse visadust ja püsivust ning ausat õppetöösse suhtumist.

Nõukogude kooli ees seisvate vastutusrikaste ülesannete edukas lahendamine nõuab õpetajailt, kõigilt haridusalal töötajailt visa ja süstemaatilist enesetäiendamistööd nii ideelis-teoreetilisel kui ka pedagoogilisel ja meetodilisel alal.

Haridusorganite kohuseks on algaval õppeaastal sootu tõsisemat tähelepanu pöörata neile arvukaile noortele õpetajaile, kes töö kõrval õpivad mittestatsionaarselt pedagoogilistes õppeasutustes, sest nende noorte edasiõppimise edukusest sõltub suurel määral pedagoogilise kaadri tugevnemine vabariigis.

Õpetajate enesetäiendamistöö korraldamisel ja juhtimisel tuleb haridusorganeil alati silmas pidada seltsimees Stalini sõnu: „Kuid on olemas üks teaduseharu, mille tundmine peab olema kohustuslik bolševikele kõigis teaduseharudes, see on marksistlik-leninlik teadus ühiskonnast, ühiskonna arenemise seadustest, proletaarse revolutsiooni arenemise seadustest, sotsialistliku ülesehitustöö arenemise seadustest, kommunismi võidust.“

Bolševike partei ja Nõukogude valitsuse väsimatule hoolitsusele meie kooli ja noorsoo eest vastavad Nõukogude Eesti õpetajaskond ning kõik vabariigi haridusalal töötajad veel hoolsama, veel kohuse-tundlikuma tööga, et kasvatada meie noored julgeiks ja elurõõmsaiks, ideeliselt karastatud kommunismiehitajaiks, kes on ustavad oma Nõukogude kodumaale, kommunistlikule parteile ja suurele Stalinile.

Rahvalikust ja rahvavastasest kirjandusest.

(Märkmeid kirjanduse arenemisest imperialismi ja kodanlik-demokraatlike revolutsioonide ajajärgul Eestis XIX saj. lõpust kuni 1917. a. Veebruarirevolutsioonini.)

ENDEL SÖGEL.

(Artikli eelmised osad vt. „Nõukogude Kool“ nr-d 5, 6 ja 7, 1951.)

REVOLUTSIONILISE LIIKUMISE TÕUSU JA ESIMESE MAAILMA-SÕJA AASTAD. TEINE KODANLIK-DEMOKRAATLIK REVOLUTSION (1912.—1917. A. MÄRTS).

Bolševikud olid veendunud ka Stolõpini reaktsiooni rasketel aastatel uue revolutsioonilise tõusu paratamatus saabumises ning valmistasid seda kõigi vahenditega ette. See, millest bolševikud kõnelesid ja mille kasuks nad väsimatult töötasid, läkski täide: 1911. a. oli ilmselt näha töölisliikumise uut elavnemist Venemaal. „...revolutsioonilise liikumise tõeline tõus algab 1912. a. aprillis ja mais, millal, seoses tööliste mahalaskmisega Leena kullakaevandustes, puhkesid hulgalised poliitilised streigid“¹. Proletariaat vastas tsaarivalitsuse metsikule veresaunale streikide ja demonstratsioonidega kõigis tööstuskeskustes ja -rajoonides. Revolutsioonilise liikumise eesotsas sammus Peterburi proletariaat. Tallinnas võttis protestistreigist osa kuni 4000 töolist. Osavõturohked streigid toimusid 1905. a. 16. oktoobri veresauna mälestamiseks. Detsembris 1912. a. algas suur trükitehaste streik, mis kestis mitu nädalat. Kõik see näitas, et revolutsioonilised jõud olid kasvanud, et tööliklassi oli kogunenud määratu suur revolutsiooniline energia, mille nüüd püssipaugud Leenal olid lahti päästnud.

Proletariaadi revolutsioonilistel streikidel oli üldrahvalik tähtsus: nad tõmbasid kaasa talurahvahulga, algas revolutsiooniline liikumine sõjaväes. Bolševikud, kes olid 1912. a. jaanuaris formeerunud iseseisvaks võitlusparteiks ja pannud seega aluse uut tüüpi parteile, bolševistlikule parteile, suunasid revolutsioonilise liikumise tsarismist vabastamise ülesande täitmisele. „Maa oli minemas vastu uuele revolutsioonile.“² 1912. a. 5. mail ilmus bolševistliku ajalehe „Pravda“ esimene number. Nagu kogu Venemaal, nii ka Eestis arenes revolutsiooniline liikumine Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Tööliste (bolševike)

¹ UK(b)P ajalugu. Lühikursus. Tallinn, 1946, lk. 144.

² Samas, lk. 147.

Partei võitlusloosungite all. Praha konverents näitas teed võitluseks kodanlusega kokkuleppivate menševike vastu ka eesti bolševikele. „Pravda“ eeskujul hakkas ilmuma V. Kingissepa energilisel kaastegevusel eesti bolševistlike organisatsioonide häälekandja „Kiir“ Narvas. Hiljem, pärast „Kiire“ sulgemist, hakkas ilmuma „Töö Hääl“.

Bolševikud tugevdasid üha enam oma mõju ning saavutasid võidu ka legaalsetes organisatsioonides. See andis revolutsioonilise liikumise tõusule erakordselt tugeva hoo. Revolutsioonilise liikumise tõusu katkestas 1914. a. juulis puhkenud Esimene Maailmasõda. Juba esimestel sõjapäevadel reetsid II Internatsionaali parteid lõplikult tööliklassi ja hakkasid avalikult kodanlust toetama. Ainult bolševike partei jäi truuks revolutsioonilise internatsionalismi lipule, asudes võitluse imperialistliku sõja ja eksplaateerijate vastu loosungi all „Muuta imperialistlik sõda kodusõjaks“. Tsaarivõim alustas uut tormijooksu bolševistlikele organisatsioonidele. Tsarismi truu liitlasena võitluses bolševike ja töörahva vastu esines ka eesti kodanlus.

Kuid kodanlusele kasuliku ja töörahvale uusi suuri kannatusi toova sõja tingimustes hoogustus revolutsiooniline liikumine 1915. aastal uuesti. Nagu kogu Venemaal, nii ka Eestis toimusid hulgalised demonstratsioonid ja streigid 9. jaanuari, 1. mai jt. traditsiooniliste mälestuspäevade ja võitluspühade tähistamiseks. 1916. a. revolutsiooniline võitlus hoogustus veelgi ning kasvas 1917. a. veebruaris teiseks Vene kodanlik-demokraatlikuks revolutsiooniks. Tsaarivõimu kukutamisele Petrogradis, Moskvas jt. suurlinnades järgnes see ka Eestis. Tallinna töölisid jätsid töö seisma ja ilmusid tänavaile 1905. a. revolutsiooniliste lippude all. 3. märtsil algas ettevalmistus ja viidi läbi esindajate valimised nõukogudesse. Järgmisel päeval hakkasid nõukogud andma oma korraldusi. Samad sündmused toimusid ka teistes linnades — Narvas, Tartus jm. Tsaarivõimu langedes püüab eesti kodanlus vene kodanluse eeskujul võimu oma kätte haarata. Menševikud, kes olid saanud enamuse nõukogudes, lasksid moodustada kodanluse võimu organi — Ajutise Valitsuse ja soodustasid selle tegevust. Kujunes kaksikvõim. Ka Eestis seati nõukogude kõrval kodanluse palvel sisse Ajutise Valitsuse kubermangukomissari ametikoht. Kubermangukomissariks määrati I. Poska.

Kaksikvõimu tingimustes seadsid bolševikud endi ette eesmärgi võidelda kodanluse võimu kukutamise eest, saavutada enamuse nõukogudes ja arendada revolutsiooni edasi proletariaadi diktatuuri kehtestamiseks.

Kogu selle ajajärgu elu ja võitlused kajastuvad ka kirjanduses.

Käsiteldava perioodi eesti proletaarne kirjandus areneb VSDT (bolševike) Partei otsese suunava ja juhtiva mõju all. Selle perioodi proletaarne kirjanduse ülesannete mõistmiseks on vaja aru saada „Pravda“ otsustavast mõjust kogu rahvaliku kirjanduse arenemisele. „Pravda“, õpetab seltsimees Stalin, „...ei olnud lihtsalt ajaleht, mis tegi kokkuvõtteid bolševike edusammudest legaalsete töölisorganisatsioonide enda poole võitmisel, ta oli ühtlasi organiseeriv keskus, mis liitis need organisatsioonid partei põrandaaluste kollete ümber ja suunas tööliikumist kindla eesmärgi poole“.³ „Pravda“ eeskujul organiseeris Lenini ja Stalini õpilane, bolševik-publitsist, ajakirjanik ja tabavate

³ J. V. Stalin, Teosed, 5. k., Tallinn, 1948, lk. 128.

följetonide autor Viktor Kingissepp eesti bolševistlike organisatsioonide häälekandja „Kiire“ väljaandmise 1912. a. juunis. Viktor Kingissepa otsest mõju ja suunavat tegevust on tunda kogu käsiteldava perioodi eesti proletaarse kirjanduse ajaloos. Eesti proletaarne kirjandus aitas kaasa uue revolutsioonilise tõusu hoogustamisele, milleks paljastas kodanluse „tööliste sõbra“ maski, maski, mille ülesandeks oli takistada töölisliikumise tõusu arenemist, andis vastulööke kodanluse natsionalistlikule ja šovinistlikule propagandale, sisendas bolševistlikku tõde suhtumises Esimesse Maailmasõjasse, paljastas teravalt „Noor-Eesti“ rühmituse rahvavastast olemust ja selle loomingu reaktioonilist sisu ja võitles pärast Veebruarirevolutsiooni kodanlik-demokraatliku revolutsiooni edasiarendamise eest sotsialistlikuks revolutsiooniks.

Viktor Kingissepa revolutsiooniline, kirjanduslik ja ajakirjanduslik tegevus on peegelpildiks kogu proletaarse kirjanduse võitluseesmärkide ja vahendite iseloomustamiseks käsiteldaval perioodil. See küsimus vajab eriuurimust. Siinkohal vaid mõned mõtted. Organiseerinud Narvas „Kiire“ väljaandmise, kasutas V. Kingissepp ajalehte selleks, et juhtida revolutsioonilise tõusu hoogustamist. 1914. a. hakkas Narvas ilmuma suletud „Kiire“ asemel „Töö Hääl“. Selles käsitleb V. Kingissepp väga mitmesuguseid küsimusi, et bolševistlikku tõesõna viia rahvahulkadesse. Ta paljastab kodanluse mahhinatsioonid, mis võeti ette „tööliste sõbra“ maski all. V. Kingissepp näitab, et „sotsiaalvabameelne“ „Tallinna Teataja“ kirjutab sellepärast igas numbris midagi töölistele, et töölisliikumist maha teha, et „Tallinna Teataja“ ülesandeks on „...tööliklassi ettevõtete mahategemine tööliste huvide eest võitlemise lipu all...“ V. Kingissepp paljastab kodanluse ettevalmistusi sõjaks, kodanluse natsionalistlikku ja šovinistlikku propagandat, eesti ja vene kodanluse ning mõisnike ühist „trummipõristamist“. Pseudonüümi all W. Wing paljastab V. Kingissepp kodanluse parteituse maski kirjanduse küsimustes.

Artiklis „Ilukirjandus kihutusabinõuna“ analüüsib ta M. Mõtslave „Kusta Polandit“ ja näitab, et eesti kodanlik kirjanik propageerib neid mõtteid kirjanduses, mis vastavad Tõnissoni eduerakonna poliitikale. Seeqa on ilukirjandus rakendatud kodanluse klassihuvide teenistusse. V. Kingissepp annab artikli lõpus otsekohese vastuse, miks kodanluses meeldib rääkida parteitust kunstist: „Ilukirjandus ja kunst üleüldse on toekas sõjariist kodanluse arsenalis. Arusaadav, et seda juba ja nimelt sellepärast klassivahedest ja huvidest kõrgemal seisvana kujutama peab.“ V. Kingissepp toob päevavalgele „Noor-Eesti“ ideoloogide poliitilist reformismi ja filosoofilist idealismi ning näitab, et töörahva huve võib kaitsta vaid tema oma ajakirjandus ja kirjandus (artikkel „Oma ajakirjanduse ja sõnavabaduse kaitseks“ jt.).

1914. a. V. Kingissepp areteeritakse ja saadetakse välja. 1916. a. mobiliseeritakse ta rindele. Pärast Veebruarirevolutsiooni jõuab V. Kingissepp tagasi Eestisse, asudes energiliselt tööle sotsialistliku revolutsiooni ettevalmistamiseks.

Sama küsimuste ring ja ideestik, mis iseloomustab V. Kingissepa kirjanduslikku ja publitsistlikku tegevust, on põhimine ka J. Lilienbachi toimetatud albumites. Selle iseloomustamiseks peatume albumitel „Edasi“ V—X (1912—1917). Eelkõige mõned märkused publitsistika ja kirjanduskriitiliste artiklite alalt.

„Edasi“ V albumis antakse suhtumine kodanluse poolt ettevalmistatavasse sõjasse otseselt äratrükina Narva „Kiirest“ pealkirja all „Sõjakoledused ja kunst“. Selles kirjutatakse: „Praegusel kriitilisel silmapilgul, kus kapital oma teed tule ja mõõgaga tahab puhastada, et vorejõe laenatel oma eesmärkidele — kullamägedele läheneda, kostavad valjud protestid nende poolt, kes selle mängu juures söödaks ei taha olla, — kui ka nende poolt, kes üleilmses rahus ja rahulises arenemises inimesesoo kindlat panti näevad. Esimesed on töölised, teised ilujumala pailapsed, kunstnikud.“ Artiklis seotakse võitlus sõja vastu võitlusega realismi eest kunstis ja tuuakse eeskujuks suure vene kunstniku Vereštšagini tõetruud tööd sõjamaalide alal. Ja sõja ajal, albumis „Edasi“ IX (1915/1916) paljastab proletaarne kirjanik V. Buk kodanluse valet militarismi hävitamisest ja näitab, milliste tagajärgedeni see sõda peab viima ja viib: „Kõik, mis kodanlus praegu militarismuse ävitamisest kõneleb, on — militaristline strategia ja politika...“ ning et see sõda saab „kardetavaks kapitalistilisele Euroopale enesele, kes teda alustas“.

„Edasi“ X albumis (1916/1917) paljastab J. Lilienbach kodanluse poliitikat, mis toimub „tööliste sõbra“ nime all töölisliikumise lõhkumiseks: „Tallinna linnaisad tahavad praeguste ajaleheteadete järele tööliste ametiühingute asju endi ustavatesse kätesse võtta,“ jutlustades, et „klassivõitlus olevat maa pealt igavesti kadunud.“ J. Lilienbach kutsub üles valvsusele ja rõhutab, et „... sõda näitab, kui tarvilik on töölistel endi ühiste tulude eest väljaastumine“.

Kirjanduskriitika alal on kõnealustes albumites („Edasi“ VIII 1914/1915) suurt tähelepanu vääriv O. Müntheri artikkel „Eesti noorematest kirjanikkudest“. See annab iseloomustuse „Noor-Eesti“ palge kohta käsitledaval perioodil.

O. Münther näitab, et eesti nooremad ilukirjanikud vaatavad kirjandusliku tegevuse kui käsitöö peale, mida täidetakse teataval tellimisel. Kirjanduslikult on eesti nooremate kirjanikkude looming reaktiooniline romantika, „... püütakse „futurismi“, „akmeismi“, „adamismi“, „uussümbolismi“ jne. vooludega teisi noori tutvustada ja neid nende voolude poole võita. Ja seda tehakse niisuguse visaduse ja tõsidusega, nagu oleks estetism ja uued voolud tõsised tuleviku ilukirjanduse teenäitajad olevat“. Ja seepärast ongi nende kirjanike looming, nagu näitab Münther, ainult vaatlev, kitsaid sündmusi ja isiklikke juurdlemisi käsitlev. Kasutatakse väljamõeldisi, juttude ja luuletuste sisu tehakse „... fantasialiseks, luupainaja sarnaselt koledaks“ ja püütakse „... värvikate sõnade rohkusel hirmu ja õudusetunnet äratada, et lugejal värinad peale tuleksivad ja ta seeläbi kirjaniku poolt hüpnotiseeritud saaks (Fr. Tuglas, „Unede kuristik“)“. Kuna niisugune kirjandus ei avalda lugejatesse sellisel määral mõju, nagu autorid loodavad, siis püütakse seda laialdase propageerimisega kunstlikult esile tõsta: „... teda tõstetakse vaderite sarnaste arvustajate poolt kõrgele, ergutatakse teda mõnekümnerubalise auhinnaga“ jms.

O. Müntheri võitlev arvustus abistab tunduvalt „Noor-Eesti“ käsitledava perioodi loomingu reaktioonilisuse mõistmisel.

J. Lilienbachi poolt kõnealusel perioodil välja antud albumite ilukirjandusliku osa ideestikust annab kõige kujukama pildi J. Lilienbachi enda luuletuste ideestik. J. Lilienbachi luuletusi perioodil 1912. a. — 1917. a. märtsini on praegu teada vaid 10 ümber. Kuid

vähesusele vaatamata kajastavad need luuletused tolle aja ühiskondliku elu aktuaalsemaid küsimusi. Luuletaja avaldab kindlat veendumust, et saabunud revolutsiooniline tõus "...õelad pühib kõrvale, viib õiged uude elusse" (luuletus „Viimnepäev“, 1912). Ta rõhutab mõtet, et „vabadusetung... on ühiskondlik paleus“ (luuletus „Vabadusetung“, 1913). Kodanluse „isamaakaitsmise“ ülistamisele, s. o. imperialistlikku sõtta õhutamisele seab J. Lilienbach vastu proletaarse arusaamise kodanluse isamaast. Luuletuses „Ilma isamaata“, mis on pühendatud Ed. Vilde 50. sünnipäevale, näitab J. Lilienbach, et möödunud sajandil maa, kus Ed. Vilde sündis, „ei olnud ta isamaa, ... see oli Pudevire saksa maa“. Ja Ed. Vilde sai endale „isamaa“ isa ja ema kalmukünka-maa näol: „Nüüd on tal küll isa- ja emamaa...“ Paljastanud „isamaa“ olemuse, mille nimel kodanlus kihutas töötavaid inimesi sõtta, näitab J. Lilienbach mitmes oma luuletuses imperialistliku sõja tõelist olemust. Nii kirjutab ta luuletuses „Tõsi-isamaalastele“ (1915/1916):

*Sõda on leib
ja kasulik äri,
on veskile vesi,
tuul, mis purjele päri.*

*Sest lase ja torka
ja laima ja näri;
sõda annab leiba
ja on isamaalik äri.*

Luuletuses „Sõjaohvrid“ (1916/1917) rõhutab J. Lilienbach mõtet, et sõda paljastab kodanlike tegelaste rahvavaenuliku näo: „Nüüd mõnigi suurvaim ja rahvamees/ on vaimliselt invalid ilma ees.“

Seega kajastas eesti proletaarne kirjandus kõiki tolle aja aktuaalsemaid küsimusi õigesti, suunates töörahvahulki valitsevate klasside poliitika ja kodanliku kirjanduse reaktsioonilisuse mõistmisele.

Demokraatlik kirjandus, rahvaliku kirjanduse teine osa, arenes käsiteldaval perioodil põhiliselt proletaarse kirjanduse suunaval mõjul.

Eduard Vilde annab neil aastail väärtusliku panuse eesti rahvaliku kirjanduse varasalve eeskätt ameerika imperialismi kiskjaliku olemuse paljastamise, eesti tõusikkodanluse ilme ka iseloomustamise ja „Noor-Eesti“ reaktsioonilise tegevuse naeruvääristamisega. Selleks on lühijutud „Minu esimene business“, „Jack Brown“ ja „Punane viir“ (1911—1913), komöödia „Pisuhänd“ (1913) ja „Muiged“ (1914). Kolmes ülalmärgitud lühijutus, kus paljastatakse ameerika imperialismi, jõuab Ed. Vilde M. Gorki jutustuste mõjul ning oma isiklike kogemuste najal selgusele ameerika imperialismi tõelises olemuses. Lühijutus „Minu esimene business“ näitab Vilde, et Ameerika Ühendriikides kõikemääravaks on raha, — dollar ja vägivald. „Rusikas, suur rusikas pihku pigistatud dollarilipakatega — see sümbol peaks nende standardil seisma,“ kirjutab Vilde. Teravalt paljastab kirjanik ameerika imperialismi laiutamistungi, mis toimub kosmopolitismi lipu all. Vilde näitab, et miljardäride johnsonite südamesooviks oleks näha „tähtedelippu lehvivat põhjanabast lõunanabasse ja Greenwichi kraadist Greenwichi kraadini... Tuntakse ühtainust presidenti, ühtainust Valget maja“.

Vilde näeb õigesti ameerika imperialistliku kodanluse kultuuri olemust: kõik on kokku röövitud Euroopast, kuid pakutakse ameerika sildi all. Vilde mõistab, et Ameerika Ühendriikide elu iseloomustavaks jooneks on valitsevate ringkondade korrupsioon, valimishäältega, riigiametitega, seadusandluse ja kohtumõistmisega kauplemine. Ta käsitleb ka ameerika imperialistide surmahirmu sotsialismi ees ning näitab, et ameerika imperialistide südamesõviks on kasutada võitluses töörahvahulkade ja selle paremate esindajate vastu vahendit, mida seal kasutati neegrite vastu ameerika „demokraatia“ tekkimisest peale — lintšimise vägivalda.

Lühijutu „Jack Brown“ peaideeks on näidata, kuidas kapitalism laastab inimest, hävitab teda moraalselt ja füüsiliselt. „Punases viirus“ on peatähelepanu pööratud Ameerikas valitsevate kõige metsikumate ekspluateerimisvõtete kirjeldamisele.

Ed. Vilde lühijutud, mis paljastavad eredalt ameerika imperialismi, oleksid nagu kirjutatud tänapäeva Ameerika iseloomustamiseks. Ameerika Ühendriikide iseloomustamiseks, kus on kaks moraali, kaks tõe, kaks Ameerikat. Üks — monopolistide, Rockefelleri ja Trumani Ameerika — vägivallatseb, valmistab ette uut maailmasõda ja teine — töörahvahulkade, Dennise ja Robesoni Ameerika — võitleb tõelise demokraatia ja rahu eest.

Komöödias „Pisuhänd“ naeruvääristab Ed. Vilde eesti kodanluse tõusiklikku elu ja tegevust, egoismi ning vaimset küürakust.

„Muietes“, eriti aga paroodias „Uuel teel“ paljastab Eduard Vilde „Noor-Eesti“ reaktsioonilise tegevuse ühte külge: rahvavastast keeleuenduse poliitikat, mille rakendamine muudab kirjandustooted mõtetetuks sõnavadaks, mis on vastikud töötavale inimesele. Vilde rõhutab selgesti, et „Noor-Eesti“ „moodne“ kirjandus ei ole rahvahulkadele vastuvõetav.

Käsitledav periood aga toob ka Ed. Vilde kirjanduslikus tegevuses pöörde langusele. 1916. a. ilmub Ed. Vilde romaan „Mäeküla piimamees“. See on romaan, mis kujutab mõisnik Ulrich von Kremeri, tema kandimehe Tõnu Prillupi ja selle naise vahekorda. Kogu sündmustiku lahendab kirjanik sellega, et Prillupi noor naine Mari saab ka vana paruni Kremeri naiseks. Selles romaanis me ei näe enam võitlevat Vilde, antagonistlikke vastuolusid kujutavat kirjanikku-realisti, vaid uusromantismi positsioonidele langenud kirjanikku, kes tegeleb oma romaanis psühholoogiliste probleemide arutamisega, kiskudes hingeelu lahti reaalsest, inimeste klassikuuluvusest, muutes tegelikkuses toimuva võitluse lepitamiseks. Millega seletada, et Ed. Vilde andis niisuguse teose? See on peamiselt seletatav sellega, et Vilde, kes oli loonud ajaloolise triloogia ja teised oma väärtuslikud teosed revolutsioonilise marksismi ideede mõjul, oli sattunud välismaal elades tingimustesse, kus temasse avaldasid suurt mõju II Internatsionaali tüüpi (taani jt.) sotsiaaldemokraadid. Ja see tõi languse Vilde loomingus. „Mäeküla piimamehest“ peale ei anna Vilde peaaegu midagi uut ja väärtuslikku. Kodanlikus Eestis tegeleb ta peamiselt seniilmunud teoste uuesti väljaandmisega (kogutud teoste näol). Vilde elu viimsel aastal (1933) näeme teda siiski uuesti kirjaniku-võitlejana. See on siis, kui aktiveerub võitlus fašismi vastu, sest eesti kodanlus võtab avalikult kursi fašismile. Ed. Vilde astub aktiivselt välja fašismi vastu.

Huvitav on jälgida kodanliku rahvavastase kirjanduse suhtumist Vilde käsitledaval perioodil loodud teostesse. Kodanlike kirjandusloolaste võtted olid järjekindlad: moonutada Vilde loomingu väärtuslikku osa ja üles kiita mitteväärtuslik, eriti „Mäeküla piimamees“, ja näidata, et just see teos iseloomustavatki Vildet kui tõelist kunstnikku. Toome mõned faktid selle illustreerimiseks. 1912. a. esineb Tuglas oma järjekordsete rünnakutega kriitilise realismi mahategemiseks. 1915. a. sügisel, s. o. enne „Mäeküla piimamehe“ ilmutist, ütleb Tuglas, et Vilde tööd pole kunst ega vaimusta teda. Ta kirjutab: „Olen vähe maitsenud ta viimaseid töid, nii andekad ja vaimukad kui need ongi. Ma pole neid lugedes tunnud end iial õnneliku olevat. Kuid suur kunst teeb alati õnnelikuks.“ Pärast „Mäeküla piimamehe“ ilmutist võtab Tuglas aga sootuks teised toonid. 1916. a. kirjutab ta, et Vilde on muutunud „kergeks, maitseliseks ja ilusakontuuriliseks“: „Paari kuu eest lugesin Vilde „Mäeküla piimameest“, kuid veel praegugi mäletan sest romaanist viimast kui episoodi ja vahekorda.“ Miks siis nii väga meeldis Tuglasele „Mäeküla piimamees“, et ta selle pea-aegu pähe õppis? Vastuse leiame Tuglase artiklis „Eduard Vilde „Mäeküla piimamees““ (1916): „„Mäeküla piimamehe“ ainet on Vilde varem juba mitmes jutus puudutanud. See on mõisaherra ja teonaise vahekord... Kuid esimene kord tarvitab Vilde nüüd seda ainet psüholoogilise mõõdukuse ja ilma tendentsi asjatu rõhutusega. Meile (s. o. reaktsioonilisele kodanlusele — E. S.) on von Kremeri iha kantniku naise Mari vastu inimlikult arusaadav... Mis siin moraliseerida, „saksale kallale tungida ja kohut mõista.“ Ja just seepärast, et Vilde loobus vastuolude realistlikust käsitlemisest, jõuabki Tuglas hinnangu, et see teos olevalt „rahvuslik uusklassika“, „samm edasi“. 1925. a. rõhutab Tuglas uuesti, et „Mäeküla piimamees“ on väärtuslik sellepärast, et selles „pole päevakohaseid kõrvaltendentse“.

Tõime Tuglase tsitaadid vaid selleks, et näidata, kuidas kodanluse reaktsioonilised kirjandusloolased parteituse maski all ajavad kõige reaktsioonilisemat parteilist poliitikat, kiites reaktsioonilist ja laites progressiivset. Kuid asi ei piirdunud ainult sellega. Kodanlikus Eestis ilmunud arvukates kirjandusõpikutes olid ülaltoodud seisukohad nagu sõnasõnalt sisse viidud. Käsitledava perioodi Vilde väärtuslikest teostest vaigiti. Ameerika imperialismi paljastavatest juttudest vaikisid kodanlusaegsed kirjandusõpikud üksmeelselt. (Sest kodanlus ei julgenud ega tahtnud oma „iseseisvuse“ kaitsjat puutada.) Ja „Mäeküla piimameest“ kiideti nagu ühest suust. Nii oli see August Raua õpikus (1921. a.), Kampmanni õpikus (1923. a.), Ridala õpikus (1929. a.), Jänese-Meissaare-Söödi ja Mihkla õpikutes (1938. a.) jm.

See jätkus ka Nõukogude Eestis, kuni andresenid ja tuglased „hoollitsesid“ kirjanduse käsitlemise eest. Tuglaselt 1947. a. ilmunud teoses eesti kriitilise realismi kohta on Ed. Vilde käsitlemisele pühendatud üle 70 lehekülje. Kuid sealt leiab lugeja vaid nõrga vihje paroodia „Uuel teel“ kohta, vaikimise lühijutu „Minu esimene business“ puhul ja kii-dulaulu parimast(!) romaanist — „Mäeküla piimamehest“.

Kodanlus tegi kõik, et sellist väärkäsitlemist Vilde kohta esitada õige käsitusena. Seesama Tuglas, kes alustas oma arvustaja-karjääri Vilde mahategemisega („Eduard Vilde ja Ernst Peterson“), kes meeleehtlikult võitles kriitilise realismi vastu ja Vilde väärtuslike tööde idees-

tikku moonutas, tegi ennast 1934. a. peale (aga võib-olla ka varem) Vilde monograafia koostajaks. Ja kui Nõukogude Eestis Tuglas tehti Andreseni hoolitsemisel teaduslikuks töötajaks Eesti NSV Teaduste Akadeemias, siis valis ta endale jälle sellesama ülesande: Vilde monograafia koostamise (mis õnneks ei valminud). See reaktionäär valmistas ette ja teostas aastakümneid Vilde teoste paremiku moonutamist, kuni EK(b)P Keskkomitee VIII pleenumi otsuste täitmine tegi lõpu sellisele mustale poliitikale.

Ei ole sugugi liigne märkida ka seda, et juba käsiteldaval perioodil võideldi Vilde väärtuslike teoste vastu organiseeritult. Selleks on Vilde üle irvitamine Eesti Kirjanduse Seltsi auhinnakomisjonis 1912. a. pastor Reimani jt. initsiatiivil. Ja kui Vilde astub välja ameerika imperialismi paljastavate jutustustega, siis paadunud reaktionäär Hindrey astub välja Vilde vastu, s. o. ameerika imperialistide poolt, rea kari-katuuridega „Sädemetes“ (1911. ja 1912. a.) jm.

Kõnealusel perioodil annab rahvaliku kirjanduse varasalve oma panuse ka Oskar Luts oma mälestustesarjaga ja rea näidenditega. 1912. a. ilmus temalt esikteosena „Kevade“ I, 1913. a. „Kevade“ II. Samal aastal ilmusid rahvalikud komöödiad „Paunvere“ ja „Kapsapea“. „Kevade“ I ilmus autori enda kulul, sest kodanlikud kirjastajad ei võtnud selle väljaandmist enda peale. Näidendite puhul püüti autorist vaikida.

„Kevade“ väärtus seisneb selles, et Luts, vastandlikult dekadentlike rämpsure näitas elu tõetruult, vastandlikult nooreestlaste keelemoonutustele kirjutäs huvitavas rahvalikus keeles. „Kevade“ annab tõetruu pildi vanast, ekspluataatorliku ühiskonna koolist möödunud sajandi lõpul. Näidend „Kapsapea“ joonistab pildi töötava talupoja rõhumisest kulaku poolt, kulaku jõhkruusest ja vaimsest küürakusest.

O. Luts on kirjanik, kes lõi oma ülalnimetatud teosed elukogemustest lähtudes ja seetõttu on nad väärtuslikud ja hinnatavad kui tõepärased pildid ekspluataatorliku ühiskonna elust.

Eespool käsitlesime rahvaliku kirjanduse olemust, ülesandeid ning sisu perioodil 1912—1917. Mida aga kujutas endast rahvavastane kirjandus samal ajavahemikul?

Rahvavastane kirjandus võitles revolutsioonilise liikumise hoo pidurdamise eest, suunates poliitikas pealöögi marksismi ja tööliklassi vastu, oli kodanluse relvaks imperialistliku sõja eesmärkide kinnimätsimisel, moonutas rahvusküsimuse olemust. Rahvavastane kirjandus andis selliseid kirjandustooteid, mille ülesandeks oli uimastada ja mürgitada töörahva teadvust, tegi maha kõike progressiivset, võideldes proletaarset kirjanduse vastu kohut, tsensuuri ja laimu kasutades ning eitas kogu mineviku progressiivset kirjandust, püüdes näidata, et ainuõige vool on reaktioniline uusromantism „Noor Eesti“ rühmituse näol. Materjalideks, mis seda küllaldaselt ja kujukalt tõendavad, on käsiteldaval perioodil ilmunud väljaanded: „Noor-Eesti“ albumid IV ja V (1912 ja 1915), ajakiri „Vaba Sõna“ (1914—1916), „Postimees“, „Tallinna Teataja“ jt.

Rahvavastase kirjanduse huvi keskendus marksismivastase võitluse organiseerimisele. Siin mängis kaalukat osa 1914. a. ilmuma hakanud ajakiri „Vaba Sõna“, mille toimetusse kuulusid Einbund, Linde, Semper jt., eriti aktiivseteks kaastöölisteks olid G. Suits, Fr. Tuglas, H. Kruus jt. kodanlikud natsionalistid. Nii „Vaba Sõna“ kui ka „Noor-

Eesti" albumid seadsid oma eesmärgiks võidelda eeskätt ajajärgu konkreetseid ülesandeid õigesti lahendavate marksistlike seisukohtade vastu kui ka marksismi vastu üldse. Seda kõike tehti „töölise sõbra“ nime all parteituse loosungit kasutades.

Nii märgitakse „Vaba Sõna“ esimese aastakäigu 1. numbri juhtkirjas, et ajakirja ülesandeks olevat „laiemaid rahvahulkasid, iseäranis töölisi... kitsast ja umbsest igapäevase elu ringist kaugemate ja kõrgemate huvide piirkonda juhtida“. Juhtkirjas kirjutatakse, et toimetajad-väljaandjad ei leidvat „võimalikuks ega tarvilikuks oma ajakirja „Vaba Sõna“ ühe erakondlise voolu sihis toimetada, vaid, avame ta veerud kõigile, kel meiega (loe: reaktsioonilise kodanlusega — E. S.) ühised tuleviku ideaalid on“. Kõik see muidugi oli vaid mask, et selle varjul rünnata marksismi, töölisliikumist ja bolševikke ning petta töörahvast. Kuulutades ennast töölisliikumise sõbraks, hakati jutlustama marksismi revideerimist. Nii ühes „Vaba Sõna“ juhtkirjas valetatakse, et „riikline sotsialism“ (s. o. Bernsteini jt. oportunistlikud vaated, et kapitalism muutuvat rahulikul teel sotsialismiks — E. S.) ja sotsialistiline teooria ei lähe tõepoolest oma põhijoontes teineteisest lahku...“

Seega tegeles ajakiri marksismi laimamisega, sõdis revolutsioonilise marksismi asendamise eest oportunistmiga, mis kodanluse huve ei riiva, vaid on selle teenistuses. II Internatsionaali krahhi tema oportunistliku poliitika tulemusena käsitleti sihilikult kui marksismi krahhi. „Postimehes“ kirjutati 1915. a., et sotsialism varises kokku ja et „... kui meil ka pääle ilmasõda peaks sotsialismiga tegemist olema, siis ei ole see enam Marxi... sotsialism, vaid teine, millel elulise m alus on“. Selle vale eesmärgiks oli samuti püüd asendada revolutsioonilist marksismi oportunistmiga. Samal eesmärgil kirjutas G. Suits „Vaba Sõnas“ (1914. a.), et liberalism ja sotsialism polevat vastandid.

Niisugune oli rahvavastase kirjanduse marksismivaenulik nägu, mida varjati „töölise sõbra“ maski all. Sellepärast ongi erakordselt suure tähtsusega V. Kingissepa, J. Lilienbachi ja kogu proletaarse kirjanduse võitlus kodanluselt „töölise sõbra“ maski mahakiskumiseks.

Rahvavastase kirjanduse väljaanded varjasid oma musta tegevust parteituse loosungiga, kuulutades end parteituks. Kuid tegelikult võitlesid nad kõige ägedamal kombel just bolševike partei kui uut tüüpi partei, leninismi partei vastu. Sel alal töötab eesti kodanlus koos vene menševikega. Teatavasti 1912. a. jaanuaris toimunud Praha konverentsil löid bolševikud oma partei — Venemaa Sotsiaaldemokraatliku Töölise (bolševike) Partei. Kaks aastat hiljem (1914. a.) avaldab „Vaba Sõna“ ühe vene menševiku artikli, kus aetakse menševistlikku juttu „lõhest parteis“ ja kutsutakse üles „lõhe sünnitajaid“, s. o. bolševikke hukka mõistma ja nõutakse „fraktsioonide üheõiguslust“. Sisuliselt tähendas see üleskutset bolševike partei likvideerimiseks.

Selline on eesti kodanluse sulemeeste „parteitu“ ajakirja pale. See ajakiri, nagu teisedki kodanlikud ajakirjad, tegutses reaktsioonilise kodanluse parteilistes huvides. Siit näeme jällegi, kuivõrd suure tähtsusega oli proletaarse kirjanduse võitlus parteituse maski mahakiskumiseks rahvavastaselt kirjanduselt. Sisuliselt oli see võitlus bolševike mõju tugevdamiseks, revolutsioonilise liikumise hoogustamiseks.

Rahvavastane kirjandus tegutses energiliselt kodanluse reaktsionistlike seisukohtade propageerimiseks ka sõja küsimustes. Teatavasti oli Lenin selgesti formuleerinud bolševistliku suhtumise sõjasse: võidelda

imperialistliku sõja vastu, muuta imperialistlik sõda kodusõjaks valitsevate klasside vastu. Eesti rahvavastane kirjandus püüdis varjata neid ainuõigeid seisukohti töörahvahulkade eest, asendada need kodanlusele vastuvõetavate seisukohtadega. Rahvavastane kirjandus propageeris imperialistlikku sõda õiglase sõjana Entente'i poolel, soovides selle poole võitu. Nii avaldab Linde „Vaba Sõnas“ 1914 oma soovi: „Entente peab võitma.“ G. Suits aga räägib korduvalt sõjast selleks, et mustata revolutsiooni, mõõtes ühe mõõdupuuga nii revolutsiooni kui ka imperialistlikku sõda — mõlemad olevat „meeletused“. („Mis olid 1905. a. meeletused 1915. a. meeletuste vastu!“, „Noor Eesti“ V, 1915. a.) Kõik see rõhutab veelgi, kui suure tähtsusega oli eesti proletaarset kirjanduse tegevus imperialistliku sõja olemuse paljastamisel, bolševistliku tõe levitamisel.

Rahvavastane kirjandus kasutas mänglemist rahvusküsimusega kodanliku natsionalismi propageerimise ja kodanluse huvides toimuvale sõjale suurtükiliha hankimise eesmärgil. Teatavasti olid bolševikud ainukeseks parteiks, kellel oli selgepiiriline, teaduslik ja töörahva huvidele vastav programm rahvusküsimuse lahendamiseks. „Ainult bolševikel oli rahvusküsimuses marksistlik programm, mis oli formuleeritud seltsimees Stalini artiklis „Marksism ja rahvusküsimus“ ja Lenini artiklites „Rahvaste enesemääramisõigusest“ ja „Kriitilisi märkmeid rahvusküsimuse kohta“.⁴ Seda bolševistlikku tõde oli vaja varjata ja selle asemel pakkuda oportunistlikke, ebateaduslikke ja rahvavastaseid seisukohti rahvusküsimuse alal — selline oli eesti rahvavastase kirjanduse ülesanne.

Kaks aastat pärast J. V. Stalini geniaalse töö „Marksism ja rahvusküsimus“ ilmumist, mis andis rahvusküsimuse lahendamise marksistliku, teadusliku programmi, purustades Baueri jt. oportunistlikud seisukohad, asub suure õhinaga just Baueri seisukohtade propageerimisele kodanlik natsionalist Hans Kruus. „Vaba Sõnas“ valetab H. Kruus 1915. a., et sotsiaaldemokraatia olevat vaenulik rahvuskultuuri vastu, ning propageerib Bauerit. Järgmisel aastal propageeritakse „Vaba Sõnas“ uuesti Bauerit. Rahvusküsimuse kohta avaldatakse nii oportunist Baueri kui ka sotsialisti-revolutsionääri Tšernovi jt. artikleid; levitatakse seisukohta, et „rahvus on kultuuri vorm“ jms. Seda tegi kodanlus seepärast, et ta tahtis iga hinna eest varjata rahvahulkade eest Lenini ja Stalini ainuõigeid seisukohti rahvusküsimuses. Nii lootis kodanlus kasutada rahvuslikku lippu oma egoistlikes huvides, töörahvahulkade-vastaseks tegevuseks. Seda arvesse võttes saab meile omakorda selgeks, milline suur tähtsus oli eesti proletaarset kirjanduse tegevusel rahvusküsimuse kodanliku käsituse („isamaa“ jne.) paljastamisel.

Eesti rahvavastane kirjandus tegeleb ka idealistliku reaktioonilise filosoofia seisukohtade propageerimisega, et rahvahulgad ei omandaks proletaarset kirjanduse ja ajakirjanduse kaudu dialektilise ja ajaloolise materialismi põhimõtteid — marksistlikku filosoofiat. Kõige rohkem propageeritavaks filosoofiks on Bergson, kellest õppisid hiljem saksa fašistid. Bergsoni reaktioonilise, rahvavaenuliku filosoofia propageerimisega tegeleb „Vaba Sõna“ veergudel J. Semper.

⁴ UK(b)P ajalugu. Lühikursus, Tallinn, 1946, lk. 155.

Niisugune on eesti rahvavastase kirjanduse marksismi-vaenulik positsioon, mida varjati „tööliste sõbra“ nimetuse all. Proletaarse kirjanduse energiline tegevus kiskus kodanluselt tema maski. Ja juba 1915. a. „Vaba Sõnas“ lipsas läbi mõte, et „tööliste sõpradele“ ähvardab „proletaarlisi tüsidusi osaks saada“.

Niipalju eesti rahvavastase kirjanduse poliitilisest programmist. Kuid milline oli siis käsitledava perioodi rahvavastase kirjanduse ilukirjanduslik ja kirjanduskriitiline looming?

Eesti rahvavastane kirjandus püüdis iga hinna eest muuta reaktiooni- uue uusromantismi lipu all tegutsevat „Noor-Eesti“ rühmitust ja ta loomingut ainsaks kirjanduseks, mis olevat väärliline kirjandus eesti rahvale. See on endise kirjandusliku poliitika jätkamine, millest kõnelesime juba Stolõpini reaktsiooni perioodil. Käsitledaval ajajärgul rahvavastane kirjandus üldiselt ei julge oma väljaannetes sõna võtta ajajärgu proletaarse kirjanduse kohta. Ta tegutseb proletaarse kirjanduse vastu peamiselt tsensori ja kohtu abil. Vahetpidamatute politsei- ja tsensorirünnakute osaliseks sai Narva „Kiir“; need rünnakud lõppesid selle bolševistliku ajalehe sulgemisega. V. Kingissepp saadeti asumisele. J. Lilienbachi toimetatavad albumid ja koguteosed olid samuti tsensuuri pideva „hoolitsuse“ all. Selle „hoolitsuse“ eesotsas seisab tsensor Harry Janssen, kes nõuab korduvalt J. Lilienbachi, keda ta nimetab valitseva riigikorra tuntud vastaseks, albumite konfiskeerimist. Veebruaris 1913. a. antakse kohtupalati otsus koguteose „Meie Sõna“ I (1911) hävitamiseks. „Aasta“ I albumi kohta on vastav otsus: hävitada koos stereotüüpidega. Senatisse edasikaebamise tõttu pääseb nimetatud album kergemalt: hävitatakse üks artikkel koos stereotüüpidega. Iseloomustav on (tõenäoliselt tsensuurirünnakute tõttu) ka J. Lilienbachi albumite „Edasi“ mahu vähenemine eriti sõja-aastail. Näiteks sisaldas „Edasi“ I (1905) 112 lk., „Mõtted“ I (1909) — 234 lk., „Edasi“ VIII (1914/1915, s. t. 2 aastakäiguna) — 48 lk., „Edasi“, IX (1915/1916) — 47 lk. Tihti ilmuvad albumeis märkused, et üks või teine artikkel on välja jäänud loa mittesaamise tõttu. Siia juurde aga tuleb arvata veel need artiklid, mis tsensuuri keelu tõttu jäid ilmutamata, kuid mille kohta andmed puuduvad.

Et teha oma reaktsioonilist kirjandust ainsaks kirjanduseks, ründas „Noor-Eesti“ rühmitus teravalt kogu mineviku progressiivset kultuuripärändit, eriti aga eesti kriitilise realismi kõige paremaid teoseid. Sellega kaasnes „Noor-Eesti“ reaktsiooniliste tööde kiitmine ja meetodi kunst kunsti pärast ülistamine „vaderite sarnaste arvustajate“ poolt, nagu tabavalt märkis O. Münther. Keskse kujuna esineb progressiivse kultuuripärändi mahategemisel Fr. Tuglas, keda nagu kajana toetavad G. Suits, B. Linde, H. Kruus jt. 1912. a. esineb Tuglas ulatusliku (77 lk.) artikliga „Kirjanduslik stiil“. Selles artiklis rünnatakse teravalt rahvaluulet, „Kalevipoega“, J. Weitzenbergi, A. Petersoni, M. Vesket, J. Sommerit jt. Peale selle võtab Tuglas ette rea rünnakuid eesti kriitilise realismi paremate teoste, eeskätt Ed. Vilde ja E. Petersoni tööde vastu.

Rahvaluule käsitluses võltsib Tuglas eesti rahvaluule olemust, väites, et eesti rahvaluule iseloom avalduvat nõndanimetatud ilulauludes. Ja näiteks tuuakse laul „Ilu sõitis jõge pidi“ (mille rahvaluule ainetel on koostanud J. Hurt). Tegelikult moonutatakse sellise tõlgendusega eesti rahvaluule olemust. Ei ole õige, et eesti rahvaluule olemus aval-

dub ilutsemises. See, et rahvaluule käsitles seatakse esikohale ilutsev laul ühiskonna vastuolusid kajastavate laulude asemele, on kodanluse võtte rahvaluule klassiolemuse kinnimäsimiseks. See vastab Hurda rahvaluulekogumise suunale ja taktikale. Teatavasti kogus J. Hurt hulga rahvalaule, lähtudes põhimõttest, et antagonistlikke vastuolusid kajastavad laulud tuleb kõrvale jätta, rahvaluules aga esikohale seada ilu- jne. laulud. Selline võtte jäi valitsevaks ka hiljem. Unustati või, õigemini öeldes, jäeti meelega tähele panemata rahvaluule uurimise peamine viis: rahvaluule tundmaõppimine eelkõige sotsiaalpoliitilisest vaatekohast lähtudes.

Tuglase esinemistes avaldub kodanluse ilmne vaen eesti rahvaluule vastu. Ta kirjutab, et „...eesti rahvalaulude värsimõõdus ja rütmuses on midagi väsitavat, ühetoonilist ja tuima...“, et „... teoperemehe õuepoesia on tihti väga igav ja luuleta“. Ka kasutab Tuglas rahvaluule käsitlust reaktsioonilise põhimõtte kunst kunsti pärast propageerimiseks. Ta valetab, et „rahvaluules leiavad enesele traditsioonid need, kes kirjanduses kõigepealt kunsti näevad ja fantaasia suveräniteeti tunnustavad“, ja vassib, et rahvaluule „kõnekäänud, võrdlused ja pildid ei kuulu mitte sedavõrd mõttelisse sisusse kui välimisse vormisse. See on midagi sisu ja vormi vahepäälset“.

Rünnakust rahvaluule vastu siirdub Tuglas eesti rahva eepose „Kalevipoja“ ründamisele, avaldades oma laimuprogrammi „Kalevipoja“ vastu. See on osa kodanluse üldisest „Kalevipoja“-vastasest võitlusest. Siinkohal pole vaja seda lähemalt käsitleda, kuna selle kohta on materjali toodud „Nõukogude Koolis“ nr. 2, 1951. a. ja sm. E. Nirgi artiklis „Sirbis ja Vasaras“ nr-d 14—19, aprillis-mais 1951. a.

Rünnakult „Kalevipoja“ vastu siirdub Tuglas rea progressiivsete kirjanike ründamisele, kelle looming kuulub eesti rahvusliku kirjanduse kujunemise ja eesti rahvusliku liikumise ajajärku. Näidates, nagu pooldaks ta Juhan Sommerit (Suve Jaani), Tuglas tegelikult ründab nimetatud kirjaniku loomingut. Ta näitab Sommeri loomingus vaid ilusõnalisi kohti ja vaikib Sommeri loomingu väärtuslikest ideedest. Sommerit ründab Tuglas seepärast, et esimene olevat kirjutanud „kaks kangesti venemeelset raamatut vene allikate järgi...“ (kõne all on „Luige Laos“ ja „Vene süda ja vene hing“ — E. S.), mille on pühendanud Venemaa sandarmite peamehele Benckendorfile. Milles seisneb siin Tuglase rünnaku mõte? Teatavasti kirjutas J. Sommer oma ülalnimetatud jutustused vene eesrindlikult kirjanduselt (konkreetselt kirjanikelt-dekabristidelt) eeskujul võttes. Sommeri loomingus kajastub eesti ja vene rahva ajalooline sõprus, selgesti on välja toodud mõte, et Venemaa relvastatud jõud kaitsesid eesti rahvast võõramaiste orjastajate kallaletungide ning sõdade eest. Fakt on ka see, et J. Sommer kirjutas oma raamatusse pühenduse Benckendorfile (esimeses trükis, teises trükis on loobutud sellest). Seda Sommeri viga hakkaski Tuglas tõstma kilbile, et sel viisil vaikida Sommeri loomingu väärtuslikest ideedest. Kodanlike natsionalistide tegevusvõtete hulka on aastakümneid kuulunud ka selline abinõu: seati esikohale Sommeri pühendus ja valetati, et tema teosed olevat kirjutatud tsaarivalitsuse tellimisel (Jänese-Meissaare-Söödi õpik 1938. a. jt.) ja nii vaigiti neis kajastuvast eesti ja vene rahva sõprusest jne.

Sommeri laimamiselt siirdub Tuglas rahvusliku liikumise aja

progressiivsete kirjanike laimamisele. Ta ründab Adam Petersoni, Mihkel Vesket, Ado Reinvaldi, Juhan Weitzenbergi jt. Adam Petersoni looming, mille kõige väärtuslikumaks põhijooneks on eesti ja vene rahva ajaloolise sõpruse kajastamine, ajas kodanlikud natsionalistid vihale ning seepärast Tuglas nimetabki Petersoni laule „maitsmata vemmälvärssideks“. Ta nimetab Ado Reinvaldi, Mihkel Veske ja Adam Petersoni luulet „truualamlikeks“ ning „verevaesteks“ lauludeks, mis temas (ja muidugi ka teistes kodanlikes natsionalistides) mingit vaimustust ei olevat tekitanud. Tuglas annab ka „põhjenduse“, miks nende looming talle ei meeldi. Ta kirjutab, et nimetatud kirjanike loomingus „ainsaks tõukejõuks jäi leige isamaalik tunne ja päevakajaline antagonism sakslaste vastu — tendentsid, mis suursugusele vaimustusele põhjust ei võinud anda“. Ja tõesti joondusidki eesti kodanluse kirjandustegelased selle põhimõtte järgi. Kodanlikus Eestis ilmunud kirjandusloo õpikutes üldiselt vaigiti Adam Petersoni loomingust. Seda just seetõttu, et kodanlus kartis eesti ja vene rahva sõpruse kajastumist kirjanduses. Ado Reinvaldi käsitluses vaigiti tema luules esinevast teravast kriitikast ekspluataatorite, rahvusvahelise imperialismi vastu. Nii maeti arhiivi A. Reinvaldi suurepärane luuletus „Buuri sõda“, esimesi luuletoteid eesti kirjanduses, mis on suunatud inglise imperialismi paljastamiseks. Mihkel Veske loominguga käsitlust moonutati: tõsteti esile tema laulud, mis rääkisid „priiuse“ saabumisest jne. (mis on Veske loomingus ideelisel nõrgemaks kohaks), kuid vaigiti neist lauludest, mis kajastavad ühiskondlikke vahekordi, sotsiaalsed ülekohut („Mina vaene leskenaine“, „Suve pidu“ jt.). M. Veske tegevusest vene eesrindliku kultuuri tutvustamisel („Oma maa“) ja Veske progressiivsest suunast rahvaluulekogumisel, mis oli vastupidine J. Hurdale, kas vaigiti või seda koguni võltsiti.

Selle ajajärgu kirjandusest ei jäta Tuglas ründamata ka Bornhöhet, üldtuntud teose „Tasuja“ autorit. Bornhöhet, kes kajastas eesti rahva ajaloolist võitlust välismaiste vallutajate vastu, eesti ja vene rahva sõprust ja eesti kodanluse üha suuremat rahvusliku reetmise tendentsi oma jutustustes „Tasuja“, „Vürst Gabriel“ ja „Villu võitlused“, laimab Tuglas väljamõeldud väitega, nagu poleks temas midagi algupärast.

Rahvusliku liikumise aja progressiivse kirjanduse mahategemisel siirdub Tuglas eesti kriitilise realismi paremate teoste ja kogu voolu mahategemisele. Sellel võitlusel on 1912. aastaks juba oma ajalugu. Juba 1909. a. ründas Tuglas Ed. Vildet ja Ernst Petersoni „Prohvet Maltsveti“, „Rahvavalgustaja“ ja „Elsa“ pärast. Ta nimetab seda kirjandust „tervisevastaseks“ (muidugi kodanlikele natsionalistidele) ja avaldab soovi, et selline kirjandus kaoks. 1912. a. püüab ta väita, nagu oleks eesti kriitiline realism juba kadunud. „Kuid ka see realistlik kirjanduse vool elas enese silmapilgu jooksul ära ja kaotas jällegi ühenduse eluga,“ valetab Tuglas. 1916. a. (ja hiljem) püüab Tuglas väita, et Vilde ja Petersoni kriitiline realism polevatki kriitiline realism, vaid Vilde ja Petersoni olevat „romantikud“(!). Ja nii jätkus see aastast aastasse. Ei tohi unustada, et võitlus käis Vilde, Petersoni jt. tööde paremiku vastu. Kui Vilde kirjutas „Mäeküla piimamehe“, siis organiseeris kodanlik kirjandus sellele kiidulaulu, nagu nägime seda eespool. Aga kuidas jäi Ernst Petersoniga? Ernst Peterson suutis anda väärtuslikku ja rahvalikku loomingut 1905. a. revolutsiooni eelsel perioodil (millest oli juttu käesoleva käsitluse esimeses osas). Revo-

lutsioon hirmutas Ernst Petersoni. „Sõna „revolutsioon“ oli mulle hirmus,“ kirjutab ta hiljem (1934. a.) ühes oma memuaar-artiklis. Stolõpini reaktsiooni aeg viis Ernst Petersoni reaktsioonilise kodanluse poolele, ja hiljem — kodanlikus Eestis — sai Peterson-Särgavast kodanluse truu liitlane, kes sammus fašismile suuna võtnud kodanlusega ühte jalga. Temast saab kaitseliitlane, kaitseliidu propagandapealik ja fašistliku „rahvaesinduse“ liige. Oma progressiivset kirjanduslikku loomingut minevikus püüab ta ise moonutada. „Kogutud teoste“ eesõnas (1938) ta kirjutab, et „meie elu on nende 30 aasta jooksul palju muutunud ja see, mis oli siis järsk ja terav, ei tundu nüüd enam sellisena“. Seega asus Peterson sellal seisukohta propageerima, et kodanlikus Eestis polevat olnud vastuolusid jne. Sellise „kirjanduse“ eest tuglased jt. kodanlikud natsionalistid iseenesestmõistetavalt enam ei rünnanud Särgavat, vaid laulsid talle kiidulaule. Progressiivsed inimesed aga ei jätnud Petersoni reaktsioonilist tegevust paljastamata. Nii märgitakse ühes 1930. a. ilmunud ajalehes, et „Peterson on jätnud luule ja esineb kaitseliitlasena lasketiirul“.

Pöördume tagasi eespoolkäsiteldu juurde. Kodanlikud natsionalistid püüdsid alates rahvaluulest ja lõpetades eesti kriitilise realismi ning eesti proletaarset kirjandusega kõike progressiivset maha teha. Kodanlus seadis oma ülesandeks progressiivse kirjanduspärandi laiilipillamise, et jätta mulje, nagu eksisteeriks käsitledava perioodi eesti kirjanduses ainult üks kirjandusvool eesotsas „Noor-Eesti“ rühmitusega. Et seda ülesannet täita, organiseeriti koos kõige progressiivse mahategemisega reaktsioonilise kirjanduse ülespuhumine. Nii esimese kui ka teise ülesande täitmises on rahvavastase kirjanduse väljaanded („Noor-Eesti“ album, ajakiri „Vaba Sõna“, ajakiri „Eesti Kirjandus“, ajaleht „Postimees“ jt.) täiesti üksmeelsed.

„Noor-Eesti“ reklaamitakse kõige eesrindlikumaks ja progressiivsemaks kirjandusvooluks. Nooreestlased tunnistavad avalikult, et nad mineviku progressiivse kirjanduse traditsioone ei tunnusta. Tuglas kirjutab 1912. a., et nad „endistele kirjanduslikele traditsioonidele midagi ei võlgne“. Kuid see on maksev ainult progressiivse kirjanduse suhtes. Seevastu hindavad nooreestlased minevikust piiblit ja köstri-vaimus loodud kirjandust. Tuglas kirjutab, et piiblis esinev „pessimistlik filosoofia ja ... lüürika langeb kõige kõrgema luule hulka“. „Ja „saksiku köstri“ (nagu ütles tabavalt Ed. Vilde) Jannseni loomingut ei jõuta ära kiita („rahvakirjanikkude põlve algataja“, „mehise kirjanduse looja“ jne.). See meeldis nooreestlastele minevikust (ja silmakirjaks žongleeriti Kr. J. Petersoni ausa nimega).

Reklaam nooreestlaste rahvavastase kirjanduse kiituseks ja ülespuhumiseks on käsitledaval perioodil ulatuslik. Tuglas ei jõua 1912. a. küllalt ära kiita selle „elujulge liikumise“ kõiki häid omadusi. See olevat rahvale vastuvõetav, progressiivne ja seejuures parteitu kirjandusvool.

G. Suits valetab 1914. a. („Vaba Sõna“), et „Noor-Eesti“ olevat välja jäänud erakondade praktikast ning kujutavat endast mitte tagurlikku, vaid „käreamat ühiselulist uuendusvoolu“. Selle järgi kirjutab B. Linde sama ajakirja aastakäigu teises numbris, et „Noor-Eesti“ polevat köitnud end ühegi poliitilise erakonna külge. Ja sama laul kordub teiste sulest teistes allikates.

Kuid need ühised mõtted peaaegu samade sõnadega ei suuda tões-

tada võimatut, s. o. „Noor-Eesti“ parteitust. Vastupidi: „Noor-Eesti“ reaktsoonilist parteilisust tõestab kogu eespoolkirjeldatud võitlus kõige progressiivse vastu, eeskätt eesti proletaarse kirjanduse ja eesti kriitilise realismi vastu. Kuid seda saab näidata ka nooreestlaste suhtumise najal A. Kitzbergi kahte sel perioodil ilmunud teosesse: „Libahunti“ (1912) ja „Kauka jumalasse“ (1913). Ajakirjas „Vaba Sõna“ kirjutab Visnapuu 1915. a., et „Libahunt“ on hea, aga „Kauka jumal“ halb, 1916. a. kirjutab B. Linde „Vaba Sõnas“ „Libahundist“ kui Kitzbergi „kõige paremast“ teosest ja „Kauka jumalast“ kui „võrdlemisi nõrgast“ teosest. Millega seda seletada? Seda saab seletada ainult „Noor-Eesti“ rühmituse parteilisusega, mille nimel kiideti reaktsoonilist „Libahunti“ ja laideti „Kauka jumalat“ külakurnaja Mogri-Märdi palge mõnede külgede näitamise eest, mis moodustavadki „Kauka jumala“ progressiivsed jooned.

Mõned täiendavad märkused selle kohta.

1912. aastal ilmus A. Kitzbergi näidend „Libahunt“. Seda auhinnati Eesti Kirjanduse Seltsi poolt ning propageeriti tol ajal ja ka hiljem kui teost, mis andvat inimese vabadusetaotluse idee kõrgevärtuslikus kunstilises vormis.

„Libahundis“ pole peamine inimese vabadusetaotluse idee Tiina kuju näol. Selle näidendi ühiskondlik ülesanne oli tähelepanu kõrvalejuhtimine aktuaalsetelt ühiskondlikelt probleemidelt, toleaegse olukorraga alistuva leppimise ja rassiteooria propageerimine kirjanduslike võtete abil.

Kodanluse kirjandusloo õpikud väitsid nagu ühest suust, et kõige meeldejäävam ja sümpaatsem kuju on „Libahundis“ „suure soojusega antud“ vanaema kuju. Kodanlusele meeldis vanaema seepärast, et ta oli lepitav, alistumisele kutsuv kuju, kes oma põhimõttega „kõik on loodud kannatama“ kaitses kõike vana oma „tõu vere“ nimel. Seda ei saa lahutada kodanluse üldisest poliitikast: püüda lepitada töörahhahulgad ekspluateerijatega ja ekspluataatorlike valitsejatega, et vältida uut revolutsioonilist tõusu, uut revolutsiooni.

Kui vanaema kuju abil antakse edasi eesti kodanlusele vastuvõetava ja meeldiva rassiteooria sugemeid, siis seda tugevamalt on see tunda näidendi peategelase Tiina kujuk. Milline mulje jääb „Tiinast“ „Libahundi“ põhjalikumal lugemisel? Tiina on erand oma rahvaga võrreldes, teda ei huvita miski peale omaenda isikliku õnne. Ta on tugev indiivid, keda on vastandatud rahvale kui tumedale massile, kes ei mõista teda kui erilist tüüpi. Kuhu viib välja Tiina kuju järjekindel analüüs? See viib välja järelduseni, et selle kuju abil on tahetud propageerida rassiteooriat. Kas seda järeldust saab tõestada faktidega tolle aja elust, kas tol ajal rassiteooria oli leidnud pinda eesti kodanluse ringkondades? Peab ütlema, et oli. Eesti kodanluse, eeskätt Tõnissoni „Postimehe“ ringkonnas oli rassism leidnud tugevat poolehoidu, mis Eestis kandis „tõu-teooria“ nimetust. Eeskujuks võeti prantslasest rassist krahv Gobineau (kelle teos rasside ebavõrdsusest oli ilmunud 1854. a.). Selle lipu all kõneldi juba 1905. a. „Postimehe“ ringkondades eesti rahvusest aadli soetamisest. Kodanlus püüdis klassivõitluse teooria asendada rassiteooriaga, et niimoodi külvata „eesti tõu puhtuse nimel“ rahvuste vahelise vaenu seemneid, et võidelda ülevenemaalise revolutsioonilise liikumise vastu. Ka lootis eesti kodanlus välismaiste rassistide (Gobineau jt.) „õpetuse“ kohaselt, mis jut-

lustas, et „kultuur on kõrgema kihi töö“, rakendada kogu eesti kultuuri ja kirjanduse reaktsiooni vankri ette.

Stolõpini reaktsiooni ajal jutlustas eesti kodanlus eriti ägedalt „eesti tõu puhtuse“ vajadusest. See oli talle vajalik selleks, et likvideerida kõige aktiivsemaid revolutsioonilisi võitlejaid „tõupuhtuse nimel“. Et seda garanteerida, kõneldi isegi „tõuraamatute“ sisseseadmise vajadusest. EKS-i koosolekul jaanuaris 1911. a. kõneles J. Tõnisson küüniliselt: „Peame... oma tõuraamatud tegema nagu neid karjakasvatajad oma puhast verd loomade jaoks peavad, sest neil on kultuuriloo suur väärtus... Suur vale on, et inimene neid tõdesid oma kohta maksma ei pane, mis ta loomade juures tarvitab.“

Seega oli rassiteooria kodanlusele vastuvõetav ja tema poolt propageeritav. Seda ei saa lahutada Kitzbergi „Libahundi“ ideestikust. Muuseas peab märkimä, et rassismi propaganda Eestis alates 1912. aastast sai veel suurema hoo. Kodanlus lootis selle abil nõrgestada tööliikumise ühtsust uue revolutsioonilise tõusu ajal. 1912. a. ilmus A. Grenzsteinilt antisemitismi propageeriv „Juudiküsimus“, 1913. a. avaldas V. Ridala, rassiteooria peamisi propagandiste Eestis, mitu artiklit ning 1914. a. raamatu „Tõu-küsimus“. 1916. a. rääkis E. Laaman koguni, et olevat „vaja luua uus inimesesugu uue ideoloogiaga“. Kahtlematult selgub siit kodanluse tormiline kiitus „Libahundile“ nii aastail 1912—1914 kui ka hiljem: „teaduslikud“ artiklid eesti rassistidelt olid saanud ka ilukirjanduslikus vormis „tõu ja vere“ küsimuse rassistliku selgituse.

Millega seletada seda, et rida nooreestlasi ei olnud nõus Kitzbergi „Kauka jumalaga“? „Kauka jumalas“ näeme peategelase, külakurnaja Mogri-Märdi kujus kapitalistliku kiskja olemust. Mogri-Märdi võimaks, kõige mõõdupuuks on raha. See on hea pilt kulakust. Lindedele-visnapuudele ei meeldinud see teos sellepärast, et see andis pildi selle klassi esindajast, kelle kaitsjad nad olid. Kuid ka „Kauka jumalas“ on ilmselt näha Kitzbergi poolehoid julmale rõhujale. See väljendub Mogri-Märdi julmuse õigustamises: Kitzberg vabandab, et Mogri-Märdi ahnus olevat tingitud sellest, et parun oli teda nooruses piitsuga näkku löönud ja nüüd tahab Märt rikkaks saada, et parunit piitsuga minema ajada. Selline õigustamine on tegelikult kodanluse kaitsmine. Näidendi lõpplahendus on jäetud loodusjõudude teha: välk hävitab Mogri-Märdi positsiooni. Ka see seisukoht on objektiivselt kodanluse teenistuses, mis peab viima töörahvahulki arusaamisele, et kulaku, kapitalisti vastu ei ole vaja maapealset võitlust, revolutsioonilist võitlust, vaid kõik lahendab jõud väljaspool inimesi — välk. Kui jätta kõrvale kodanlust õigustavad seisukohad ja väär lõpplahendus, siis võime öelda, et „Kauka jumalas“ on antud väärtuslik pilt kulaku-külakurnaja kiskjalikust loomusest.

Nooreestlaste eneste erinev suhtumine „Libahundi“ ja „Kauka jumalasse“ tõestab, kuivõrd alusetu ja võlts oli nende propaganda oma rühmituse parteitusest.

Seega tegeldi käsiteldaval ajajärgul „Noor-Eesti“ ringkondades oma rahvavastase kirjanduse kiitmise ja ülistamisega. Kuid mida kujutas endast see, mida kiideti?

Kõnealuse perioodi eesti rahvavastase kirjanduse üldiseks iseloomustamiseks sobivad suurepäraselt A. A. Ždanovi sõnad: „Kodanliku kultuuri langusele ja roiskumisele on iseloomustav müstitsismi ja usu-

hullustuse võimutsemine... Kodanliku kirjanduse — selle kodanliku kirjanduse, kes oma sule on müünud kapitalile, „kuulsateks inimesteks“ on praegu vargad, nuhid, avalikud naised ja huligaanid.“ (Kõnest NSV Liidu kirjanike I üleliidulisel kongressil 17. aug. 1934. a.) Toodud hinnangu haruldast täpsust kinnitab käsiteldava ajajärgu eesti rahvavastase kirjanduse proosa ja luule. Nii on peategelasteks vargad („Vabadus ja vangla“), erootika Underi luules meenutab avalikke naisi, hulkuri (kuigi esteeditseva, kuid olemuselt siiski hulkuri) näiteks on Felix Ormusson, usuhullustust demonstreerivad Tassa legend-jutustused, müstitsismi — Tuglase „Maailma lõpus“ jne.

„Noor-Eesti“ väljaannetes sel ajal ilmuv tõlkekirjandus on sama suuna ja sisuga. Ei ole huvitusega märkida, et nooreestlased on hooltsad Ahmatova luuletuste, selle „raevunud prouakese luule, kes heitleb buduaari ja palvemaja vahel“ (Ždanov), avaldamisega. Aastast aastasse suurenevad „Noor-Eesti“ väljaannetes, nii algupärastes kui ka tõlgetes, kaduvusmotiivid ja surmaeelse lootusetuse toonid. See kajastab õigupoolest kodanluse ja kogu kapitalistliku süsteemi üldist roiskumist.

Kuid kaduvusmotiivist kantud kodanlik kirjandus oli ühtlasi töörahvahulkade mürgitamise abinõuks. Kodanlus ei loobu võitlusest töörahvahulkade vastu nii majanduslikul kui ka ideoloogilisel rindel. Ta üha rohkem maskeerub, grupeerib ümber oma rühmitusi, et ikkagi püüda pidurdada klassivõitluse teravnemist, ära hoida revolutsiooni. „Kiired“ ja „Noor-Eesti“ rühmitus ei suutnud ära hoida esimest kodanlik-demokraatlikku revolutsiooni. Stolõpini reaktsiooni ajal teeb see eesti kodanluse ideoloogiline rünnakrühm kõik, et tulevikus ära hoida revolutsiooni. Kuid ta ei tule oma ülesandega toime. Uue revolutsioonilise tõusu aastail püüab see rühmitus teha kõik, et selle hoogu nõrgestada. Kuid pankroteerununa, suutmata kodanluse tellimust täita, lakkab „Noor-Eesti“ ja „Vaba Sõna“ ilmumast (esimene 1915. a., teine — 1916. a.). Saabus kõigi nende härrade kiuste teine kodanlik-demokraatlik revolutsioon. Pärast revolutsiooni, 1917. a. suvel, saab „Noor-Eesti“ rühmitusest „Siuru“. Selle rühmituse suund ja koosseis on endine. Figureerivad Tuglase, Visnapuu, Gailiti, Semperi jt. tuntud nimed. (Rühmituses on nime poolest teiste hulgas ka Vilde ja Tammsaare, kuid siurulaste endi seletuste järgi pole viimased ridagi kirjutanud selle rühmituse väljaannetes.)

„Siuru“ ülesandeks on uue maski all näiliselt uue rühmitusena pidada võitlust revolutsioonilise hoo nõrgestamiseks, sotsialistliku revolutsiooni ärahoidmiseks. Kuid ka siin ei suuda rahvavastase kirjanduse tuumik kodanluse tellimust täita.

Selline on 1912.—1917. a. eesti rahvavastase kirjanduse üldine pale ja iseloomustus. See manduv kirjandus pidi tuglaste-suitsude jt. sõnade järgi olema „progressiivne“, „edumeelne“ ja pealegi ainuõige eesti kirjandus. „Noor-Eesti“ ei suutnud nii kirjanduspoliitilisel kui ka ilukirjanduse alal kindlustada seda, et rahvavastane kirjandus oleks jäänud a i n s a k s eesti kirjanduseks. Tõeliselt e e s t i k i r j a n d u s e k s oli perioodil 1912—1917 ja jäi ka hiljem eesti rahvalik kirjandus eesti proletaarset kirjanduse ja eesti kriitilise realismi näol.

Eesti kirjanduse arenemine imperialismi ja kodanlik-demokraatlike revolutsioonide ajajärgul (XIX saj. lõpust kuni 1917. aastani) tõendab selgesti kahe kirjanduse, rahvaliku ja rahvavastase kirjanduse olemasolu „ühes“ eesti kirjanduses ja nende võitlust. See on suurepäraseks tõendiks, kuivõrd geniaalne on Lenini ja Stalini õpetus kahest kultuurist ühe kodanliku rahvuse raamides, õpetus kirjanduse parteilisusest.

Ainult lähtudes marksistlik-leninlikest seisukohtadest kultuuri ja kirjanduse arenemise käsitlemisel, on võimalik kirjanduse ajaloo tõeline uurimine ning seehulgas ka mineviku kultuuripärandi õige hindamine. Lenini ja Stalini geniaalne õpetus on tuletorniks, mis valgustab teed ka eesti kirjanduses toimunud võitluse kõige keerukamate küsimuste põhimõtteliselt õigeks lahendamiseks, näitab, millised on olnud võitlevad pooled, nende eesmärk, võtted, nende võtete teostajad. Ja õige arusaamine mineviku kirjandusest ja kirjanikest on meile hädavajalik selleks, et tõmmata piiri selle vahel, mis on väärtuslik ja mida meie kasutame mineviku pärandist tänapäeval töörahvahulkade kasvatamiseks, ja mis on reaktsiooniline rämps, millel on teda sünnitanud ja kandnud kodanlusega ühine koht — ajaloo prügikastis.

Töö planeerimisest koolis.

A. LINTS.

Suured ja vastutusrikkad ülesanded, mis bolševike partei ja Nõukogude valitsus on seadnud koolile meie noorsõo kommunistliku kasvatusel alal, nõuavad koolide direktoreilt, õppealajuhatajailt ja kogu pedagoogiliselt kollektiivilt kooskõlastatud ning läpset õppe-kasvatustöö organiseerimist. Seda võib saavutada ainult kogu koolitöö läpse planeerimise alusel.

Koolide töö planeerimiseks pole Eesti NSV-s senini üksikasjalisemaid juhendeid antud, millelõttu plaane koostatakse erinevate ajavahemikkude kohta ja mitmesuguste vormide kohaselt. Vanemais vennasvabariikides, eriti Vene NFSV-s on sel alal välja kujunenud kindel süsteem, mis tunduvalt hõlbustab ja ühtlustab koolitöö planeerimist.

Allpool peatume lähemalt selle juures, millised nõuded esitatakse koolidele tööplaanide koostamisel.

Koolipraktikas esineb kaks planeerimissüsteemi. Ühtedel koolidel on kolme liiki plaane: 1) aastaplaan, 2) veerandaasta-plaan, 3) tunniplaaniid õpetajaile, nädalaplaaniid — muudele koolitöötajatele (direktor, õppealajuhataja, klassijuhatajad).

Teised koolid planeerivad poolaasta viisi, seepärast on neil ainult kaht liiki plaane: 1) poolaastaplaan, 2) tunniplaani õpetajaile, nädalaplaan — muudele koolitöötajatele.

Kogemused on näidanud, et nii üks kui ka teine süsteem annab õige ja oskusliku kasutamise korral positiivseid tulemusi, mispärast ongi jäetud iga kooli õppenõukogu otsustada, missugust süsteemi kasutada.

Vastavalt eespoolõeldute peavad igas koolis olema järgmised plaaniid:

PLANEERIMINE KOGU KOOLI ULATUSES.

1. Kooli tööplaan kas aastaks või poolaastaks, mis näeb ette kõik koolitöö eri küljed (see plaan on ühtlasi kooli direktori ja õppealajuhataja tööplaaniks).
2. Kooli veerandaasta-plaan (neile koolidele, kes koostavad plaani kogu aastaks).
3. Kooli direktori nädalaplaani; samasugune plaan ka õppealajuhatajal.
4. Kooli tunniplaani poolaastaks.
5. Õpilaste klassi- ja koolivälise töö plaan.

ÕPETAJATE TÖÖ PLANEERIMINE.

1. Veerand- või poolaasta kalenderplaanid igas õppeaines kõigile klassidele.
2. Tunnitööplaan.¹

KLASSIJUHATAJATE TÖÖ PLANEERIMINE:

1. Veerand- või poolaasta tööplaan. 2. Nädala tööplaan.

Peale selle koostatakse õpetajate korrapidamiste graafik, õppenõukogu istungite plaan ja meetoodiliste ringide, õpetajate klassikoosolekute ning klassijuhatajate nõupidamiste plaanid.

On vajalik, et koolis oleksid ette nähtud kindlad päevad ja kellaajad süstemaatilisel korraldatavateks üritusteks (õppenõukogu, meetoodiliste ringide ja õpilasingide koosolekud, pioneerikoondused jne.).

KOOLI TÖÖPLAAN.

Kooli aastatööplaan koostatakse õppeaasta alguseks, mitte hiljem kui 25. augustiks.

Kui kool planeerib tööd poolaastate kaupa, siis sisaldab kooli esimese poolaasta tööplaan üritusi, mis tulevad teostamisele nii esimesel kui ka teisel õppeveerandil, samuti ka talvisel õppetöö vaheajal. See plaan koostatakse hiljemalt 25. augustiks.

Kooli teise poolaasta tööplaan sisaldab üritusi, mis teostatakse III ja IV õppeveerandil, kaasa arvatud eksamite periood ja suvine õppetöö vaheaeg, samuti ettevalmistused uueks õppeaastaks. Teise poolaasta tööplaan koostatakse hiljemalt 5. jaanuariks.

Kooli aasta- või poolaasta-tööplaan algab lühikese sissejuhatusega, mis peab määrama kindlaks kooli põhiülesanded antud õppeaastal, aluseks võttes partei ja valitsuse vastavaid otsuseid ning haridusministeeriumi juhendavaid dokumente, samuti ülesandeid, mis tulenevad eelneva õppeaasta töö analüüsist ja kohalikest tingimustest.

Kooli poolaasta- või aastaplaanil on järgmised osad:

1. Koolikohustuse täitmine.
2. Kooli õppe-kasvatustöö: a) üksikute õppeainete õpetamine; õpilaste teadmiste tase, õppeedukus ja käitumine; b) klassi- ja kooliväline töö; c) klassijuhatajate töö; d) kommunistlike noorte, pioneeride ja õpilaskomitee töö.
3. Töö lastevanemate ja elanikkonna hulgas.
4. Meetoodiline töö ja õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine.
5. Kooli ja õpetajate töö juhtimine ning kontrollimine.
6. Organisatsioonilis-majanduslik tegevus.

Planeerides tööd üksikute peatükkide järgi tuleb ära näidata põhiküsimused ja need maksimaalselt konkretiseerida. Niiugusteks põhiküsimusteks on:

Peatükk Koolikohustuse täitmine. Kõigi kooli mikrorajoonis elunevate koolikohustuslike laste koolituleku ja kooliskäimise kontrollimine, samuti abinõud õpilaste koolist väljalangemise vältimiseks õppeaasta kestel; 8. klassi vastuvõtu kontrollarvu täitmine ja vanemates klassides õpilaskontingendi säilitamine. Sellesse peatükki kuuluvad niisugused konkreetset üritused, nagu töö lastevanematega laste kooli ilmumise kindlustamiseks alates esimesest koolipäevast; sammude astumine lastele kooliküüdi korraldamiseks; internaadi organiseerimine kaugel elunevatele lastele; materiaalse abi osutamine õpilastele, kes seda vajavad; õpilaste varustamine õpikute ja muude õppe- ning kirjutustarvetega; õpilaste koolist puudumise kontrollimine ja võitlus põhjuseta puudumiste ning hilinemiste vastu; kooliarsti sanitaarhariduslik ja profülaktiline tegevus; suvine tervistuslik töö lastega; nõukogude avalikkuse ja elanikkonna kaasatõmbamine koolikohustuse täieliku täitmise kindlustamiseks.

Peatükk Üksikute õppeainete õpetamine; õpilaste teadmiste tase, õppeedukus ja käitumine. Konkreetset üritused õppe-kasvatus-

¹ Tunnitööplaani on paljudes meie koolides ekslikult hakatud nimetama tunnikonspektiks. Viimane on aga hoopis erinev tunniplaani, kuna see sisaldab tunni üksikasjalise kirjelduse, kaasa arvatud õpetaja poolt klassile esitatavad küsimused ning loodetavad vastused. Õpetajailt nõutakse igaks tunniks tööplaani, mitte konspekti koostamist. Toimetuse märkus.

töö organiseerimisel, kindla režiimi ja eeskujuliku korra loomisel ning õpilasreeglite teadliku täitmise kindlustamisel. Abinõud õppeplaani ja -programmi täitmiseks kõigis õppeaines ja kõigis klassides; konkreetset üritused õpetamise teaduslik-teoreetilise, didaktilise ja metoodilise taseme tõstmiseks, mis on suunatud teaduste aluste paremale omandamisele õpilaste poolt ja õpilaste ideelis-poliitilise kasvatamise parandamisele õpetusprotsessis; abinõud õpilaste teadmiste kõrge kvaliteedi saavutamiseks, edutuse vältimiseks ja teiseks aastaks samasse klassi jäämise ennetamiseks. Kooli õppebaasi kindlustamine ja laiendamine: konkreetset üritused näitlike õppevahendite muretsemiseks ja remontimiseks, õppekabinetide (füüsika-, keemiakabineti jne.), võimlemissaali ja spordiväljaku sisustamiseks, töö organiseerimiseks kooli katseaias; õpilaste ja õpetajate raamatukogu täiendamiseks raamatutega. Kevadiste eksamite ja sügiseste järeleksamite ettevalmistus ja teostamine, küpsuseksamid.

Peatükk Klassi- ja kooliväline töö. Konkreetset üritused ühiskondlik-praktiliseks tööks lastega, samuti ringide ja massilise klassi- ning koolivälise töö organiseerimiseks. Kooli raamatukogu ja lugemistoa töö; ülesanded seoses kooli seinalehtede väljaandmisega.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata võimalikult laiemal hulgal õpilaste kaasatõmbamisele kooli- ja klassivälisele tööle, samuti pedagoogilise järelevalve organiseerimisele nooremate laste üle, klassivälise lugemise arendamisele, õpilastega tehtava poliitilise töö korraldamisele, noorte tehnikute ja noorte mituüürinlaste ringi töö kõige laialdasemale arendamisele, samuti massilisele kehakultuuri- ja muule tööle. Klassi- ja koolivälise töö planeerimisel tuleb juhinduda UK(b)P Keskkomitee otsusest „Abinõude kohta õpilaste ülekoormamise vältimiseks ühiskondliku ja muu mitte-õppetööga“.

Peatükk Klassijuhatajate töö. Konkreetset üritused oma klassi õpilaste käitumise ja õppeedukuse igapäevaseks jälgimiseks; õpilaste tundmaõppimine, kaasa arvatud nende elukondlikud tingimused; klassis terve õpilaskollektiivi ja õige ühiskondliku arvamusel loomine; abi osutamine pioneeri- ja komsomoliorganisatsioonile; tiheda sideme loomine lastevanematega ja kodu ning kooli kasvatustöö ühtsuse kindlustamine.

Peatükk Kommunistlike noorte, pioneeriorganisatsiooni ja õpilaskomitee töö. Konkreetset üritused ULKNU XI kongressi otsuse „Kommunistlike noorte tööst koolis“ täitmiseks. Erilist tähelepanu tuleb pöörata kommunistlike noorte ja pioneeride eesrindliku osa kindlustamisele õppetöös ja distsipliini alal ning õpilaste poliitilise kasvatuse korraldamisele. Konkreetset üritused kooli õpilaskomitee töö organiseerimisel ja sisustamisel ning tema autoriteedi kindlustamisel õpilaste hulgas.

Peatükk Kooli side lastevanemate ja elanikkonnaga.

Lastevanemate-komitee töö organiseerimine ja sisustamine; lastevanemate aktiivi loomine koolis; kooli lastevanemate üldkoosolekute korraldamine; pedagoogiline propaganda lastevanemate ja elanikkonna hulgas; elanikkonna kaasatõmbamine kooli abistamiseks.

Peatükk Kooli metoodiline töö. Õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine. Ainekomisjonide tööplaan ja õpetajate enesearendamistöö organiseerimine oma ideelis-teoreetilise taseme ja pedagoogilise kvalifikatsiooni tõstmiseks; plaan tööks klassijuhatajatega; parimate õpetajate töökogemuste tundmaõppimine ja nende juurutamine kogu pedagoogilise kollektiivi praktikasse.

Peatükk Kooli ja õpetajate töö juhtimine ning kontrollimine. Konkreetset üritused, mida direktor ja õppealajuhataja teostavad koolitöö kõigi külgede juhtimiseks ja kontrollimiseks. Õppenõukogu tööplaan. Erilist tähelepanu tuleb pöörata õpetajate tundide plaanipärasele külastamisele direktori ja õppealajuhataja poolt ning iga õpetaja töösüsteemi tundmaõppimisele kooli õppekasvatustöö kvaliteedi tõstmise eesmärgil.

Peatükk Kooli organisatsioonilis-majanduslik töö. Konkreetset üritused kooliruumide, internaadi ja õpetajate korterite õigeaegseks ja kõrgekvaliteediliseks remontimiseks ning nende talveks ettevalmistamiseks; kooli ja õpetajate õigeaegne varustamine kütusega; kooliruumide hoidmine eeskujulikus korras — nii majanduslikus kui ka sanitaarses suhtes; kooli varustamine klassimööbli ja majandusliku inventariga; kooli arvepidamise ja aruandluse, samuti ka kooli finantsala hoidmine eeskujulikus korras; kooli asjaajamise õige organiseerimine.

Kooli aasta- või poolaasta-tööplaani iga peatükk koostatakse järgmise vormi kohaselt:

Jrk. nr.	Üritused	Täitmise tähtaeg	Täitjad	Märkused täitmise kohta

Veerandaasta-tööplaani koostatakse koosneb neistsamadest peatükkidest ja koostatakse sama vormi kohaselt nagu aastatööplaangi, lisades vaid pärast lahtrit „Üritused“ täiendava lahtri „Töö konkreetne sisu“. Veerandaastaplaan on kohustuslik ainult neile koolidele, kus kooli üldine tööplaani koostatakse terveks aastaks.

Kooli tööplaani koostab direktor koos õppealajuhatajaga, rakendades selleks tööks abiks õpetajaid ja teisi koolitöötajaid.

Kooli tööplaani arutatakse läbi kooli õppenõukogus (algkoolides, kus on alla nelja klassikomplekti — pedagoogilisel nõupidamisel) ja pärast selle vastuvõtmist õppenõukogu poolt kinnitab plaani kooli direktor.

Vastutus kooli õppekasvatustöö plaani kõrge kvaliteedilise ellurakendamise eest lasub kooli administratsioonil. Kooli üldise tööplaani alusel koostavad direktor ja õppealajuhataja endale nädalatööplaani. Kooli direktor ja õppealajuhataja on kohustatud pidama oma töö kohta päevikut, kandma sellesse konkreetseid üritusi ja tegema märkused ettenähtud ürituste täitmise kohta.

Kooli üldise tööplaani alusel koostatakse ka üksikute ürituste operatiivsed kalenderplaanid, nagu kevadise või talvise õppetöö vaheaja veetmise plaan jne.

Kooli tööplaani koostamise näitena toome Moskva 110. Keskkooli, Nõukogudemaa ühe parima kooli tööplaani olulisema osa.² Kuna selle kooli tööplaani on üles ehituselt (peatükkideks jaotamise mõttes) hoopis keerukam meie artikli alguses esitatud jaotusest, millest siiski piisab,³ siis paigutame kõnealuse kooli tööplaani materjali (mõningate andmete ja ürituste kohaldamisega vabariigi koolide olukorraga) eeltoodud skeemi kohaselt. Plaan iseendast on üksikasjadeni läbi mõeldud, konkreetne ning sisaldab huvitavaid võtteid kooli õppekasvatustöö parandamiseks. Plaan, välja arvatud sissejuhatav osa, on koostatud tabeli kujul (vorm sama, nagu eespool näidatud), kuid kuna see on küllaltki mahukas, siis pole teda võimalik ära tuua tervikuna, samuti peame loobuma tabelivormist, sest see võtaks palju ruumi.

Pole kahtlust, et Moskva 110. Keskkooli tööplaani tutvumine toob kasu igale koolile tema oma konkreetsetest vajadustest lähtuva tööplaani koostamisel.

„Plaanide sisu, alates kooli üldisest tööplaani ning lõpetades üksikute õppetundide läbitöötamisega õpetajate poolt, peegeldab kooli elu. Plaanis peavad leidma oma koha elavad inimesed — kooli juhtkond, õpetajad ja õpilased, nende konkreetne tegevus, täitmise tähtajad ning märgitud ürituste täitmise eest vastutavad isikud. See võimaldab õigeaegselt kontrollida täitmist, milleta plaan võib muutuda bürokraatlikuks tööde loeteluks, mis kedagi millekski ei kohusta ega aita õpilaste õpetamise ja kasvatamise tööd õigesti organiseerida.“⁴

Sissejuhatav osa.⁵

Kooli põhilisemaks ülesandeks mõeldud õppeaastal oli ideelis-poliitilise kasvatustöö tugevdamine ja võitlus õpilaste täieliku õppeedukuse eest. Võttes kokku ja analüüsides kooli töötulemusi mõeldud aastal, võib teha järelduse, et õppeaasta jooksul saavutas kool märkimisväärsed tulemusi. Kooli saavutustest võib nimetada järgmisi:

1. Oskuslikult kirjutatud ja hästi kujundatud õpilaste kirjalikud tööd vene keele, kirjanduse- ja matemaatikaeksameil näitavad õpilaste tunduvalt kasvamist, sügavate ja püsivate teadmiste omandamist; samast kõnelevad ka õpilaste põhjalikud suuli-

² Vt. И. К. Новиков, «Организация учебно-воспитательной работы в школе», АПН РСФСР, Москва, 1950 г., стр. 253—334.

³ Vt. «Народное образование» № 1, 1950 г.

⁴ Новиков. «Организация учебно-воспитательной работы в школе», стр. 14

⁵ Tuuakse ära lühendatult.

sed vastused eksameil ning kogu kooli üksikute klasside ja õppeainete õppeedukuse hinded. Keskmine edasijõudmise protsent koolis on 98 (97% vastu eelmisel õppeaastal), viite ja neljade üldarv 75,5% (eelmisel õppeaastal 75%), 10 klassis 23-st on täielik õppeedukus, õpilaste arv, kel pole kolmesid, on 426, mis moodustab 47% õpilaste üldarvust; ainult viitele õppijaid on 118 ehk 10%, lõppklassi õpilastest autasustati medalitega 12 õpilast, s. o. 20% lõppklassi õpilaste arvust.

Märgatavalt paranes teadmiste tase vene keele ja matemaatikas. Lõppklassides on üle 80% küpsustöödest hinnatud nelja ja viiega, algebras aga on üle 90% hindeist neljad ja viied.

2. Võideldes õpilaste püsivate teadmiste eest pööras kool igapäevases töös suurt tähelepanu ideelis-poliitilisele kasvatusel, armastuse ja ustavuse kasvatamisele oma kodumaale. Selleks tehti järgmist: a) õpetajad töötasid süstemaatiliselt oma kutsealase kvalifikatsiooni ja poliitilise teadlikkuse tõstmiseks; b) õpilastega toimus igapäevane kasvatus töö õpetamise protsessis ja klassivälises töös õpilasorganisatsioonide kaasabil; c) pedagoogiline kollektiiv töötas süstemaatiliselt õpilaste teadmiste arvestamise ja hindamise meetodika parandamiseks, kasutades seejuures individuaalset lähenemist õpilastele (mahajääjate „võlgnevuse“ süstemaatiline arvestamine ning seoses sellega individuaalsed ülesanded lünkade kõrvaldamiseks, konsultatsioonid jne.); d) edenes töö õpilaste klassivälise lugemise alal; e) laialdaselt kasutati näitlekke õppevahendeid, mida tunduval määral hõlbustas hästsisustatud kabinetide olemasolu; f) palju tähelepanu pöörati ekskursioonidele nii muuseumidesse kui ka loodusse ja tööstusettevõtetesse; g) suurt tähelepanu osutati õppetundides ja klassivälises töös praktiliste töökogemuste juurutamisele õpilastesse (kooli radiofotseerimine, riistade valmistamine ja parandamine kabinetides, samuti näitlekke õppevahendite valmistamine).

3. Igapäevane hoolitsus mahajääjate eest, alaline side oma mikrorajooni majavalitsustega, kontroll õpilaste osavõtu kohta koolitööst võimaldas koolil täita koolikohustuse seadust.

4. Märkatavat tööd on koolikollektiiv teinud distsipliini tugevdamiseks koolis nii õppetundides kui ka väljaspool õppetööd.

Distsipliini koolis aitab kindlustada: traditsiooniline kohtumine kooli endiste kasvandikega; õpilasorganisatsioonide töö; tootmisnõupidamiseks; õpilaste distsipliinküsimuste arutamine õppenõukogus, klassijuhatajate koosolekul ja lastevanemate aktiivi kokkutulekul.

Peab märkima, et koos komšomoli- ja pioneeriorganisatsiooni arvilise kasvuga kasvas nende mõju ka õpilashulkadele, mis omakorda avaldas mõju töödistsipliini paranemisele koolis.

5. Suurt ja sisukat tööd tegi õppenõukogu oma komisjonide ja koondistega. 21 õppenõukogu koosolekul olid arutlusel aktuaalsed küsimused pedagoogika teooriast ja praktikast.

Erilist tähelepanu väärib lahtiste tundide organiseerimine, mida andsid kõik õpetajad staažile ja kvalifikatsioonile vaatamata.

Õnnestunud vormiks töös õpetajatega osutus parimate õpetajate aruannete ära kuulamine õppenõukogu koosolekul ja ainekommisjonides teemale „Minu süsteem õpilaste teadmiste arvestamisel“.

6. Klassi- ja koolivälisele tööle õpilastega, samuti klassivälisele lugemisele vaatas kool kui kogu õppe-kasvatustöö lahutamatu osale. Ringide töö oli endiselt klassivälise töö põhiliseks vormiks.

Tähtis koht oli kehakultuuritööl, eriti õppetööst vabal ajal, samuti koorilaulul ja draamaringi tööl.

7. Lastevanemate-komitee ja lastevanemad abistasid kooli, nagu varemgi, pidevalt koolikohustuse täitmisel, õpilastele kultuurse puhkuse organiseerimisel, sanitaartervituslike ürituste läbiviimisel, pedagoogilise propaganda organiseerimisel lastevanemate hulgas ning tiheda kontakti loomisel õppe-kasvatustöö alal kooli ja kodu vahel.

8. Kontroll õpilaste töö üle õpetajate poolt ja õpetajate töö üle administratsiooni poolt oli kogu õppeaasta vältel tõhus ja pidev. Rakendati samuti seltsimehelikku vastastikust kontrollimist ja kontrolli ametiühingu kohaliku komitee poolt.

Direktor ja õppealajuhataja külastasid igal nädalal õpetajate tunde, keskmiselt 8–10 tundi kumbki. Tundide külastamise tulemusena määrati kindlaks ühe või teise õpetaja töö positiivsed ja negatiivsed küljed, samuti tugevad ja nõrgad kohad õpilaste teadmistes. Instrueerimised, seltsimehelikud näpunäited, kategoorilised nõudmised, mis tulenesid vestlustest õpetajatega pärast nende tundide külastamist, aitasid anda vajalikku suunda õpetajatele nende töös ning hoiduda vigade kordamisest.

Suurt tähelepanu pöörati noorte õpetajate tundide külastamisele ning nende abistamisele.

Palju väärtuslikku materjali andis õpilaste teadmiste kirjalik ja suuline kontrollimine direktori ja õppealajuhataja poolt.

9. Oma igapäevases töös pidas administratsioon tihedat kontakti kooli parteiorganisatsiooniga ja ametiühingu kohaliku komiteega, samuti rajooni haridusosakonna ja pedagoogilise kabinetiga.

Rööbiti saavutustega esines kooli töös ka tõsiseid puudusi:

1. Koolis pole veel välja juuritud formalismi elemendid õppe-kasvatustöös; üksikuis õppetundides ei pööratud kohati küllaldaselt tähelepanu teaduslik-materialistliku maailmatunnetamise küsimusele; mitte alati ei rõhutatud vajalikul määral ühel või teisel teadusalal meie teadlaste prioriteedi küsimust.

Esines üksikuid distsipliinirikumisi õpilaste poolt, sest ei peetud kinni ühtsest nõudlikkusest; samuti tuli ette põhjendamatu õpilaste toomisi direktori ja õppealajuhataja juurde, mis oli kategooriliselt keelatud.

Märgatavalt segas töödistsipliini tugevdamist veel üksikute õpilaste ülekoormamine ühiskondliku ja muu mitteõppetööga.

3. Mitte kõik õpetajad ei pööranud tähelepanu klassi- ja koolivälisele tööle.

Kunstiline ja kehaline kasvatus ei omanud koolis veel vajalikku kohta; vähe on tehtud 7. ja 10. klassi (keskkooli lõppklass — toimetuse märkus) õpilaste abistamiseks tulevase elukutse valikul; paljud õpetajad alahindavad klassivälise lugemise tähtsust õpilaste õpetamisel ja kasvatamisel.

4. Mitte kõik õpetajad ei pööranud tähelepanu õpilasorganisatsioonidele (pioneer-, komsomoliorganisatsioon, õpilaskomitee). See viis ühiskondliku arvamuse alahindamisele noore põlvkonna kasvatamisel; mitte ainult õpetajad, vaid isegi klassijuhatajad ei tundnud alati oma kasvandike iseärasusi, järelikult ei saanud nad õpetamisel ja kasvatamisel täiel määral individuaalselt läheneda õpilastele.

5. Võitluses põhjalike ja püsivate teadmiste eest esinesid järgmised raskused: a) läbivõetu kordamisel ei arvestatud kohati õpilaste koormust; b) puudulikult pöörati tähelepanu iseseisva töö kogemuste juurutamisele; c) mitte kõik õpetajad ei pidanud alati võitlust õpilaste kõnekultuuri eest; d) vähe tähelepanu pöörati klassivälisele lugemisele, õpilased tunnevad puudulikult ilukirjanduse klassikute teoseid; e) ei pööratud küllaldaselt tähelepanu mahajäävatele õpilastele klassitundides, koduste ülesannete andmisel ja spetsiaalsetes lisatundides; f) ikka veel jääb nõrgaks kohaks töö vene keele (õigekeelsus), võõrkeelte (lugemine ja tõlkimine) ja matemaatika (ülesannete lahendamine ja peastarvutamine) alal; vastavat kohta meie kooli töös pole veel omandanud seesugused õppeained, nagu joonistamine, joonestamine ja kehaline kasvatus.

6. Mõned õpetajad ei pööranud alati vajalikku tähelepanu õpilaste teadmiste arvestamisele ja hindamisele. Peab märkima, et õpetajad ei kontrollinud kõiki koduseid töid või hilinesid kontrolltööde läbivaatamisega vanemais klassides; eriti halb oli olukord kirjandite kontrollimisel kümnendais klassides.

Kirjalikel kontrolltöödel polnud alati vajalikke retsensioone, hindeid suuliste vastuste eest vahel ei kommenteeritud; tihti oli õpetajail raskusi üksikasjaliste iseloomustuste koostamisel õppeveerandi lõpul ja mahajäävate õpilaste kohta; mõned õpetajad ja isegi klassijuhatajad alahindasid hinnet h o o l s u s e⁶ eest ning ei kasutanud seda küllaldaselt kasvatuslikeks eesmärkideks.

7. Kui õpetajate veerandaasta-plaanid olid enamvähem korras, siis tunniplaanide kohta seda ütelda ei saa. Mõne tunni plaanis, sageli isegi tunnis oli raske kindlaks määrata selle eesmärki, tihti polnud märgitud, keda õpilastest tunnis küsitakse ning millised küsimused esitatakse. Materjali plaanimisel teemade järgi ja järjekordseks õppetunniks ei mõeldud alati küllaldase hoolikusega õpetamise meetodikale ja tihti rikuti jämedalt põhilisi didaktilisi nõudeid, mõnikord ei valmistatud ette näitlikke õppevahendeid („unustati“ neid plaanida).

8. Õppenõukogu ja meetodiliste komisjonide töö puuduseks tuleb lugeda vastu võetud otsuste täitmise puudulikku kontrollimist. Mitte alati ei pööratud tähelepanu kogemuste vahelamisele koolis, kus töötab palju kõrge kvalifikatsiooniga õpetajaid; õppealal puudus plaanikindel töö iga õpetaja kvalifikatsiooni tõstmiseks nii kollektiivsete kui ka individuaalsete töövormide kasutamiseks. Kooli administratsioon peab hästi tundma iga õpetaja töö iseärasusi ja tulemusi ning juhtima neid töös.

⁶ Moskva 110. Keskkoolis paneb iga aineõpetaja igale õpilasele hoolsuse eest hinde teatava ajavahemiku eest, mis näitab, kuidas õpilane ühe või teise õppeaine õppimisse suhtub.

9. Vähe pöörati tähelepanu individuaalsele tööle lastevanematega.

Põhilisteks ülesanneteks uuel õppeaastal on:

1. Koolikohustuse täielik täitmine.

2. Õpilaste ideelis-poliitilise kasvatusse tugevdamise jätkamine õpetamise protsessis ja klassivälises töös. Õpilaste kasvatusine ustavuse vaimus Nõukogude kodumaale ja seltsimees Stalinile. Õpetajate ideelis-teoreetilise ja pedagoogilise ettevalmistuse väsimatu tõstmine.

Erilist tähelepanu tuleb pöörata õpilaste töödistsipliini tugevdamisele, nende kultuursele käitumisele koolis ja väljaspool kooli, klassijuhatajate autoriteedi ja vastutuse tõstmisele oma töö eest. Pidada klassijuhatajate esimesteks abilisteks komsomoli grupiorganisatoreid ja pioneeri juhte.

3. Võidelda õpilaste sügavate ja püsivate teadmiste eest neisse iseseisva ja praktilise töö harjumuste juurutamise, läbivõetu süstemaatilise kontrollimise, õpilaste teadmiste igapäevase arvestamise ja hindamise ning nõudlikkuse tõstmise abil kõnekultuuri alal, samuti õppetundides näitlike õppevahendite kasutamise, kinode külastamise ja ekskursioonide korraldamisega ning vanemate klasside järgivuse kindlaksmääramise teel.

4. Õppenõukogus ja meetodilistes komisjonides pöörata erilist tähelepanu oma ja teiste koolide parimate õpetajate töökogemuste tundmaõppimisele; erilist tähelepanu osutada koosolekute ettevalmistamise, konkreetsete otsuste väljatöötamise ja otsuste täitmise kontrolli küsimustele.

5. Lugeda rõõbiti õppetööga klassiväliselt tööd iga õpetaja esmajärjekordseks ja kohustuslikuks tööks. Suurt tähelepanu pöörata raamatukogule ja klassivälisele lugemisele. Nõuda kohustuslike aastakirjandite esitamist 5.—7. klassi õpilastelt hiljemalt III õppeveerandi lõpuks. Neist kirjandeist koostada klasside viisi kogumikud, parimaid kasutada õppevahenditena. Plaanikindlalt organiseerida klubipäevi. Erilist tähelepanu osutada klubipäevade läbiviimisele koos tütarlastekooliga, samuti klassivälise ürituste organiseerimisele järelevalveta lastele, eriti 1. ja 2. klassides; kasutada klassivälises töös ulatuslikumalt kabinette ja puutöökoda.

6. Suurt tähelepanu pöörata õpilaste kõnekultuurile. Nõuda igalt 1.—10. klassi õpilaselt ilmekat lugemist ja õiget kirja. Vene keele tundides läbi viia üksikuid kirjatehnika harjutusi kõigis 1.—7. klassides. Suurt tähelepanu pöörata õpilaste ilukirjale iga kirjaliku ülesande täitmisel kõigis klassides.

Parandada õppetööd vene keele, võõrkeelte ja matemaatika alal.

7. Õpilasiorganisatsioonide töös lähtuda komsomoli XI kongressi otsusest.

Kooli komsomoliorganisatsiooni kogu tegevus peab olema täielikult allutatud õppe-kasvatustöö ülesannetele, moodustama osa kasvatusprotsessist, mida teostavad koolis direktor, õppealajuhataja, õpetajad ja klassijuhatajad.

Komsomoli- ja pioneeriorganisatsiooni ning õpilaskomiteed tuleb pidevalt abistada. Ettevalmistust õpilasiorganisatsioonide ümbervalimiseks kasutada õppe-kasvatustöö taseme tõstmiseks koolis. Tugevdada õpilasiorganisatsioonide autoriteeti ja õpilaste ühiskondliku arvamusel tähtsust. Pöörata tähelepanu mitte ainult komsomoli- ja pioneeriorganisatsioonide arvulisele kasvule, vaid ka nende töö sisulisele tõhususele. Õppenõukogus ja meetodiliste komisjonide koosolekul arutada kooli kasvatus- ja organiseerimise teooriat ja praktikat.

Komsomoliorganisatsioon teostab õpilaste elu poliitilist juhtimist. Komsomol juhivad pioneeriorganisatsiooni ja õpilaskomiteed; ta juhivad õpilasi võitluses kõrge õppe- ja teadmiste kõrge taseme, kindla distsipliini ja korra, õpilaste kultuurse käitumise eest koolis ja väljaspool kooli.

8. Jatkata lastevanemate igakuiste lahtiste päevade korraldamist ühes kvalifitseeritud töötajate ettekannetega õppimisest ning klassijuhatajate vestlustega varem väljatöötatud ning õppenõukogu poolt kinnitatud temaatika järgi.

9. Pidada otsustavat võilust kooli varanduse säästmise eest, erilist tähelepanu pühendades õpikute säilitamisele, mugavuse loomisele koolis ja igas klassis, kooli sanitaarsele seisundile ja õpilaste isiklikule hügieenile.

Kool oma väsimatu tööga peab täitma loetletud ülesanded, et omandada õigust raportida saavutatud tulemustest armastatud juhile seltsimees Stalinile tema seitsmekümnendal sünnipäeval.⁶

⁶ Käesolev väljavõte on toodud kooli 1949./50. õppeaasta tööplaanist.

I. Koolikohustuse täitmine.

1. Võrrelda kooli õpilaste nimekirja oma mikrorajooni laste nimekirjadega koolis mittekäivate õpilaste väljaselgitamiseks (1.—5. septembrini).
2. Kontrollida õpilaste riiete ja jalatsitega varustamise olukorda ning taotleda neid vajajatele haridusosakonna ja lastevanemate-komitee kaudu (10. sept.).
3. Organiseerida tööd mahajääjatega koolitöö esimestest päevadest alates (10. sept.).
4. Sisustada õpilastele õppimisruum (28. august).
5. Organiseerida õppimisruumis õpetajate ja lastevanemate korrapidamine. Kõik õpilased, kes pole täitnud koduseid ülesandeid, tuleb jätta sellesse ruumi õppima kohustuslikus korras (10. sept.).
6. Pühendada erilist tähelepanu uute õpilaste suunamisele raamatukogu-lugemislaua kasutamisele (I õppeveerand).
7. Koostada iga klassi kohta iseloomustus, milles on ära näidatud klassi koosseis ja õpilaste teadmiste tase õppeaasta algul läbiviidud teadmiste kontrollimise alusel (10. ja 15. sept.).
8. Klassijuhatajail külastada kõigi oma õpilaste kodusid ning luua tihe side perekondadega, kus puudub järelevalve laste üle (õpilase kodu külastamine on kohustuslik juhul, kui mõni õpilastest puudus tunnist ning puudumise põhjus pole teada). (Kogu aasta vältel.)
9. Erilist tähelepanu pühendada distsiplineerimatutele lastele (õppeveerandi algusest peale).
10. Varustada kõik klassid „Õpilasreeglite“ eksemplariga. Hästi vormistatud „Õpilasreeglid“ panna koolis välja nähtavale kohale.
11. Õppetöö esimestest päevadest pöörata erilist tähelepanu kõigi õpilaste tutvustamisele „Sisekorra eeskirjade“ ja „Õpilasreeglitega“ (september).
12. Korraldada klassijuhatajate kaudu, et igal õpilasel oleks oma päevarežiim, mis on kinnitatud lastevanemate ja klassijuhatajate poolt. Selle täitmist kontrollivad klassijuhatajad ja lastevanemate aktiiv (15. sept.).
13. Organiseerida „Uustulnuka nurk“, kuhu välja panna 1. klassi õpilase õpikud ja õppevahendid (1. sept.).
14. Läbi viia kõigi uute õpilaste arstlik järelevaatus (15. sept.).
15. Läbi viia kõigi kooli õpilaste arstlik järelevaatus (kuni 1. okt.).
16. Läbi viia vestlused klasside viisi I õppeveerandi tulemustest ning ülesannetest II õppeveerandil (kuni 15. nov.).
17. Klassijuhatajate koosolekul arutada II õppeveerandi kasvatustööplaane (kuni 15. nov.).
18. Sisse seada igapäevane õpilaste koolitööst osavõtmise kontrollimine; puudumise põhjus peab olema teada klassijuhatajal ja õppealajuhatajal puudumisele järgneval päeval.
19. Klassijuhatajate kaudu nõuda iseloomustused iga I õppeveerandil õppetöös mahajäänud õpilase kohta ning tarvitusele võtta konkreetsed abinõud mahajäämuse likvideerimiseks ja puuduste kõrvaldamiseks (10. nov.).
20. Teostada igal laupäeval klassipäevikute valikkontroll.
21. Teha igal laupäeval kokkuvõtte kasvatustöö tulemustest igas klassis.
22. Igal nädalal läbi viia eriplaani järgi vestlused nädala töötulemustest igas klassis (direktor).
23. Organiseerida igal nädalal valikkontroll õpilaste päevarežiimi täitmise kohta. Pöörata erilist tähelepanu: a) õpilaste koduste ülesannete täitmisele; b) nende osavõttule klassivälisest tööst üldse ja kehakultuuriringi tööst eriti.
24. Organiseerida õpilaste raamatute ja vihikute valikkontrolli klassides (üks kord kuus eriplaani järgi).
25. Kontrollida raamatukogu tööd klassivälise lugemise organiseerimisel (novembris).
26. Tugevdada järelevalvet klassijuhatajate ja pioneerijuhtide töö üle (õppeveerandi vältel).
27. Kontrollida õpilaste teadmisi suulise küsitluse ja kontrollitööde teel. Kontrollida lugemistehnikat 1. ja 2. klassis (novembris, direktor ja õppealajuhataja).
28. Organiseerida õpetajate ja kommunistlike noorte poolt täiendav korrapidamine õpilaste õppimistoas kell 15—19 (õppeveerandi vältel).
29. Kontrollida kooli mikrorajooni õpetajate ja kommunistlike noorte kaasabil (kord kuus).

30. Kontrollida kodudes neid lapsi, kes koolikohustuse täitmiseks õpivad teistes koolides.

31. Kontrollida õpilaste varustamist õpikutega. Vajalik juurde muretseda (november).

32. Organiseerida õpilaste valve klubiõhtuil.

33. Juhtida klassijuhatajate ja õpilaste tähelepanu sisekorra eeskirjade ja korrapidaja-õpilase instruksioonide täpsele täitmisele õpilaste käitumise parandamiseks vahetundides. Erilist tähelepanu pühendada tundide organiseeritud alustamisele ja lõpetamisele, õpilaste kõnele ja esinemisele vastamisel, tähelepanu suurendamisele tundides, õppäevasele režiimile, klassiruumi sanitaarsele seisundile, ühtsele järjekindlale nõudlikkusele õpetajate poolt (november).

34. Tugevdada kontrolli klassiruumide ja kabinetide tuulutamise üle (november).

II. Kooli õppe-kasvatustöö.

1) UKSIKUTE ÕPPEAINETE ÕPETAMINE. ÕPILASTE TEADMISTE TASE, EDASIJÕUDMINE JA KAITUMINE.

1. Koostada õppetöö kalenderplaan poolaastaks üksikute õppeainete ja klasside välja (seletuskirjas eraldi ette näha kasvatustöö õpetamise protsessis ja klassivälises töös, pöörata erilist tähelepanu kasvatusel ideelisusele õpetaja igapäevases töös). (28. aug.)

2. Kindlaks määrata õpilaste teadmiste tase. Igas klassis ja õppeaines selgitada välja alates esimesest õppepäevast (suuliselt või kirjalikult) õpilaste nõrgad küljed, pannes selle eest ainult orienteeruvad hindad (mitte arvestamiseks). Järgmised 7—8 õppepäeva kasutada kordamiseks ning eelmisel õppeaastal nõrgalt omandatud eelmise õppeaasta materjali kinnistamiseks; pärast seda viia läbi kontroll hindete ning siis asuda uue õppematerjali käsitlemisele (1.—10. sept.).

3. Kohustada kõiki õpetajaid kontrollima ja hindama iga õpilase teadmisi suulise küsitlemise teel (mitte harvem kui kord kuus).

4. Kõigil õpetajail oma tööplaanides määrata kõigi poolaasta kontrollitööde eesmärk, kalendrilised tähtajad ja sisu (kuni 30. aug.).

5. Õpetajate tööplaanides ette näha kirjanduse loetelu klassiväliseks lugemiseks (kuni 30. aug.).

6. Kirjalikud tööd ühes hinnete ja retsensioonidega anda õpilastele lagasi järgmiselt: etteütlused hiljemalt 2—3 päeva jooksul, ümberjutustused ja kirjandid 6—8 päeva jooksul (kogu õppeaasta vältel).

7. Iseseisvalt töötamise oskuse tõstmiseks: a) organiseerida õpilaste tööd õpikuga, raamatuga (1.—4. klassi õpetajad); b) arendada oskust iseseisvalt kasutada laboratooriumi sisustust (5.—10. kl. õpetajad; alates I õppeveerandist).

8. Nõuda 5.—10. klassi õpilastelt iga õppeaine järgmise tunni vastamise plaani esitamist kirjalikul kujul (alates I õppeveerandist; 5.—10. klassi õpetajad).

9. Suunata õpilasi katsete ettevalmistamisele ja tegemisele füüsika- ja keemia- ning teiste õppeainete tundides (alates I õppeveerandist).

10. Eraldada igas klassis 1—2 laboranti õpilaste hulgast õpetajate abistamiseks (alates I õppeveerandist).

11. Nõuda õpilastelt üksikasjalist kirjalikku aruannet laboratoorsete tööde tulemuste kohta (alates I õppev.).

15. Anda 5.—10. klasside õpilastele individuaalsed ülesanded näitlike õppevahendite valmistamiseks kabinettidele. Ülesande täitmist arvestada aasta praktilise tööna (alates I õppev.).

13. Kontrollida, kas õpilased teavad, mis neile on antud kodus õppimiseks ja kas neil on küllaldaselt kogemusi koduülesannete täitmiseks (alates I õppev.).

14. Koostada plaan tööks mahajäävate õpilastega (september).

15. Näha ette 10. klasside tööplaanides fakultatiivsete loengute organiseerimine koos praktiliste tööde ja ekskursioonidega humanitaaraines ja loodusteaduses ning geograafias.

Suunata neist loenguist osa võtma ka 9. klasside õpilased ning siduda see töö nende tulevase elukutse valiku küsimusega (alates I õppeveerandist).

Loengute ülesmärkimise oskuse harjutamiseks pöörata erilist tähelepanu „ringvihikute“ ja töövihikute pidamisele.

16. Üksikute õpilaste mahajäämuse vältimiseks haiguse või tundidest puudumise tõttu organiseerida nendega tööd neis õppeaines, milles neil on teadmistes lünki,

individuaalsete ülesannete täitmise teel ning ära kasutades paremate õpilaste kaasaabi (õppetöö esimestest päevadest).

17. Koostada üksikasjaline iseloomustus iga õpilase kohta, kes saab mõnes õppeaines õppeveerandi hindena „2“ (õppeveerandi lõpul — aineõpetajad).

18. Õpetajail tööplaanide koostamisel ette näha läbivõetud materjali kordamise organiseerimine õppeaasta esimesest päevast alates, eriti 4., 7. ja 10. klassides (30. aug.).

19. Organiseerida läbivõetu kordamine igas tunnis, iga lõpetatud teema järel ja õppeveerandi lõpul (alates I õppeveerandist).

20. Kalenderplaanide koostamisel planeerida kehtivate programmide läbivõetmine orienteeruvalt III õppeveerandi lõpuks (30. aug.).

21. Töökogemuste alusel arutada 1.—3. klassi õpetajatega õppe-kasvatustöö meetodika küsimust 1. klassis.

22. Õpilastel õpetaja järelevalvel sisse seada «круговые тетради» („ringvihikud“) vene keeles, kirjanduses, matemaatikas, füüsikas, keemias, konstitutsioonis ja õpetajate soovil ka teistes õppeainetes (alates I õppev.).

23. Tarvitusele võtta vajalikud abinõud võitluseks õpilaste kõnekultuuri eest (alates I õppev.).

24. Võitluseks formalismi vastu õpetamisel pöörata erilist tähelepanu õpetamise näitlikustamisele (näitlikud õppevahendid, ekskursioonid, kinofilmid jne.) (alates I õppev.).

25. Kohustada igat õpilast (1.—10. kl.) aasta vältel valmistama üks näitlik õppevahend (skeem, tabel, joonistus, makett, mudelid jne.) või üks ese näituse jaoks (alates I õppev.).

26. Koostada kinotundide kalenderplaan (15. sept.).

27. Koostada soovitatavate teemade nimekiri õpilaste aastakirjandeks ja ettekanadeks (september; õpetajad ja 5.—10. klasside juhatajad).⁸

28. Teha 5.—10. klasside õpilastele kohustuseks kirjutada kodus aastakirjand ühel soovitatavaist teemadest. Töö peab olema ära antud hiljemalt III õppeveerandi lõpuks (alates I õppev.).

29. Süstemaatiliselt kontrollida, kuidas edeneb aastakirjandi ettevalmistamine (alates I õppev.).

30. Klassitundides kasutada õpilaste eelmiste õppeaastate aastakirjandeid (alates I õppev.).

31. Selgitava lugemise tundides 1.—3. klassis anda õpilastele vajalikke teadmisi ajaloo, geograafia ja loodusteaduse alalt.

32. Kooskõlastada õpetamise meetodika 4. klassi õpetajate ja 5. klassi aineõpetajate vahel, eriti formuleeringute, reeglite jne. osas.

33. Organiseerida vitriin õpilaste parimate vihikute näitamiseks (oktoober).

34. Kõigis klassides pöörata rohkem tähelepanu nii luuletuste kui ka proosalalade päheõppimisele.

35. Õppeaasta algusest määrata 8.—10. klassides üks emakeeletund nädalas teadmiste süstemaatiliseks kontrollimiseks.

36. Korrata aritmeetika kursus 6., 7. ja 10. klassides.

37. Anda igale 5.—7. klassi õpilasele ülesanne praktiliste tööde ettevalmistamiseks kevadisteks katseteks botaanikas või zooloogias.

38. Võtta vanemate klasside tööplaanid praktilist laadi töö geograafias eelmiste aastate kursuste ulatuses.

39. Nõuda õpilastelt kohustuslikku kirjanduse lugemist poliitökonoomilistes küsimustes, eriti 8. ja 9. klassides ning õpetada neid alates 4. klassist kasutama ajalehe materjali vastusteks.

40. Määrata kindlaks praktiliste tööde loetelu füüsikas, keemias ja bioloogias, mis on kohustuslik igale klassile.

41. Praktiseerida seinalehe väljaandmist võõrkeeles (Eesti NSV koolides vene keeles. Toimetuse märkus.) ja kirjavahetust vanemate vennasvabariikide koolidega.

⁷ «Круговая тетрадь» — vihik, mida teatud õppeaines peab iga õpilane järjest, mis annab seega: a) ülevaate õppeaine käsitllemisest klassis kogu õppeaasta vältel; b) ülevaate õpilaste käekirjast teatavas klassis.

⁸ Moskva 110. Keskkoolis on kombeks anda 5.—10. klassi õpilastele põhjalikumalt ettevalmistamist nõudev kirjand, mida õpilane koostab kogu õppeaasta vältel ning kevadel esitab õpetajale. Teemad antakse kirjanduse, ajaloo, matemaatika, füüsika, bioloogia, geograafia ja keemia alalt. Lähemalt vt. И. К. Новиков, «Организация учебно-воспитательной работы в школе», стр. 453—459.

42. Organiseerida läbivõetu kontrollimine. Erilist tähelepanu pühendada kordamisele 4., 5., 7. ja 10. klassis.

43. Koostada iga klassi jaoks plaan mahajäämuse likvideerimiseks programmi läbivõtmisel kogu klassiga ja üksikute õpilastega (20. nov.).

44. Välja selgitada õpilaste koduste tööde koormus nädalas kõigis õppeainetes ning seada sisse kontroll selle üle.

2) KLASSI- JA KOOLIVÄLINE TÖÖ.

1. Klassi- ja koolivälise töö üldjuhiks on kooli direktor klassivälise töö nõukogu kaudu.

Kutsuda kokku klassivälise töö nõukogu. Nõukogu koosseisu kuuluvad: kooli direktor — nõukogu esimees, õppealajuhataja, ringide juhatajad, raamatukogu juhataja, pedagoogilise kabineti juhataja, vanempioneerijuht, ULKNU koolikomitee sekretär, õpilaskomitee esindajad, ametiühingu kohaliku komitee esimees ja lastevanematekomitee esimees (igal kuul).

2. Koostada klassivälise töö plaan (september).

3. Õppetöö plaanides näha ette, missugused õppeprogrammi osad, millisel määral ja kuidas seotakse klassivälise üritustega (september).

4. Õpilasuühingul „Noor Keemik“ on anorgaanilise keemia (7., 8., ja 9. klass) ja orgaanilise ning anorgaanilise sünteesi sektsioon (10. klass). Häälkandjad „Noor Keemik“ ja „Keemia Elus“. Osavõtjaid 50—60 õpilast (esimeheks on keemiaõpetaja).

5. Õpilasuühingul „Noor Matemaatik“ on sektsioonid 5.—6, klassis 7.—8. klassis ja 9.—10. klassis. Ajakiri „Meie Matemaatika Ajaraamat“. Osavõtjaid 30—40 õpilast.

8. kuni 10. klassi õpilased võtavad osa matemaatikaringide tööst Moskva Riiklikus Ülikoolis.

6. Õpilasuühing „Noor Füüsik“. Teoreetiliste teadmiste ja praktiliste oskuste arendamine, laboratoorse tööde tegemine, liikuvate mudelite valmistamine. Osavõtjaid 50—60 õpilast.

7. „Noor Bioloog“. Sektsioonid: lillede kasvatamine, fenoloogia, zooloogia. Häälkandjad „Noor Bioloog“ ja igakuune bioloogiline bulletin. Osavõtjaid 60—70 õpilast.

8. „Noor Ajaloolane“. Osavõtjaid 30—40 õpilast.

9. „Noor Geograaf“. Sektsioonid: maateadus, geograafia, reisid ja avastused, NSV Liidu tundraõppimine. Häälkandja „Noor Geograaf“. Osavõtjaid 70—80 õpilast.

10. „Noor Kirjandusearmastaja“. Osavõtjaid 70—80 5. kuni 10. klassi õpilast.

Kunstiringid.

11. Laulukoor 1.—2. klassile — 50 õpilast.

12. Laulukoor 3.—4. klassile — 50 õpilast.

13. Rütmika 1. klassile — 25 õpilast.

14. Rütmika 2. klassile — 25 õpilast.

15. Kunstiring 1.—2. klassile — 25 õpilast (juhataja 1. klassi õpetaja).

16. Kunstiring 3.—4. klassile — 25 õpilast (juhataja 3. klassi õpetaja).

17. Jutustamisring 2.—4. klassile — 20 õpilast (juhataja — raamatukogu juhataja).

18. Draamaring 2.—4. klassile — 25 õpilast (juhataja 4. kl. õpetaja).

19. Kõnekooring 1. klassile (juhataja — klassijuhataja).

20. Draamaring 6.—8. klassile — 25 õpilast (juhataja lastevanemate-komitee liige).

21. Deklamatsioon 7.—10. klassile — 20 õpilast (juhataja lastevanemate-komitee liige).

22. Joonistamine ja voolimine 1.—4. klassile — 25 õpilast.

23. Tantsuring 7. klassile — 30 õpilast.

24. Tantsuring 8.—10. klassile — 30 õpilast.

25. Saksa keele ring 5.—7. klassile — 15 õpilast.

26. Inglise keele ring 5.—7. klassile — 15 õpilast.

⁹ Moskva 110. Keskkoolis on ringide asemel organiseeritud ühingud, kellel on oma põhikiri, liikmemaks jne.

Tootmis-tehnilised ringid.

27. Puutöö — 15 õpilast.
28. Elektrotehnika — 15 õpilast.
29. Foto — 15 õpilast.
30. Laste mänguasjade valmistamine — 15 õpilast.
31. Oppevahendite valmistamine — 15 õpilast.

Spordi-kehakultuuri seksioon.

32. Poks, võimlemine, võrkpall, suusatamine.
33. Iga ühingu ja ringi programm esitada direktorile kinnitamiseks (25. sept.).
34. Viia läbi ettevalmistustöö aruandeõhtuteks ühingu ja iga liikme töötulemuste kohta (I veerand).
35. Koostada nimetatud aruandeõhtute korraldamise kalenderplaan.

*

36. Lõpetada õpilaste aastakirjandite teemade arutelu (september).
37. Teha ettepanek 10. klassi õpilastele kohustusliku töö kirjutamiseks teemal „Kelleks saada?“ (I õppeveerand).
38. Koostada plaan ekskursioonide organiseerimiseks muuseumidesse ja näitus-tele ühenduses klassi- ja klassivälise tööga (september).
39. Koostada plaan kino ja teatri külastamiseks. Pärast etenduste külastamist organiseerida nende arutelu ja nähtu hindamine (oktoober).
40. Organiseerida õhtuid ettekannetega, kunstilise isetegevuse ja tantsuga (mitte harvem kui 2 korda kuus laupäeviti).
41. Korraldada: a) loenguid kontsertettekannetega muusika-ajaloost helilooja Dimitri Kobalevski juhtimisel (kord kuus reedet); b) loenguid kunstiajaloost sellele järgneva kunstimuseumi külastamisega (kord kuus).
42. Organiseerida kohtumisi kirjanikega. Kuulata, kuidas nad töötavad.
43. Organiseerida kontsert kutseliste kunstnike kaastegevusel (tasuline).
44. Läbi viia Suure Sotsialistliku Oktoobrerevolutsiooni tähtpäevale pühendatud õhtu ja hommik (5. nov.).
45. Organiseerida kooli endiste kasvandike kokkutulek (30. nov.).
46. Koostada talvise õppetöö vaheaja veetmise plaan lastevanemate ja ühiskonna kaasabil (15. nov.).
47. Kasutada õpilaste aastakirjandeid eelmise õppeaastast õpilaste konverentsi organiseerimiseks (kogu aasta).
48. Viia läbi konverentsi ettevalmistus teemal „Meie kodu“ (I veerand).
49. Läbi viia direktoritundides poliitinformatsioon¹⁰ (5.—10. kl.) järgmisel kujul: a) ülevaade nädala tähtsaimatest sündmustest; b) kirjavahetuse, ringvaadete, lastele arusaadavate artiklite lugemine, jutustused ja lühivestlused loetust; c) kunstilis-poliitiliste filmide vaatamine kooli kinos sellele järgneva arutlusega nähtu üle (igal nädalal alates I õppeveerandist).
50. Organiseerida vanematele õpilastele õhtu teemal „Sotsialism ja kommunism“.
51. Läbi viia hommikud ja õhtud J. V. Stalini sünnipäeva, S. M. Kirovi surmapäeva ja Stalinliku Konstitutsiooni päeva puhul.
52. Organiseerida kohtumine kirjanikega.
53. Teha ettevalmistusi näärikuuseks.
54. Organiseerida kolm klubiõhtut.
55. Organiseerida kontsert lastevanemaile ja vanemate klasside õpilastele.
56. Organiseerida kaks hommikut 1.—3. ja 4.—6. kl. õpilastele.
57. Organiseerida kooriring 4.—6. klassile ja vanemate klassidele eraldi.
58. Organiseerida nukuteatring.
59. Organiseerida ettevalmistus talviseks õppetöö-vaheajaks.
60. Organiseerida VTK ja OVTK normide sooritamine.
61. Organiseerida konsultatsioone 7. ja 10. klasside õpilastele elukutse valikuks.
62. Organiseerida kontsert õpilasaktiivile.
63. Läbi viia vaidlusõhtu teemal „Kommunistliku noore moraalne pale“.
64. Läbi viia kaks lugejate konverentsi.
65. Läbi viia kaks seinalehete ülevaatus ning premeerida paremaid toimetusi.

¹⁰ Moskva 110. Keskkoolis viib direktor isiklikult läbi igas klassis (alates 5. klassist) poliitinformatsiooni nn. direktoritundides.

3) KLASSIJUHATAJATE TÖÖ.

1. Klassijuhatajail koos pioneerijuhiga koostada kasvatustöö-plaan poolaastaks (28. aug.).

2. 1.—4. klassi õpetajad koostavad ühte plaani õppe-kasvatustööks, mitte eraldades kasvatustööd eriplaani.

3. Poolaasta-plaani alusel koostada konkreetsete ürituste plaan eelolevaks nädalaks. Plaanis näidata täitmise tähtajad. Märkused täitmise kohta anda koos kommentaaridega (igal nädalal).

4. Organiseerida vanemate klasside šeflüst nooremate üle.

5. Klassijuhatajail koos õpilastega võtta vastu majandusjuhatajalt eriaktiga oma klassiruum ühes selles leiduva sisustusega. Aktis märkida mitte ainult teatava arvu esemete olemasolu, vaid ka mööbli, seinade, lae, akende jne. seisukord (2. sept.).

6. Selgitada, kas kõik õpilased on varustatud õpikutega, hoolitseda puuduva osa saamise eest õpilastele (kahe esimese õppepäeva jooksul).

7. Kontrollida ja alla kirjutada õpilaspäevikud (igal nädalal).

8. Ette valmistada oma klassi õpilaste isiklikud toimikud (september).

9. Organiseerida õpilaste kooliskäimise, käitumise ja edasijõudmise arvestamine. Viivitamata võtta tarvitusele vajalikud abinõud hilinemiste ja tundidest puudumise põhjuste kõrvaldamiseks; mitte lasta tekkida koolist väljalangemist.

10. Jälgida klassipäeviku õiget pidamist õpetajate poolt ja õpilaste õigeaegset küsitlemist. Kõigist kõrvalkaldumistest informeerida direktorit kas laupäeval järjekordest nõupidamisel või kohe puuduse avastamisel.

11. Jälgida, et õpilasi koduste töödega üle ei koormataks. Abistada õpilasi koduste ülesannete täitmise organiseerimisel, õpilaste koormatuse reguleerimisel jne.

12. Jälgida maha jääma kippuvaid õpilasi. Mitterahuldava hinde saamisel selgitada kohe, missugust osa õppeprogrammist see õpilane pole omandanud ja miks, organiseerida tema abistamine (individuaalsed ülesanded, konsultatsioonid, kaasõpilaste abi, täiendavad tunnid, varustamine õpikute ja õppevahenditega).

13. Õpilase kohta, kes saab veerandis halva hinde, koostada üksikasjaline iseloomustus. Nõuda vastavalt õpetajalt ammendav materjal niisuguse õpilase kohta näiteks järgmiste küsimuste põhjal: a) missugust programmi osa pole õpilane omandanud; b) miks pole omandanud; c) milliste abinõudega püüdis õpetaja mahajääjat abistada; d) missugune plaan on õpetajal mahajäämuse likvideerimiseks (iga õppeveerandi lõpuks).

14. Individuaalsel vestlusel direktoriga teatada klassi töötulemused nädala jooksul ning esitada plaan järgmiseks nädalaks (igal laupäeval pärast tunde).

15. Esitada direktorile nimekiri õpilaste kohta, keda õppeveerandi algusest peale pole veel küsitud ühes või teises õppeaines, ühes põhjuste äratähendamise (õppeveerandi keskel, direktori käskkirjas avaldatud tähtajaks).

16. Organiseerida klassivälisest lugemist oma klassi õpilaste hulgas ning õppeveerandi lõpul, töötulemuste kokkuvõtmise koosolekul esitada statistiline materjal saavutatud tulemuste motiveerimisega (alates I õppev.).

17. Kasutada kasvatustöö hinnat „hoolsuse eest“ (suhtumine õppetöösse ühes või teises õppeaines), samuti ühiskondlike ülesannete täitmisel. Seda hinnat iga õppeveerandi lõpul arutada klassikoosolekuil (5.—10. kl.) ning panna välja tunnistusele ja õpilaspäevikusse (veerandi lõpul).

18. Korraldada klassikoosolekuid nädala töötulemuste arutlemiseks, arutada distipliinirikumise juhtumeid, kui neid esines nädala jooksul, kinnitada klassi ühiskondlike organisatsioonide tööplaani järgmiseks nädalaks (igal nädalal).

19. Jälgida, et kõik klassikoosolekud protokollitaks; arvestada kõigi ülesannete täitmist (alates I õppev.).

4) KOMMUNISTLIKE NOORTE, PIONEERIDE JA ÕPILASKOMITEE TÖÖ.

1. Läbi viia klassivanemate ja õpilaskomiteede ümbervalimine (10.—12. sept.).

2. Abistada ULKNU koolikomiteed, õpilaskomiteed ja vanempioneerijuhti veerandaasta tööplaanide koostamisel. Plaanid kooskõlastada klassijuhatajate tööplaanidega (15. sept.).

3. Praktiseerida pioneerijuhtide ja klassijuhatajate ühiseid koosolekuid aruanne-tega rühmade tööst (kord kuus).

4. Komsomoliorganisatsiooni üldkoosolekul esineda ettekandega ülesannetest uuel õppeaastal ja komsomoli osast. Pöörata tähelepanu komsomoliorganisatsiooni arvu- lisele ja sisulisele kasvule.

5. Võtta osa igast ULKNU koolikomitee ja õpilaskomitee koosolekust (neljapäeviti).

6. Valida koos ULKNU koolikomiteega pioneerijuhid rühmadele (5. sept.).

7. Läbi viia pioneeride suvise töö arvestus (1.—7. sept.).

8. Organiseerida 3.—4. kl. pioneeride üldkoondus vestlusega pioneeride ülesannet- test uuel õppeaastal (13. sept.).

9. Viia läbi rühma- ja malevanõukogu valimised (18. sept.).

10. Koostada pioneerirühmade kalendertööplaanid ja märkida igaks kuuks ära läitjad (iga kuu algul).

11. Läbi viia pidulik koondus Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni aasta- päeva tähistamiseks. Määrata selleks koonduseks uute pioneeride vastuvõtt.

12. Määrata kindel aeg salgajuhtide ja rühmanõukogu esimeeste õppusteks (esime- sest koolipäevast).

13. Näha ette õpilaskomitees järgmised sektorid¹¹: õppe-, massilise kultuuritöö, sanitaar-majandusliku töö sektor ja raamatukogu-sektor.

Õpesektori juurde kinnitatakse õppealajuhataja, sanitaar-majandusliku sektori juurde meditsiinõde, kultuuritöö alale kooliväliline töötaja, raamatukogu-sektori juurde raamatukogu juhataja.

Valida igast klassist õpilane, kes vastutab ühe või teise tööala eest klassis vasta- valt sektoreile. (Vastava sektori töö juhataja õpilaskomitee liikmete hulgast koos iga klassi esindajaga moodustavad sektori. Üksikute tööalade eest vastutajad klas- sis koos klassivanemaga moodustavad klassikomitee.) Sektori ja klassikomitee koos- olekuid peetakse vähemalt kaks korda kuus.

14. Kinnitada õpilaskomitee veerandaasta-tööplaan (25. sept.).

15. Jatkata endist süsteemi õpilaste nädalaste korrapidamise kohta klassis ja koo- lis (ühes korrapidamise ametliku üleandmisega järgmistele korrapidajatele igal lau- päeval).

16. Töötada korrapidajate jaoks välja eri-instruktsioon (1. okt.).

17. Organiseerida õpilaste klassiaktiivi kaudu mahajääjate õigeaegne abistamine.

18. Moodustada 9.—10. klassi õpilastest komisjon kooli endiste kasvandike kokku- tuleku läbiviimiseks 29. novembril (30. sept.).

19. Praktiseerida õpilaste üldkoosolekuid eraldi 4.—6. ja 7.—10. klassidele (vaja- duse järgi).

20. Luua õpilaskomitee juurde brigaad turniiride ja olümpiaadide korraldamiseks koolis (1. okt.).

21. Õpilasorganisatsioonide töö toimub ULKNU juhtimisel. ULKNU koolikomitee peab õpilaskomitee ümbervalimiste oskusliku organiseerimise kindlustama juhti- vad kohad õpilaskomitees (esimeeste, sektorite juhatajad) parimaile kommunistlikele noortele, kelle kaudu ta juhib kogu õpilaskomitee tegevust.

22. Et võimalikult vähem koormata õpilasi ühiskondlike ülesannetega ning anda igale õpilasele organisatsioonilisi kogemusi, jaotada ühiskondlik töö võimalikult õpi- laste laiematele hulkadele, arvesse võttes nende vanust, tervislikku seisundit ja õppeedukust (september).

23. Oma töös õpilasorganisatsiooniga juhindub kool ULKNU XI kongressi otsus- test ja kongressi dokumentidest.

24. Tuleb luua selline olukord, et direktor ja õpetajad, abistades õpilasorganisat- sioone, ei suruks alla õpilaste aktiivsust ja iseseisvust, vaid aitaksid kommunistlikel noortel ja pioneeridel olla eesrindlikud õppetöös ja distsipliinis ning täpselt täita „Õpilasreegleid“; kooli kollektiiv peab taotlema seda, et kommunistlikud noored ja pioneerid osutaksid igapäevast abi õpetajaile ja administratsioonile õppe-kasvatus- like ülesannete täitmiseks.

Teisel õppeveerandil arutada õppenõukogu koosolekul õpilasorganisatsioonide tööd.

25. Komsomoli koosolekul teha ettekanne I õppeveerandi töötulemustest ning üles- annetest II õppeveerandil.

26. Kontrollida igal nädalal, kuidas klassijuhatajad töötavad komsomoligruppi- dega klassis; pöörata tähelepanu komsomoliorganisatsiooni kasvule.

27. Võtta osa pioneerikoondustest ja malevanõukogu koosolekuist eriplaani järgi.

¹¹ Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt kinnitatud õpilaskomiteede põhimäärus õpilaskomitee töö jagamist üksikuiks sektoreiks ette ei näe: märgitud ülesannete täit- misega tegeleb komitee tervikuna. Õpilaskomitee töö osas erineb Moskva 110. Kes- kooli töö teiste koolide omast.

28. Kontrollida vanemate klasside šeflustööd nooremais klassides.
29. Igal nädalal kontrollida instruksioonide täitmist klassi- ja koolikorrupidajate ning vastutavate korrupidajate poolt.
30. Läbi viia poliitinformatsioon 1.—10. klassis endise plaani järgi (õppealajuhataja ja klassijuhatajad).
31. Tugevdada kontrolli klasside korrashoiu üle korrupidajate-õpilaste poolt. Regulaarselt pidada igas klassis sanitaarpäevikut, millesse kooli korrupidaja, õpilaskomitee liige iga päev märgib klasside puhtuse.
32. Määrata kindlaks klassikomitee koosolekute ja klassikoosolekute kalenderplaan.
33. Läbi vaadata ja kinnitada õpilaskomitee III kvartali tööplaan (15. nov.).
34. Läbi vaadata klassikomiteede koosseis ja iga õpilase koormus ühiskondlike töödega, et ühtlasemalt jaotada need ülesanded (klassijuhatajad).

III. Töö lastevanematega ja pedagoogiline propaganda elanikkonna keskel.

1. Viia läbi lastevanemate koosolek direktori ettekandega (üldkoosolekul) ja klassijuhatajate ettekannetega (klasside viisi) teemal „Ülesandeid uuel õppeaastal“ (9. sept.).
2. Organiseerida lastevanemate-komitee (15. sept.).
3. Korraldada lastevanemate-komitee koosolekud (kaks korda kuus, neljapäeviti).
4. Suunata lastevanemaid koolikohustuse täitmise kontrollimisele kooli mikrorajoonis (septembris).
5. Suunata lastevanemaid ringide töö juhtimisele, osa võtma õpilasõhtute ja -homikute kunstilise osa organiseerimisest (15. sept.).
6. Kutsuda Moskva Riikliku Ülikooli esindajaid juhtima ringe (september).
7. Suunata lastevanemaid sanitaar-hügieenilise nurga teenindamisele.
8. Organiseerida lastetoa teenindamine N. tänavas nr. 16.
9. Suunata lapsevanemaid osa võtma laste õppeabinõude kontrollimisest (vihikud, päevaraamat, õpikud jm.).
10. Koos Moskva Riikliku Ülikooliga välja töötada abi organiseerimise plaan šefi poolt õpilasorganisatsioonidele, mahajäävaile õpilastele ja õppekabinettidele.
11. Organiseerida lastevanemate ja šefi esindajate korrupidamine õppimistoas (10. sept.).
12. Organiseerida kogemuste vahetamise õhtud laste kasvatamisest perekonnas 1 kord õppeveerandis (oktoober-detsember).
13. Jatkata „lahtiste päevade“ organiseerimist lastevanemaile ettekannetega lastekasvatuse küsimustest ning konsultatsioonide korraldamisega. Neist õhtutest peavad osa võtma klassijuhatajad, pioneerijuhid, arst ja teised kooli pedagoogilise kollektiivi liikmed (üks kord kuus).
- Ettekannete temaatika: „Õppeaasta ülesanded“, „Õpilase ööpäevasest režiimist“, „Klassivälisest lugemisest“, „Õpilasorganisatsioonidest koolis“, „Närvilised lapsed“.
14. Viia läbi lastevanemate koosolekud klasside viisi I õppeveerandi töötulemuste ja II õppeveerandi ülesannete kohta.
15. Korraldada lastevanemate-komitee koosolekud (2 korda kuus reedeti, kell 8 õhtul).
16. Organiseerida kontsert lastevanemaile ja õpilastele ettekannetega lastevanemate poolt (novembris).

IV. Metoodiline töö, õpetajate kvalifikatsiooni tõstmine.

1. Kõigil õpetajail süstemaatiliselt osa võtta UK(b)P rajoonikomitee poolt organiseeritavaist loenguist (2 korda kuus).
2. Süstemaatiliselt korraldada õpetajaile seminare UK(b) Partei ajaloo õppimiseks koos algallikatega (kord nädalas).
3. Võtta õppenõukogus arutusele küsimus õpetajaskonna tööst oma ideelis-poliitilise taseme tõstmisel (12. sept.).
4. Arutada koos administratsiooniga parteigrupis küsimust iseseisvast tööst ja iseseisvalt õppijate töö kontrollimise vormist, samuti kogu poliitharidusliku töö arvestamise küsimust.

5. Läbi viia konsultatsioonid neile, kes õpivad UK(b)P ajalugu ja marksism-leninismi algallikaid iseseisvalt, samuti neile, kes valmistuvad poliitseminariks (igal laupäeval).

6. Teha ülesandeks raamatukogule osta vajalikku poliithariduslikku kirjandust küllaldasel arvul.

7. Praktiseerida eelmiste aastate eeskujul iganädalasi ülevaateid tähtsamaist rahvusvahelise ja siseelu sündmustest (igal esmaspäeval enne õppenõukogu koosolekut ja poliitloengut).

8. Organiseerida instruktaaz klassijuhatajale õpilaste poliitinformatsiooni läbiviimise korrast ja sisust oma klassis (kord kuus).

9. Kooli metoodilistes komisjonides arutada UK(b)P Keskkomitee otsuste valguses kasvatuse küsimust õpetamise protsessis.

10. Vaadata läbi klassiväliseks lugemiseks soovitatavate raamatute nimestik eesmärgiga valida kasvatuslikult kõige väärtuslikumat nõukogude kirjandust.

11. Siduda õppenõukogu töö temaatika metoodiliste komisjonide temaatikaga (I õppeveerand).

(Edasi järgnevad metoodiliste komisjonide tööplaanid, mida nende pikkuse tõttu pole võimalik ära tuua).

V. Kooli ja õpetajate töö juhtimine ja kontrollimine

1. Kontrollida, retsenseerida ja kinnitada kõigi õpetajate, klassijuhatajate ja teiste koolitöötajate tööplaanid (kuni 30. aug.).

2. Kontrollida kõigi esitatud plaanide täitmist (vähemalt üks kord kuus).

3. Kontrollida varustamist õpikute ja vihikutega (25. aug.).

4. Jälgida, et klassijuhatajad selgitaksid, kas õpilased on varustatud õpikutega, võtaksid arvesse ja annaksid välja puuduva osa raamatukogust, samuti annaksid kätte vihikute (1.—2. sept.).

5. Kontrollida raamatukogu raamatufondi klassiväliseks lugemiseks seoses kõigis õppedistsipliinides märgitud teemadega (26. aug.).

6. Kontrollida iga klassi varustamist õppevahenditega kõigis õppeaineis, muretseda juurde puuduvad (kuni 25. aug.).

7. Kontrollida ja kinnitada kinotundide programm ja kalenderplaan esimeseks õppeveerandiks (25. aug.).

8. Kontrollida kino ja aloskoobi kasutamise korda õpetajate poolt õppetundides ja klassivälises töös (vähemalt 1 kord kuus).

9. Kontrollida praktiliste tundide organiseerimist igas õppekabinetis (vähemalt 1 kord kuus).

10. Tunniplaan ja õpetajate korrapidamiste plaan koostada poolaasta kohta. Tunniplaani koostamisel näha ette vaba õpetaja igaks tunniks võimalike vabade tundide asendamiseks (25. aug.).

11. Kontrollida süstemaatiliselt, kuidas õpilased teavad ja täidavad „Õpilasreegleid“ (alates 1. sept. kogu poolaasta jooksul).

12. Viia läbi õppenõukogu koosolek esimese õppepäeva töötulemuste arutamiseks (1. sept.).

13. Koostada kalenderplaan õpetajate tundide külastamiseks direktori ja õppealajuhataja poolt ühes külastamise eesmärgi äranäitamisega (õpetajate töö tundmaõppimine, teadmiste tase teatavas õppeaines jne.). Keskmiselt külastab direktor 8—10 tundi, õppealajuhataja 12 tundi nädalas. (Veerandaasta vältel nii direktor kui ka õppealajuhataja külastavad kohustuslikult iga õpetaja tunde. Noori õpetajaid, samuti neid, kelle töös esineb puudusi, tuleb kontrollida tihedamini). (10. sept.)

14. Kontrollida õpilaste iseseisva töö kogemusi õpiku ja raamatuga, samuti oskust kasutada laboratooriumi sisseseadeid ning teha üleskirjutusi; eriti kontrollida 7.—10. klassi õpilaste oskust üles märkida loenguid, samuti nende oskust koostada järgmise tunni vastamise plaan (septembrikuus).

15. Kontrollida õpetajate plaane tööks oivikutega (igas kuus).

16. Kontrollida läbivõetu kordamise metoodikat (igas kuus).

17. Erilist tähelepanu pühendada õpilaste teadmiste arvestamise ja hindamise organiseerimise küsimusele (kogu poolaasta vältel).

18. Kontrollida õpilaste teadmisi igas klassis, eriti 1., 4., 5., 7. ja 10. klassides, kirjalike kontrolltööde kaudu, mille tekstid koostab administratsioon, ja isikliku küsitlemise teel.

19. Kontrollida ja kinnitada järjekordsed ja õppeveerandi lõpu kontrolltööd kõigis klassides (sisu ja tähtjad), samuti nende tööde tulemused ning abinõud mahajäämuse likvideerimiseks (kogu poolaasta vältel).
  20. Kontrollida õpilaste käitumise, ühiskondlike tööde ja hoolsuse hindamise organisatsioonide tegevust (1 kord kuus).
  21. Kontrollida (valikuliselt) klassipäevikute täitmise korda (1 kord kuus).
  22. Nõuda klassijuhatajailt, et nad igast klassipäevikute täitmise eeskirjade rikkumisest informeeriksid kohe kas õppealajuhatajat või direktorit (igal nädalal).
  23. Seada sisse range kontroll õpilaste päevikute üle. Praktiseerida õpilaspäevikute, vihikute ja õpikute ühiskondlikke ülevaatusi (1 kord kuus).
  24. Vaadata läbi valikuliselt igast klassist õpilaste päevikuid (igal nädalal).
  25. Kontrollida (valikuliselt) kontrolltööde, klassi- ja koduste tööde vihikuid (üks kord kuus).
  27. Nõuda õpetajailt üksikasjalise iseloomustuse kirjutamist õpilaste kohta, kes õppeveerandi hindena saavad „2“ ühes või teises õppeaines (õppeveerandi lõpus).
  28. Kontrollida ülesannete meetoodika õigsust (poolaasta vältel).
  29. Kontrollida (valikuliselt) 2—3 õpilast koduste ülesannete täitmise alal, samuti ülesannete täitmise süsteemi ja ülesannete mahtu (iga päev).
  30. Kontrollida üritusi ja järeleaitamistundide meetoodikat töös mahajääjatega (igal nädalal).
  31. Süstemaatiliselt vestelda õpilastega (nii mahajääjate kui ka eesrindlike õpilastega) erinimekirja alusel, mis on kooskõlastatud klassijuhatajatega (igal nädalal).
  32. Kontrollida (valikuliselt) õpilaste teadmisi, kes saavad teiskordselt hinde „2“.
  33. Õpilaste edasijõudmise ja käitumise arutamiseks kõigis klassides läbi viia õpetajate nõupidamised klasside viisi, eraldi 4.—6. ja 7.—10. klassides (1 kord kuus).
  34. Praktiseerida direktori kohtumisi õpetajatega individuaalseks vestluseks saavutuste ja puuduste kohta nende töös eri plaani järgi (1 kord kuus igaüheda, esmaspäeviti ja laupäeviti).
  35. Läbi viia individuaalsed vestlused klassijuhatajatega möödunud nädala töö tulemuste kohta ning järgmise nädala tööplaanide üle. Igal klassijuhatajal peab olema kaasas klassipäevik, õpilaste koolitööst osavõtu ja saadud hinnete arvestusleht nädala kohta, täpsed andmed halbade hinnete parandamise kohta ja plaan mahajääjate abistamiseks, samuti andmed õpilaste koduse olukorra kohta, kes halvasti edasi jõuavad või halvasti käituvad (igal laupäeval pärast õppetunde).
  36. Klassijuhatajail esitada direktorile õpilaste nimekirja, keda pole küsitud õppeveerandi algusest peale ühes või teises õppeaines, ühes põhjuste äramärgimisega, miks neid pole küsitatud (iga õppeveerandi keskel, direktori käskkirjas märgitud päevaks).
  37. Viia läbi klassikoosolekud õppeveerandi tulemuste kohta klassijuhatajate ettekannetega (5.—6. nov.).
  38. Viia läbi klassijuhatajate ja pioneerijuhtide koosolek töö planeerimise küsimuse arutamiseks (september).
  39. Viia läbi klassiorganisatsioonide koosolekud (1 kord kuus).
  40. Osa võtta igast õpilaskomitee ja ULKNU koolikomitee koosolekust (igal nädalal).
  41. Võtta osa pioneerimaleva nõukogu koosolekust (vähemalt kord kuus).
  42. Kontrollida kõigi klasside isiklikud toimikud ja aktid klasside vastuvõtmise kohta klassijuhatajate poolt (oktoober).
  43. Süstemaatiliselt kontrollida, kuidas võtavad klassijuhatajad osa pioneerirühmade ettevalmistamisest koondusteks, revolutsioonilisteks pühadeks, hommikuiks, isetegevusõhtuiks (igal nädalal).
  44. Jatkata lühikeste poliitinformatsioonide läbiviimist klassides (igal nädalal — direktor).
  45. Kutsuda kokku nõupidamised direktori juures (regulaarselt 1 kord nädalas, esmaspäeviti kell 10).
  46. Peale nõupidamisest osavõtjate aruannet tehtud tööst eelmisel nädalal võtta päevakorda järgmised küsimused: I poolaasta tööplan, esimese nädala õppetöö tulemused, esimeste klasside tööst (5. sept.); uute õpilaste teadmiste kontrollimise tulemused, klassivälise töö plaan (12. okt.); õpilasorganisatsioonide tööst (19. sept.); esialgne kokkuvõte õpilaste õppeedukusest (3. okt.) jne.
  47. Poolaasta tööplaan ning direktori juures korraldatavate nõupidamiste tulemuste alusel koostada tööplan eelolevaks nädalaks (igaks laupäevaks).
- Direktor ja õppealajuhataja peavad iga päev pidama arvestust ühes märkustega (kommentaari-dega) selle kohta, mis tehti päeva jooksul.

48. Viia läbi õppenõukogu koosolekud (2 korda kuus, esmaspäeviti).
(Järgneb õppenõukogu tööplaan lahtritega: 1) teemaatika, 2) tähtaeg, 3) ettekandja. Päevakorda on võetud 1—2 küsimust. Näit. 22. augustile määratud koosolekul: 1. Kooli tööplaan uueks õppeaastaks. 2. Esimese õppepäeva läbiviimine koolis. 12. septembrile määratud koosolekul: 1. Esimese nädala töötulemused koolis. 2. Õpetajate tööplaanide kinnitamine.)
49. Kontrollida erinimekirja järgi õpetajate töötulemusi oma kvalifikatsiooni tõstmisel (igal laupäeval).
50. Kontrollida õpetajate tööd saadud teemade (ettekannete) ettevalmistamisel erinimekirja järgi (laupäeviti).
51. Koostada lahtiste tundide kalenderplaan seesuguse arvestusega, et õppeaasta jooksul iga õpetaja võiks anda vähemalt ühe lahtise tunni (10. sept.).
52. Viia läbi seminar pioneerijuhtidele rühmades (igas kuus).
53. Koos õppealajuhataja ja pedagoogilise kabineti juhatajaga koostada plaan tööks noorte õpetajatega (september).
54. Määrata ringide juhid (1. sept.).
55. Jatkata klassi- ja koolivälise töö nõukogu tööd, mille koosseisu kuuluvad kõikide ringide juhid, raamatukoguhoidja, õppealajuhataja ja pioneerijuht (1. okt.).
56. Ringide juhatajail esitada ringide programmid ja tööplaanid direktorile kinnitamiseks (15. sept.).
57. Koostada kalenderplaan ringide referaatõhtute läbiviimiseks (1. okt.).
58. Isiklikult kontrollida ringide tööd (vähemalt 1 kord õppeveerandis).
59. Pidada tihedat sidet lastevanematega lastevanemate-komitee ja klassijuhatajate kaudu ning vahetult, eriti nendega, kelle lapsed on distsiplineerimatud.
60. Jatkata tehniliste töötajatega jooksvate poliitiliste probleemide ja laste kasvatamise küsimuste arutlemist (1 kord kuus).
61. Kontrollida kantselei, arveametniku ja kõigi tehniliste töötajate tööd, eriti kütia ja riiehooldja tööd (iga päev).
62. Koos majandusjuhatajaga koostada plaan igaks nädalaks administratiiv-majandusalal (esmaspäeviti).
63. Lennida kokku ametiühingu-organisatsiooniga kindlate päevade suhtes, millal viiakse läbi poliitvestlused, loengud ja konsultatsioonid õpetajalle.

VI. Organisatsioonilis-majanduslik tegevus.

1. Osta koolile näitlikke õppevahendeid seni kasutamata jäänud summa eest.
2. Sisustada matemaatika-kabinet.
3. Organiseerida koolimööbli ja õppevahendite korrastamine.
4. Pesta põrandaid kaks korda kuus.
5. Osta kirjutusmaterjal ja kantseleitarbed.
6. Osta vajalikud päevikud, žurnaalid, tabelid jne.
7. Osta tellised ja ehitada kuurisein.
8. Kohale tuua puuduv osa küttest.
9. Remontida elektrivõrk.
10. Sisustada uute toolidega bioloogia- ja geograafiakabinet.
11. Määrata uus laborant füüsikakabinetile.

Lõpetame käesoleva ülevaate I. Novikovi sõnadega:

„Kooli elu, tema õpetuslikud ja kasvatuslikud ülesanded on ebatavaliselt keerukad. Just selle keerukuse tõttu on vaja koolielu kulgu varem läbimõeldud plaani alusel reguleerida. Plaani puudumisel ei näe inimesed pisiasjade taga peamist, ei juhi sündmusi.

Plaan võimaldab juhtijail ja koolitöötajail oma tööd täpselt organiseerida, näha seda tervikuna, kindlas süsteemis, selgesti püstitatud ülesannetega ja teatud meetoditega ülesannete lahendamiseks. Ainult neil tingimustel on võimalik edu suurte ja vastutusrikaste ülesannete teostamisel, mille meie maa ja rahvas on asetanud koolile.“¹²

¹² И. К. Новиков, «Организация учебно-воспитательной работы в школе», стр. 14.

Poliitinformatsioon koolis.

Dots. A. ELANGO.

Imperialismiajastu kodanlus kardab avasilmi kaasaegsele ühiskondlikule elule näkku vaadata. Ta ilutseb meelsamini kauges minevikus või põgeneb müstika ja usulise romantika valdkonda. Sellepärast püüab ka kodanlik kool oma õpilasi oleviku probleemidest ja nähtustest võimalikult eemal hoida. Selleks kuhjab ta koolide, eriti kesk- ja kõrgemate koolide õppeplaane ja programme üle kauge mineviku sündmustega ja vanade keeltega.

Nõukogude võim sellevastu, teades, et tema poolel on kogu eesrindlik teadus, püüab teha kõik, et noored tõelise teadusega aegsasti ning põhjalikult tutvuksid, et noorsugu jälgiks oma aja ühiskondlikku elu ja võtaks sellest ka ise võimete kohaselt osa. Meie kool peab oma otseks kohuseks tutvustada õpilasi pidevalt selle hiiglasliku ülesehitustööga, mida tehakse Nõukogude Liidus kõigil aladel, tutvustada teda maailma kõigi ausate inimeste võitlusega rahu eest, aga ka imperialistliku kodanluse rahvavastase tegevusega. Selleks aitavad eriti kaasa niisugused klassivälise töö vormid, nagu poliitinformatsioon, kultuurihommikud, seinalehed jne.

Poliitinformatsiooni ülesandeks on tutvustada õpilasi tähtsamate sündmustega Nõukogude Liidu siseelus, eriti nõukoguliku ülesehitustööga meie kodumaal, Nõukogude riigi rahvusvahelise olukorraga, tema võitlusega rahu ja demokraatia eest kogu maailmas, abistada õpilasi poliitilistes küsimustes orienteerumisel, eriti bolševike partei ja Nõukogude valitsuse poliitika mõistmisel, harjutada õpilasi süstemaatiliselt lugema ajalehti ning poliitilist kirjandust. Poliitinformatsioon on suurepäraseks vahendiks nõukogude patriotismi kasvatamisel. Ta veenab noori konkreetsete faktide najal, et ainult bolševike partei poliitika väljendab rahva elulisi huvisid ja kindlustab meie maal grandioossed edusammud, et ainult Nõukogude Liidu välispoliitika on tõeline rahu ja rahvaste sõpruse poliitika, mis ajab nurja kõik imperialistide kuritegelikud sepitsused uue maailmasõja vallalepäästmiseks.

Poliitinformatsioon esines nõukogude koolis juba ammu, peaaegu nõukogude kooli algusaastatest peale, kuid juhuslikult, episoodiliselt, peamiselt siis, kui sise- või välispoliitilises elus juhtus midagi eriti silmapaistvat. Suure Isamaasõja ajal, millal õpilased õhinal jälgisid Nõukogude Armeed võidukat tegevust, hakati poliitinformatsiooni teostama väga laialdaselt ja ta omandas paljudes koolides plaanikindla ilme. Haridusosakonnad ja koolide direktorid hakkasid sellele töövii- sile osutama suuremat tähelepanu, nähes temas tõhusat tegurit noorsoo ideelis-poliitilises kasvatustöös. Poliitinformatsioonist kasvasid mõnikord välja sügavad ning sisukad loengud ja ettekanded aktuaal-

setel teemadel, Nõukogude sõjameeste kangelastegudest, stahaanovliku töö võitudest ja nõukogude õpilaste ennatsalgavast tööst rinde heaks.

Eesti NSV keskkoolides on poliitinformatsioon viimastel aastatel kõikjal rakendamist leidnud. Ka seitsmeklassilistest koolidest on paljud asunud poliitinformatsiooni teostama. Õpilased tunnevad poliitinformatsiooni vastu suurt huvi, sest nõukogude noorsugu haaravad kaasa kõik tähtsamad sündmused meie suurel kodumaal, Nõukogude rahvaste saavutused kommunismi ülesehitamisel, meie targa stalinliku välispoliitika võidud, maailma rahvaste võitlus rahu eest; noored jälgivad huviga fakte, mis paljastavad kapitalistliku maailma mandumist ja allakäiku jne. Mitte kõik õpilased ei loe järjekindlalt ajalehti ega jälgi raadiosaateid, ja kui nad seda teevadki, siis pörkavad nad seejuures aeg-ajalt kokku mõistete ning nähtustega, mida nad omal jõul ei suuda lahti mõtestada. Siin peab appi tulema plaanikindlalt korraldatud poliitinformatsioon koolis. Tutvustades ja õigesti interpreteerides poliitilisi sündmusi laiaulatuslikule noorteperele, anname ühtlasi mõjuva vastulöögi kodanliku natsionalismi rahvavaenulistele ideekesetele, millega siin-seal veel püütakse lihtsameelseid ja ideoloogiliselt mahajäänud inimesi eksiteele viia. Noored kannavad koolist saadud informatsiooni ja õige poliitilise arusaamise edasi kodudesse ja tuttavate hulka: nõnda aitab koolis antav poliitinformatsioon kaasa kogu rahva poliitilise teadlikkuse tõusule. Poliitinformatsiooni tõhususe tõstmiseks tuleb tähelepanelikult õppida tundma õpilaste hulgas esile kerkinud poliitilisi probleeme, võimalikke arusaamatusi ja väärkäsitusi, et nendele õigeaegselt lahendust, sihilikele vassimistele aga teravat vastulööki anda.

Poliitinformatsiooni temaatika. Poliitinformatsiooni õnnestumine sõltub suurel määral õigest teemade valikust, teemade aktuaalsusest, nende vastavusest nõukogude poliitika printsiipidele ja õpilaste arusaamisele. Teemade valikul on soovitatav silmas pidada esmajoones jooksvaid poliitilisi sündmusi nii Nõukogudemaal, rahvademokraatia maades kui ka kapitalistlikes riikides. Teise tähtsa alana tuleb silmas pidada Nõukogude rahvaste saavutusi kommunismi ülesehitamise rindel, partei ja valitsuse tähtsamaid otsuseid jne. Teatud arvu teemasid annab meie nõukogulike tähtpäevade kalender, mõningate silmapaistvate kirjandusteoste ilmumine jne. Mõningates koolides eelistatakse poliitinformatsiooni teemadena liiga laiaulatuslikke küsimusi, millega ei saa või on raske siduda jooksvat, aktuaalset ajalehematerjali, näit.: „I Internatsionaali 85. a. juubel“ (Tartu I Kk.), „Ametiühingud ja nende ülesanded“, „Põllumajanduse edusammud“ (Paide Kk.), „103 aastat Lodõgini surmast“ (Tartu Õpetajate Instituut) jne. Muidugi on vaja ka niisuguseid küsimusi käsitleda, kuid seda oleks sobivam teha kultuurihommikute ja kooli lektoriumi raamidest, seda enam, et nende teemade käsitlemine nõuab teistsuguseid meetodilisi võtteid kui poliitinformatsioon.

Mõnedes koolides kaldutakse aga vastupidisesse äärmusse ja sisustatakse poliitinformatsioon n. ö. nädala kroonikaga, möödunud nädalal aset leidnud välis- ja sisepoliitiliste sündmuste loeteluga. Faktide rohkus muudab säärase ülevaate paratamatult kuivaks, skemaatiliseks; puudub võimalus üksikuid fakte sügavamalt käsitleda, kõnelemata elamuslikkusest ja näitlikkusest, mis tõstaks poliitinformatsiooni väär-

tust. Eriti käib nooremate klasside õpilastel üle jõu korraga haarata paljudid fakte, mille tagajärjeks on, et neil poliitinformatsioonist midagi meelde ei jää ja see nende poliitilise mõtlemise arenemisele kuigi suurel määral kaasa ei aita.

Senised kogemused poliitinformatsiooni teostamisel Eesti NSV ja teiste vennasvabariikide koolides näitavad, et kõige parem on poliitinformatsioon keskendada iga kord mõne aktuaalse teema ümber, millega saab siduda tervet rida üksikfakte ja sõnumeid viimaste nädalate ajalehtedest, näit.: „Võitlus rahu eest“ (Ülemaailmse Rahunõukogu büroo Helsingi istungjärgu puhul), „Ameerika interventide metsikused Koreas“, „Hiina rahva uuestisünd“ (Hiina Rahvavabariigi aastapäeva puhul), „Koloniaalrahvaste vabadusvõitlus“, „Stalinliku ajastu suurehitused“ jne.

Suhteliselt õnnestunud temaatika näitena toome Moskva 169. kooli poliitinformatsioonide temaatika 1949./50. õppeaasta sügissemestril.¹

Kommunism — meie kõrge eesmärk (rida vestlusi). Kuidas valmistuvad NSV Liidu rahvad Oktoobrirevolutsiooni aastapäevaks. Rahvusvaheline rahukaitsepäev. Majanduselu edusammud rahvademokraatia maades. NSV Liidu ettepanekud URO Peaassamblee 4. istungjärgul. Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamine. Saksa Demokraatliku Vabariigi loomine. Noorsugu võitluses rahu ja demokraatia eest. Olukord Itaalias (V. Vassilevskaja kirjjade alusel). Laste olukord Indias. Esimene rahupooldajate kongress Inglismaal. Nõukogude Konstitutsiooni tekkimine ja areng (konstitutsioonipäeva puhul). S. M. Kirov ja noorsugu. Suur Stalin — vaenlase purustamise innustaja ja organiseerija Moskva all. J. V. Stalin komsomolist. J. V. Stalin — Lenini ürituse suur jätkaja (ühenduses seltsimees Stalini 70-nda sünnipäeva pühitsemisega).

Olgu tähendatud, et ka selles temaatikas on kõrvalekaldumisi aktuaalsest kronoloogilisest temaatikast (näit. 9. ja 10. teema), mida asjaosalised põhjendavad huvitava materjali leidumisega ajakirjanduses nendel teemadel.

J. Majorov, andes ülevaate poliitinformatsiooni teostamisest Voroneži koolides, („Poliitinformatsija v škole“, Voronež, 1950) peab sealsetele koolidele 1950. aasta kevadsemestril tüüpiliseks järgmisi teemasid:

Hindade alandamine ja rubla kursi viimine kulla alusele. Valmistumine NSVL Ülemnõukogu valimisteks. Pilvelõhkujate ja urgaste linn (New York). Neljanda viie aasta plaani täitmine 1949. aastal. Elu rahvademokraatia maades. Nõukogude valitsuse noot USA, Inglismaa ja Hiina valitsustele bakterioloogilise sõja kohta. Ülemaailmse Rahupooldajate Alalise Komitee 3. istungjärg. Ühendriigid röövivad Ladina-Ameerikat. Kokkulepe NSV Liidu ja Hiina Rahvavabariigi vahel Nõukogude-Hiina aktsiaühingute asutamise kohta.

See temaatika on küll aktuaalne, kuid siin leiavad nõrgalt kajastust meie maa siseelu sündmused. Seda viga on püütud mõnevõrra parandada 1950. a. sügissemestri teemade valikul, millal võeti kavasseele niisugused teemad, nagu:

Kommunismi suurehitused. 15 aastat stahaanovliku liikumise tekkimisest. Suured hüdroõõlmed — stalinliku ajastu suurehitused. Korea rahvas võitluses ühtsuse ja sõltumatuse eest. Ohjeldada Ameerika agressoreid. Sündmused Koreas. Tankistide päev jne.

¹ «Советская педагогика», 1950, № 11, стр. 53.

Asjata otsime sellest temaatikast meie kultuurielu niisuguste tähtsate sündmuste kajastamist, nagu seltsimees Stalini teoste ilmumine keeleteaduse kohta, NSV Liidu Teaduste Akadeemia ja Arstiteaduste Akadeemia ühise sessiooni otsused I. P. Pavlovi õpetuse kohta jne.

Mõned klassijuhatajad on poliitinformatsiooni sisustamisel käinud omapärasemat teed. Nii näit. jagas Voroneži 17. kooli 9. klassi juhataja oma õpilased 5 rühma, igas rühmas 6—7 õpilast. Üks rühm jälgis ajalehtede najal poliitilist elu Nõukogude Liidus, teine — rahvademokraatia maades, kolmas — USA-s, neljas — Inglismaal ja Prantsusmaal, viies — Aasia maades. Igal poliitinformatsioonil esines igast rühmast mõni õpilane ülevaatega „oma“ maa kohta. Tartu 4. Keskkoolis jagasid õpilased mõningates klassides omavahel ära poliitilise elu jälgimise Nõukogude Liidu vennasvabariikides ja rahvademokraatia maades. Iga õpilane esitas aeg-ajalt ülevaate tähtsamatest sündmustest „oma“ vabariigis. Õpilaste aktiveerimise seisukohalt on poliitinformatsiooni selline sisustamine hea, kuid käsitledavate sündmuste paljus ja mitmekesisus ei võimalda nendesse süveneda, neid lahti mõtestada, mispärast niisugustest poliitinformatsioonidest on vähe kasu õpilaste poliitilise teadlikkuse tõstmiseks.

Poliitinformatsiooni tuleks temaatiliselt planeerida ülekoolliselt (kui seda ei tehta ülelinnaliselt või ülerrajooniliselt), nii et kõikides klassides vastaval nädalal käsitletak üht ja sama teemat, muidugi klassi arengutasemele vastavalt. Kui seda ei tehta ja teema valik jäetakse klassijuhataja hoolde, juhtub kergesti, et tähtsamad ning olulisemad sündmused jäetakse silmapaari vahele ja lastakse end liialt kaasa kiskuda oma isikliku huvi kohastest teemadest. See on muide Eesti NSV koolide poliitinformatsiooni üks nõrgemaid kohti, sest umbes paarikümnest koolist, mille kohta allakirjutanul on andmeid, on klassides toimuva poliitinformatsiooni teemasid ülekoolliselt planeerinud ainult paar (Tartu 3. Seitsmeklassiline Kool, Tartu Õpetajate Instituut). Tagajärjeks on teemade äärmine kirevus ja juhuslikkus ning nende käsitlemise suhteliselt madal tase. Tuleks tõsiselt kaaluda poliitinformatsiooni temaatika planeerimist ülelinnaliselt või -rajooniliselt. Seda peaks tegema vastava linna või rajooni parteikomitee, kindlustades ühtlasi parteikabinetide või ka pedagoogiliste kabinetide kaudu poliitinformaatorite asjatundliku juhendamise.

Kes peaks poliitinformatsiooni andma? Ka selle küsimuse lahendavad koolid väga erinevalt. Kuna poliitinformatsioon nõukogude kooli alguspäevil leidis rakendamist peamiselt komsomoliridades, on selle teostamine mõningates koolides kuni tänaseni jäänud komsomoli algorganisatsiooni hoolde: kooli komsomolikomitee määrab vanemate klasside õpilastest kommunistlikest noortest igale klassile poliitinformaatori või leitakse see oma klassi kommunistlike noorte hulgast. Informaatoritele korraldatakse iga nädal enne poliitinformatsiooni vastav instruktiaaz, kus neile juhatakse kätte vajalik materjal käsitledava teema kohta ja antakse metoodilisi näpunäiteid selle materjali käsitlemiseks. On koole, kus poliitinformatsiooni andmine on pandud 11. klassi õpilaste peale (Valga 1. Keskkool). Enamikus Eesti NSV koolides annavad vanemates klassides poliitinformatsiooni sama klassi õpilased kordamööda, klassijuhataja määramisel ja tema juhendamisel. Õpilaste rakendamine poliitinformaatoritena omab mõningaid positiivseid külgi, nagu õpilaste aktiveerimine (mis piirdub küll

sageli vaid informaatori endaga), esinemisoscuse harjutamine jne., kuid sellel moodusel on ka väga suuri puudusi. Õpilased ei tunne harilikult vastavat teemat sügavalt ega suuda materjali esitada peast, vaba jutustuse vormis. Nende käes muutub kogu esinemine sageli ettekirjutatud teksti paberilt mahalugemiseks või, mis veel halvem, mõne ajaleheartikli terveni ettelugemiseks ilma igasuguste omapoolsete kommentaarideta. Õpetajad-klassijuhatajad jäävad seesuguses olulises poliitilise kasvatustöö sektoris passiivseteks pealtvaatajateks ega kannu selle eest täit vastutust, mille tagajärjel töö jääb pealiskaudseks. Seda tõendab ka Moskva 169. kooli kogemus, mille kohta kirjutatakse: „Algul esinesid klassides informatsiooniga jooksvatest poliitilistest sündmustest peamiselt poliitiliselt arenenumad kommunistlikud noored. Õpetajad poliitinformatsioonide ettevalmistamisest aktiivselt osa ei võtnud, mõned klassijuhatajad ei olnud nende läbiviimise ajal isegi kohal. Selletõttu olid poliitinformatsioonid pealiskaudsed ega rahuldanud õpetajaid ega õpilasi. Oli vaja kindlustada õpetajate juhtiv ja suunav osa selles töös.“² Eriti madalale langeb õpilaste poolt läbiviidavate poliitinformatsioonide tase nooremates klassides, kus õpilastel ei ole sisulisi ega meetoodilisi eeldusi sellise ülesande täitmiseks.

On aga siiski ka teistsuguseid kogemusi. Voroneži 27. koolis, kus poliitinformatsioon toimus üldiselt kõrgel tasemel, rakendasid klassijuhatajad juba 6. ja 7. klassis heade tulemustega informatsiooni andjatena õpilasi. Nii kirjutab 6-a klassi juhataja: „Koos pioneerijuhiga määrان kaks tütarlast nädal enne poliitinformatsiooni ja annan neile ajalehed, näitan kätte materjali, valin vastava kirjanduse poliitinformatsiooni illustreerimiseks jutustustega ajakirjadest „Vokrug Sveta“, „Ogonjok“ jt. Õpilased töötavad materjalid läbi ja kirjutavad oma ettekande üles ning annavad minule läbi vaadata. Ma parandan vead ära“ (Majorov, lk. 6).

Sama kooli 7. klassi juhataja, kes varem viis poliitinformatsiooni ise läbi, hakkas hiljem teiste eeskujul rakendama selleks ka õpilasi — kommunistlikke noori ja pioneere — ning oli tulemustega üsna rahul. See nõuab klassijuhatajalt aga väga hoolikat tööd õpilastega enne nende esinemist, ja just sellepärast peavad mõned õpetajad paremaks poliitinformatsiooni ise läbi viia. Uhe Voroneži kooli õpetaja ütles avameelselt: „Mul on kergem endal poliitinformatsiooni läbi viia. Kui ma ise annan informatsiooni, kulub mul selleks vähem aega, kui ma aga hakkam õpilasi selleks ette valmistama, siis pean pöörama tähelepanu mitte ainult sisule, vaid ka sellele, et nad omaksid elementaarset jutustamisoscust“ (Majorov, lk. 11).

Muidugi on lubamatu nii tähtsa küsimuse lahendamisel lähtuda õpetaja isiklikust mugavusest. Sellepärast on enamikus koolides, kus poliitinformatsiooni alal on pikemaajalisi kogemusi, osutunud otstarbekamaks, et kuni 7. klassini annavad poliitinformatsiooni klassijuhatajad isiklikult, mille järgi meilgi tuleks joonduda. Klassijuhataja on keskseks kujuks klassis ja kannab täielikku vastutust õpilaste poliitilise kasvatuse eest. Miks peaks ta siis pedagoogilise protsessi nii olulises sektoris, nagu poliitinformatsioon, tagaplaanile tõmbuma ja selle õpilaste õlgadele veeretama?

² «Советская педагогика», 1950 г., № 11, стр. 52.

Poliitinformatsiooni metoodikast. Poliitinformatsiooni läbiviimisel on tähtis, et lastega kõneldaks lihtsalt, nende arusaadavalt, kuid laskumata seejuures vulgariseerimisse. Poliitilised mõisted ja väljendused, mis lastele veel tuttavad ei ole, tuleb neile hoolikalt ära seletada. Poliitinformatsiooni ettekanne ei tohi muutuda kuivaks faktide esitamiseks, paljalt uudiste edasiandmiseks; ise küsimust hästi tundes peab informaator oma kuulajatele vaimustatult seletama sündmuste tähendust ja mõtet, lähtudes seejuures nendest ülesannetest, mis meie maa ette on seadnud bolševike partei, Nõukogude valitsus ja isiklikult seltsimees Stalin. Õpetajad, kes on harjunud töötama lastega, oskavad mõnegi küsimuse puhul ka nooremates klassides toetuda sellele, mida lapsed ise juba teavad käsitledavast küsimusest kas vanemate jutustuse või ajalehe- ja raadioteadete järgi; nad tõmbavad lapsi vestlusse ja lasevad neil jutustada kõike, mis nad antud teemal teavad. Ekslikke arusaamisi on seejuures võimalik kohē parandada.

Mida vanemad õpilased, seda sisukam on selline vestlus, seda enam uusi fakte ja mõtteid toovad õpilased omalt poolt esile.

Keskkooli vanemates klassides on poliitinformatsiooni peamiseks ja parimaks vormiks vestlus, mida juhivad õpetaja-klassijuhataja ja millest õpilased võtavad aktiivselt ning ettevalmistatult osa. Klassijuhataja teatagu mitu päeva ette poliitinformatsiooni teema ja mõningad allikad, kus selle kohta materjali leidub. Klassi komsomoligrupi initsiatiivil peaks võimalikult kogu klass selle materjali läbi töötama ja võimaluse korral veel mujaltki lisa hankima. Nõnda ollakse vestluseks poliitinformatsiooni puhul täiesti ette valmistatud. Klassiaktiiv, komsomoliaktiiv — kõik saavad oma initsiatiivi ja leidlikkust näidata, kuid klassijuhataja juhtiv osa kindlustab kogu üritusele sisuliselt kõrge taseme ja ideelise printsiipaalsuse.

Niihästi jutustuse kui ka vestlusega on võimalik siduda teemakohaste katkendite ettelugemist Lenini ja Stalini töödest, ajalehtedest, ilukirjanduslikest teoseist jm. Mõnikord võivad lapsed lisaks õpetaja jutustusele esineda deklamatsioonidega. Mingil juhul ei tohiks aga kogu poliitinformatsioon muutuda valmis materjali (näit. mõne ajaleheartikli) ettelugemiseks. Poliitinformatsiooni ettekanne peab olema sisult kirklik ja võitlev, keeleliselt selge ja viimistletud ning vabalt ja hoogsalt ette kantud. Sellepärast peab õpetaja igaks poliitinformatsiooniks hoolikalt ette valmistuma ja sellekohase konsekti koostama. Enamik poliitinformaatoreid kinnitavad, et nad poliitinformatsiooni ettevalmistamiseks isegi hea instruktaaži korral kulutavad rohkem aega kui tavalise õppetunni ettevalmistamiseks.

Poliitinformatsiooni õnnestumisele aitab palju kaasa näitlike vahendite kasutamine. Enamiku välispoliitiliste küsimuste käsitlemise puhul peab kohal olema kaart. Paljude teemade puhul saab kasutada pilte ja karrikatuure kas ajalehtedest või pildiajakirjadest. On mõeldav ajaleheväljalõigete albumite, pildimontaažide, erivitriinide jms. valmistamine õpilaste kaasabil poliitinformatsiooni teemade näitlikustamiseks.

Kes poliitinformatsiooni faktiliseks teostajaks ka oleksid, kas õpilased või õpetajad-klassijuhatajad, igal juhul peaks poliitinformatsioonile eelnema informaatorite instruktaaž, kas ülelinnalises ulatuses või igas koolis eraldi. Esimesel juhul oleks selle instruktaaži korraldajatel — parteikabinetil või pedagoogilisel kabinetil — võimalik kaasa tõm-

mata kvalifitseeritud töötajaid partei ja nõukogude aparaadist, mille tõttu ürituse sisuline külg palju võidak. Kui instruktaazi teostab iga kool eraldi, siis peaks selle läbiviimine kuuluma esmajoones partei algorganisatsiooni ülesannete hulka vastavas koolis. Seal, kus seda ei ole, peaksid instrueerimise läbi viima kvalifitseeritumad ja poliitiliselt teadlikumad õpetajad kordamööda, direktori määramisel. Instruktaazil mõtestatakse lahti küsimuse olu, juhatatakse informatoritele kätte vajalik materjal, kirjanduslikud allikad ja näidismaterjal, tõstetakse esile selle materjali peamomendid ja antakse poliitinformatsiooni näidiskava ühes metoodiliste juhenditega selle teostamiseks. J. F. Ivašini ja G. V. Majorovi andmeil kujunesid mõningates Sverdlovski ja Voroneži koolides seesugused instruktaazid regulaarseteks poliitinformaatorite seminarideks, kus teemade sisulise läbitöötamise kõrval vahetati kogemusi ka poliitinformatsiooni metoodika küsimustes. Eesti NSV koolidest on üsna vähesed sellist instruktaazi teostanud (Tartu 3. kool)³.

Poliitinformatsiooni ettevalmistamisel tuleb peale päevalehtede ja erialaste ajalehtede („Nõukogude Õpetaja“, „Sirp ja Vasar“) pidada silmas ka ajakirju, nagu „Eesti Bolševik“, „Abiks Agitaatorile“, „Nõukogude Kool“ ja erialaseid keskväljaandeid, nagu „Novoe Vremja“, „Literaturnaja Gazeta“, „Utšitelskaja Gazeta“ jt. Peale konkreetse teema käsitlemiseks ettevalmistumise peaksid poliitinformaatorid kavakindlalt hoolitsemata oma poliitilise hariduse täiendamise eest, lugema marksismi-leninismi klassikute teoseid, külastama ettekandekoosolekuid, raskemate probleemide puhul pöörduma parteikabineti poole konsultatsiooni saamiseks jne. Ainult siis suudavad nad poliitilist vestlust õpilastega küllalt kõrgel tasemel läbi viia ja õigeid vastuseid anda õpilaste poolt ülestõstetud küsimustele. Õpilased, nähes oma klassijuhataja head poliitilist ettevalmistust, pöörduvad meeleldi tema poole küsimustega ja usaldavad tema vastuseid ning seletusi.

Mõned klassijuhatajad, olles ebakindlad oma teadmistes poliitiliste küsimuste alal, püüavad üldse hoiduda poliitinformatsiooni teostamisest. Selle vastu tuleb võidelda õpetajaskonna marksistlik-leninliku teadlikkuse taseme kavakindla tõstmise teel.

Poliitinformatsiooni planeerimine. Poliitinformatsiooni tõhususe oluliseks eelduseks on tema õige ja otstarbekohane planeerimine. Kus see töö kulgeb omapead, seal muutub poliitinformatsioon pealiskaudseks ja vähepakkuvaks. Poliitinformatsiooni planeerimist peaks teostama kooli direktor, nagu ta seda teeb kooli muu õppe- ja kasvatustöö suhtes. See plaan olgu kooli pedagoogilisele personalile niisama rangeks juhendiks, nagu on tunniplaan ja üldise klassivälise töö plaan; selle teostamist on vaja kontrollida samase ranguse ja järjekindlusega, nagu kontrollitakse kooli kogu õppe-kasvatustööd. Lülitades poliitinformatsiooni kooli tööplaani, tõstame selle tähtsust niihästi õpetajate kui ka õpilaste silmis, anname sellele regulaarse ürituse ilme, mis ei tundu mingi kunstliku lisandina kooli muule tööle.

Mis puutub poliitinformatsiooni organisatsioonilisse ja ajalisse raami, siis on pilt ses suhtes niihästi Eesti NSV kui ka vanemate liidu-

³ Tartu Riiklikus Ülikoolis ja Tartu Õpetajate Instituudis toimub säärane instruktaaz enam-vähem regulaarselt juba mitmendat aastat ja sellel on olnud suur mõju poliitinformatsiooni taseme tõusule nendes õppeasutustes.

vabariikide koolides äärmiselt kirju. Tehes mõningaid üldistusi võib konstateerida kolme põhitüübi olemasolu.

Üks osa koole (nende hulgas enamik Tartu 7-klassilisi koole) teostab poliitinformatsiooni kord nädalas kogu koolipere tundide-eelsel kogunemisel 15—20-minutilise kestusega. See moodus sarnleb nn. kultuurihommikule; mõningates koolides (Tartu 1., 2., 3. Keskkool) tuhmubki oluline vahe poliitinformatsiooni ning kultuurihommiku vahel. Niisugune ülekoolliline poliitinformatsioon kannatab seevõrd suurte puuduste all, et seda vormi kuidagi järgitegemisvääriliseks ei saa pidada. Nagu eespool nägime, nõuame poliitinformatsioonilt aktuaalsete poliitiliste probleemide sügavat ja õpilaste vanusele vastavat lahtimõtestamist, võimalikult õpilaste endi aktiivsel osavõtul. Millisest diskussioonist või sügavamast selgitustööst saaks olla juttu mitmesajalise ja erinevas vanuses noortepere ees, kes pealegi enamikul juhtudel seisab saalis püsti!

Teine osa koole (nende hulgas Tartu 4. Keskkool, Paide Keskkool, Viljandi 1. ja 2. Keskkool, Narva Keskkool jt.) teostab poliitinformatsiooni nn. klassijuhataja-tundides kord nädalas, igas klassis eraldi (seda tehakse ka mitmes Tartu keskkoolis lisaks ülekoollistele kogunemistele). Klassi muude kasvatusküsimuste käsitlemise kõrval reserveeritakse osa klassijuhataja-tunnist poliitinformatsiooni jaoks, mida annab kas klassijuhataja ise või õpilased klassijuhataja juhendamisel. Kuna poliitinformatsiooni loomulik kestus ei ole alati ühesugune (oleneb teemast), siis on raske sellele planeerida ka alati ühesugust aega. Soovitav on klassijuhataja-tund planeerida kõikides klassides ühele ajale — see hõlbustab poliitinformaatorite instrueerimist. Nõnda toimis ka juba varem mainitud Moskva 169. kool, kus tunniplaan koostati nõnda, et laupäeviti kõikides klassides oli maksimaalselt 5 õppetundi, kusjuures viimasele tunnile järgnes poliitinformatsioon. Poliitinformatsiooni kestus võiks olla algklassides 10—15 min., 5. ja 6. kl. 15—20 min. ja 7.—11. kl. 30—40 min. Sellist moodust võib pidada üldiselt vastuvõetavaks, kuid ainult sellel eeldusel, et klassijuhatajad oma tunnis ka tõepoolest reserveerivad poliitinformatsioonile vajaliku aja ega jäta seda muude küsimuste varju. Paraku esineb aga fakte, mispuhul klassijuhataja-tund kulub kõigeaks muuks, aga poliitinformatsioon jääb pidamata. See tõendab veel kord, kui suur tähtsus on poliitinformatsiooni planeerimisel ja kontrollil plaani täitmise üle.

Kolmas liik koole planeerib poliitinformatsiooni lahus klassijuhataja-tunnist kõikides klassides kord nädalas ühel ja samal ajal, kusjuures see viiakse läbi igas klassis eraldi (Valga Kk., Võru Kk.). Nii näit. kogunevad Tartu 5. Seitsmeklassilise Kooli õpilased kord nädalas 15 minutit enne tundide algust kooli, kus klassijuhatajad igaüks oma klassis viivad läbi poliitinformatsiooni, sisustades seda klassi tasemele vastavate vestlustega. Teema valik jääb siingi kahjuks iga klassijuhataja enda hoolde. Võru Keskkoolis rakendati samasugust moodust isegi 2 korda nädalas à 15 minutit. Klassijuhataja-tund nendes koolides reserveeritakse terveni üldkasvatuslike ja klassikollektiivi sise-elu küsimuste käsitlemisele. Sellel vormil on teistega võrreldes kahtlemata suuri paremusi, kuigi ta võib muutuda koormavaks klassile ja klassijuhatajale.

Nende sagedamini esinevate põhitüüpide kõrval esineb veel muidki poliitinformatsiooni vorme. Näiteks reserveeritakse Tartu 4. Keskkoolis

koolis kord nädalas ülekoollilise virgutusvõimlemise ajast või suurest vahetunnist 5 minutit poliitinformatsiooni otstarbeks, mille kestel valjuhääldajate kaudu tehakse teatavaks nädala tähtsamad sündmused. Loomulikult saab nii lühikese ajaga sündmuse ainult mainida, mitte kommenteerida, ja säärane poliitinformatsioon täidab oma ülesande väga poolikult.

Ka mõned teised koolid, kus klassiruumid on radiofitseeritud (näit. Tartu 2. ja 3. Kk.), kasutavad raadio-valjuhääldajaid poliitilise ülevaate andmiseks klassides. Kuna siin ei teki personaalset sidet kõneleja ja kuulaja vahel ega saa olla mingit mõttevahetust, on säärase informatsiooni kasvatulik väärtus väga väike, mistõttu see moodus ei tohi välja tõrjuda elavat poliitilist vestlust klassijuhataja juhtimisel vähemalt kord nädalas.

Hästi planeeritud ja sisukalt läbiviidud poliitinformatsioon on asendamatuks teguriks noorsoo poliitilise teadlikkuse ja aktiivsuse tõstmisel. Ta õhutab ühtlasi noori lugema ajalehti ja poliitilist kirjandust, mis omakorda avardab nende silmaringi ühiskondlikes küsimustes. Kuid ta soodustab mitmel teel ka õppeedukuse tõusu. On tuntud tõsiasi, et mida kõrgem on ühe või teise õpilase poliitilise teadlikkuse aste, seda edukam on see õpilane õppetöös. Pealegi tutvuvad õpilased poliitinformatsiooni käigus rea uute faktidega, mida nad varem ei tundnud. Nii on meile täiesti usutav, kui O. Kelj Moskva 169. kooli kogemuste põhjal kinnitab, et „...nendes klassides, kus poliitinformatsiooni pikema aja jooksul on hästi läbi viidud ja kus õpetajad ning õpilaste kollektiiv sellest tööst aktiivselt osa võtavad, seal pole või peaaegu pole mitteedasijõudvaid õpilasi“.⁴

---

⁴ «Советская педагогика», 1950 г., № 11, стр. 53.

ИЗ ОПЫТА ПРЕПОДАВАНИЯ РУССКОГО ЯЗЫКА В ДОБУКВАРНЫЙ ПЕРИОД.

Ниже мы публикуем опыт базовой школы Таллинского учительского института и 12-ой 7-летней Таллинской школы по преподаванию русского языка в добукварный период. Редакция считает, что базовая школа внесла ценный опыт по подбору учебного материала, а в 12-ой 7-летней школе выявлены хорошие методические приёмы при проведении первых уроков русского языка. Редакция просит читателей высказаться по этим материалам, а также поделиться своим опытом на страницах нашего журнала.

Как мы провели предбукварный период.

Э. ТОТЦЕЛЬ,

*зав. кафедрой русского языка и литературы Таллинского
учительского института.*

В своей статье «Относительно марксизма в языкознании И. В. СТАЛИН определяет язык следующими словами: «Язык есть средство, орудие, при помощи которого люди общаются друг с другом, обмениваются мыслями и добиваются взаимного понимания.»

В нашей стране люди разных национальностей при помощи именно русского языка могут свободно обмениваться мыслями между собой, добиваются взаимного понимания в любом месте Советского Союза.

Поэтому изучение русского языка всеми народами нашего Союза имеет исключительно большое значение. Постановление СНК СССР и ЦК ВКП(б) от 13 марта 1938 г. «Об обязательном изучении русского языка в школах национальных республик и областей» предъявляет высокие требования к знаниям учащихся: «Учащиеся, оканчивающие неполную среднюю школу (7 классов), должны уметь свободно и правильно выражать на русском языке свои мысли как устно, так и письменно...»

Мы не можем похвалиться знаниями учащихся эстонских школ по русскому языку. Наши семиклассники ещё далеки от умения свободно и правильно выражать свои мысли на русском языке.

Поскольку гражданин Советского Союза должен владеть устной и письменной русской речью как средством общения, он должен владеть и правильным русским литературным произношением.

Работая руководителем педпрактики по русскому языку в эстонских школах города Таллина, мне пришлось констатировать неудовлетворительное произношение русских слов и звуков эстонскими учащимися не только в начальной школе, но и в V, VI, VII и старших

классах; при этом я заметила, что чем старше класс, тем труднее исправить плохое русское произношение, которое уже укоренилось в течение нескольких лет.

Причиной плохого произношения, по-моему, является, во-первых, недостаточно систематическая работа над правильным русским произношением на первых этапах обучения русскому языку в эстонской школе, во-вторых, излишняя торопливость в переходе от устного предбукварного курса к букварю и чтению текстов, когда правильное русское произношение ещё не закрепились и, в-третьих, во многих случаях полное отсутствие в наших школах предбукварных уроков по русскому языку, когда учитель, не придавая значения предбукварным разговорным урокам, не имея соответствующего руководства по методике проведения предбукварного периода по русскому языку в эстонской школе, идёт по наиболее понятному ему пути наименьшего сопротивления — даёт с первых же уроков ученикам в руки букварь, т. е. перешагнув указываемый в программе предбукварный курс, сразу начинает учить учащихся читать по-русски.

При этом учащиеся, грамотные по-эстонски, усвоив соответствия между русскими и эстонскими буквами (*c—s, t—t, e—e, u—i* и т. д.), невольно подставляют на место русских букв «соответствующие» эстонские и читают, руководствуясь усвоенными практически законами эстонской графики, т. е. не смягчают согласных перед *e, ё, ю, я*, ясно произносят все гласные и т. п. Это становится привычкой и является впоследствии большим тормозом в обучении правильной русской речи и чтению.

Отсюда вытекает требование: для усвоения учащимися эстонских школ правильного русского произношения необходимо прививать детям прочные орфоэпические навыки с самого начала обучения детей русскому языку.

Для этого необходимо:

- 1) выработать методику проведения предварительного устного предбукварного курса обучения русскому языку в эстонской школе;
- 2) пересмотреть программы по устному предбукварному и букварному курсу обучения русскому языку в эстонской школе.

Методика предбукварного периода по русскому языку в эстонской школе совершенно не разработана.

Дело методической подготовки в учительском институте преподавателей русского языка для эстонских школ требовало искать разрешения этого вопроса. С этой целью я включилась в 1950/51 уч. г. в практическую работу по проведению предбукварного периода по русскому языку во II-х классах базовой школы Таллинского учительского института.

Вместе с преподавателем русского языка во II-х классах М. Гебрук мы поставили, во-первых, вопрос об увеличении количества часов на предбукварный период за счёт букварного. Дирекция Таллинского учительского института и дирекция базовой школы разрешили нам спланировать предбукварный период в базовой школе на 40 часов вместо указанных в программе 20 часов. Мы поставили перед собой следующие задачи:

- 1) систематизировать подачу русских звуков при обучении русскому произношению в предбукварный период;
- 2) подобрать необходимый для предбукварного периода словарный запас;

- 3) систематизировать подачу: а) фразеологии на первых шагах обучения русскому языку; б) грамматических форм и категорий для предбукварного периода.

Приступая к работе, необходимо было, в первую очередь, иметь в виду особенности и трудности русского произношения для эстонцев. Чтобы преодолеть трудности произношения русских звуков шаг за шагом, по закону: от более легкого к более трудному, надо было установить степень трудности произношения их и, исходя из этого, построить определенную систему их подачи.

Во-первых, надо было установить, какие русские звуки являются для эстонцев самыми легкими для усвоения, чтобы с них начать работу. По моим наблюдениям, произношение гласных звуков *y, u, ы, а*, также *а, о, э* как под ударением, так и в предударном положении не представляют для эстонских учащихся особых трудностей и потому все эти гласные вводились с самого начала. Однако смягчение согласных мы решили отодвинуть на более дальний срок, и потому звук *и* давался только в начале слова и слога, а звук *э* только в начале (*это*). Также не представляют особых трудностей сочетания звука *й (j)* с гласными, и поэтому звукосочетания *я, ю, е, ё (ja, ju, je, jo)* тоже допускались в начале слова и в начале слога.

В произношении согласных, по моим наблюдениям, очень большие трудности для эстонцев представляет произношение палатализованных. Гораздо легче даётся эстонским учащимся произношение русских твёрдых согласных (за исключением твёрдого русского *л*).

Поэтому работу по обучению произношению было решено начать с твёрдых согласных. При планировании подачи звуковых трудностей было решено уделить на обучение произношению твёрдых согласных первые 20 часов из общего количества 40 часов.

Из русских твёрдых согласных самыми доступными для эстонцев, как это показывает практика, являются звуки *м, н, р, п, т, к*. Поэтому названные твёрдые согласные звуки были взяты в основу так же, как и указанные выше гласные, без особой подготовки.

Таким образом был подобран следующий, так сказать, «готовый звуковой фонд» русских звуков, принятый как готовый материал в начале работы по предбукварному курсу: г л а с н ы е: *а, о, у, ы, э, и* (последние с указанным ограничением); звукосочетания гласных с *й (е, ё, ю, я)* в начале слова и в начале слога; с о г л а с н ы е: *м, н, р, п, т, к*.

Дальнейшая работа состояла в том, что необходимо было разрешить вопрос о постепенном включении трудностей русского произношения в данную подобранную звуковую основу.

Решающую роль в этом должна была сыграть попытка определения степени трудности русского произношения разных русских твёрдых согласных сравнительно с звуковыми особенностями эстонских твёрдых согласных.

Одной из особенностей русского произношения, которая отсутствует в эстонском языке, является звонкость согласных. Из звонких, по наблюдениям в практике преподавания, самым трудным для эстонцев оказывается произношение *б, д, г*. Ввиду этого обучение произношению *б, д, г* было поставлено в плане после усвоения произношения остальных звонких — *в, ж, з*.

Второй особенностью звукового состава русского языка, также совершенно отсутствующей в эстонском языке, является наличие шипящих.

Из свистящих эстонский язык знает только один звук *с*, который

более или менее соответствует русскому *с*. Ввиду этого в практике преподавания русского языка в эстонской школе имеют место факты, когда учащийся, не усвоив в течение всего периода обучения в школе произношения русских свистящих и шипящих, произносит, кончая среднюю школу, вместо всех шипящих и свистящих звук *с*.

Поэтому для преодоления звуковых трудностей русского произношения в эстонской школе очень важно привести в систему обучение произношению свистящих и шипящих. Опыт этой систематизации был сделан при проведении предбукварного периода в базовой школе. При этой работе обучение произношению группы свистящих и шипящих мы начали со звука *с* (близкого к эстонскому *s*, но все же отличающегося от него своей специфичностью). От звука *с* перешли к обучению произношения звука *ш*.

Хотя звуки *ш* и *ж* отсутствуют в эстонском языке, но усвоение их произношения, как показывает практика, является сравнительно легким ввиду их «наглядности» (их звукоподражательность, участие губ, особое положение языка и т. д.). Поэтому обучение произношению звуков *ш* и *ж* в эстонской школе может иметь место на первых же уроках русского языка.

Естественным, конечно, является переход от обучения произношению русского *с* к произношению *ш*, при чём для прочного усвоения произношения данных звуков (слов и предложений с данными звуками) необходимо проводить достаточное количество фонетических упражнений, а также определённую, так сказать, «передышку» между подачей новых свистящих и шипящих, чтобы не получилось путаницы в их произношении.

С этой целью обучение произношению отдельных свистящих и шипящих в плане было размещено так, чтобы между ними были промежутки, дающие возможность закрепить усвоение пройденного звука.

В эти промежутки было проведено обучение произношению твёрдых согласных звуков *л*, *х*, *ф* (не зависящих друг от друга и не затрудняющих закрепления пройденных свистящих и шипящих) и сочетаний двух или нескольких согласных в начале слова (которые также отсутствуют в эстонском языке и являются одной из трудностей русского произношения для эстонцев).

Исходя из таких соображений, подача твёрдых свистящих и шипящих было спланировано в следующем порядке: первым из группы свистящих и шипящих был дан звук *с*; после этого *ш*; (сравнительно с *с*); через некоторый промежуток *ж*, (сравнительно с *ш*); после этого *ц*; самым последним из этой группы — *з* (также сравнительно с *с*). Вместе с тем, звуки *ж* и *з*, как сравнительно легкие звонкие звуки, на которых можно было научить включать голос, предшествовали звонким *б*, *д*, *г*, и таким образом подготавливали работу по обучению произношению этих трудных звуков.

Из группы звонких *б*, *д*, *г* самым легким для изучения в эстонской школе оказывается *б*, артикуляция которого наиболее наглядна. Произношение звука *г* является, по моим наблюдениям, самым трудным из данной группы звуков, т. к. его произношение невозможно проследить глазами, и поэтому обучение произношению звука *г* было отодвинуто в самый конец первых 20-ти часов, после усвоения произношения *б* и *д*, где учащиеся уже должны были привыкнуть к включению голоса.

В итоге получился следующий порядок подачи к намеченному

«готовому звуковому фонду» более трудных звуков и звукосочетаний: *л, в, с*, сочетания согласных *ст* и *кл* в начале слова, *ш, х, ж, ф, ц, з, б, д, г*.

Соответственно этой установленной звуковой системе и шла дальнейшая работа по подбору слов с необходимым звуковым составом.

При подборе словарного состава для предбукварного периода мы руководствовались не только целью обучения правильному русскому произношению, но в такой же мере целью обучения учащихся практическому пользованию русским языком, и поэтому мы старались ввести в активный словарь учащихся слова, обозначающие названия предметов и действий, наиболее часто встречающихся в окружающей детей жизни и наиболее прочно вошедших в активный словарь учащихся уже по родному языку. В активный словарь учащихся были введены слова из школьной, домашней, деревенской и городской жизни на следующие темы: *класс, школа, части тела человека (животных), одежда, пища, дом и двор, колхоз, поле, лес, домашние животные и птицы, город, огород, семья, пионеры*. Кроме того, были введены некоторые союзы, вопросительные слова и предлоги, необходимые для ведения беседы и построения предложений.

Выбирая к намеченным темам слова с определённым звуковым составом, мы давали при первом знакомстве с новым звуком 3—4 (в крайнем случае 2) слова на этот звук. Чтобы усвоенные звуки закрепились прочно, были даны на следующих уроках, наряду со словами на какой-либо другой новый звук, также новые слова с усвоенным на предыдущем уроке звуком. Например, произношение звука *з* было усвоено на 14-м уроке. На 15-м уроке был дан уже новый звук *б* в определённых новых словах, но вместе с тем были даны и новые слова со звуком *з*. На 16-ом уроке был дан новый звук *д*, но наряду с новыми словами со звуком *д* были даны также новые слова со звуками *з* и *б* и т. д.

Все новые слова давались в беседе на определённую тему. Большинство новых слов было дано в связи с новой, основной темой беседы, но часто новые слова давались также в связи с повторением пройденного. Таким образом, ранее пройденные темы пополнились необходимыми для беседы по данной теме новыми словами с новым звуковым составом.

В итоге был дан для активного усвоения следующий словарный состав.

Поряд. №№	Новый звук	Основная тема	Новые слова (активный словарь)
1	л	класс	парта, окно, рама, лампа, потолок, пол; это
2	»	части тела	кукла, рука, рот, нос; тут, там
3	в, с	»	волосы, коса, косы; вот
4	ст, кл	класс	класс, стол, стул, стакан, сумка, указка; стоит
5	ш	одежда	шапка, штаны, юбка, платок, карман; что? (что это?); школа
6	»	пища	суп, каша, ложка, нож, молоко, ест; а; кошка
7	х	части тела	ухо, уши, шея; хвост, усы, лапа; и
8	ж	поле	жук, муха, жужжит; тоже; сахар
9	»	»	жаворонок, хорошо, поёт; скажи; урок
10	ф	одежда	фартук, фуражка, кофта; красный, флаг; журнал
11	»	огород	картошка, тыква, лук, салат, томат, морковь, капуста; мама

Поряд. №№	Новый звук	Основная тема	Новые слова (активный словарь)
12	щ	колхоз	колхоз, корова, коровы, овца, овцы, пастух, трава
13	повторен.	»	трактор, сноп, снопы, солома; слушает, палка, кусты
14	з	лес	сосна, ёлка, комар, заяц; ваза, роза
15	б	колхоз	работает, машина, воз, возы; собака; папа
16	д	дом	дом, дым, труба, крыша; язык, зубы
17	»	двор	двор, дрова, забор, вода, сарай, топор
18	г	огород	огород, горох, бобы, огурцы; бабушка
19	»	части тела	глаза, нога, губы, голова; играет
20	повторен.	школа	карандаш, бумага, доска; да
21	смягчение	учебные принадл. класс	картина, книга, пенал, тетрадь, резинка, перо; нет, не
22	»	»	стена, дверь, портрет, портфель, мел, открой, закрась
23	»	»	возьми, положи, на, в (на стол, на стул и т. д., в пенал, в портфель и т. д.); до свиданья, здравствуйте
24	»	дома	нитки, ножницы, иглолка, шьёт, комната, корзина, грибы
25	»	класс	серп, молот, покажи, где? на столе, на стуле, на флаге и т. д.
26	»	»	в пенале, в классе, в портфеле и т. д.; сидит, висит, лежит
27	»	колхоз	поле, колхозник, колхозница, колхозники, работают, убирают, рожь
28	»	повторение	иди, сюда, здесь, дай, садись, место, на место; спасибо, пожалуйста
29	»	лес	лес, ягоды, цветы, растёт, растут, собирают, собирает; дети
30	ч	семья	дедушка, девочка, мальчик, дети, пьёт, чай, читает, кушает
31	»	посуда и пища	чайник, чашка, тарелка, хлеб, масло, печенье; хлеб с маслом
32	»	счёт	счёт до 10-ти
33	»	школа	ученик, ученица, пионер, пионерка, учитель, учительница, мяч, на перемене
34	»	учебные принадл.	ручка, чернила, чернильница, пишет; котёнок, котята
35	щ	»	ящик, в ящике, на ящике; карандаш, ручки, тетради, книги
36	»	пионеры	считает, считай; лагерь, в лагере, палатка, живут, пионеры, гора, река
37	»	»	барабан, барабанчик, барабанщик, горы, горнист;
38	повторение	город	город, улица, трамвай, автобус, аптека, почта, кино
39	»	домашние животные и птицы	курица, куры, петух, поросёнок, цыплёнок, козлёнок, щенок
40	»	повторение	закрепление пройденного

В связи с обучением произношению и определённом словарному запасу стояла задача обучения учащихся употреблению этих слов в речи. Для этого, чтобы разрешить этот вопрос, надо было, в первую очередь, определить, какие грамматические категории и формы являются наиболее необходимыми и доступными для усвоения в предбукварный период. Была сделана попытка установить, какие трудности в составлении предложений и особенности русского языка могут здесь встретиться.

Из этих особенностей в первую очередь надо отметить наличие в

русском языке и отсутствие в эстонском языке категории рода. Поскольку категория рода в эстонском языке отсутствует, не говоря о нескольких отдельных существительных, то усвоение рода в русском языке (а вместе с тем и усвоение согласования в роде) является одной из самых больших трудностей в процессе обучения русскому языку в эстонской школе. Поэтому решено было в предбукварный период, когда поставлена в первую очередь достаточно важная задача обучения правильному русскому произношению, категории рода, а вместе с тем и согласования в роде, совершенно не затрагивать, т. е. не давать прилагательных, порядковых числительных, местоимений (изменяющихся по родам) и прошедшего времени глагола.

Из глагольных форм, как это показал проведённый опыт, достаточно для активного усвоения в предбукварный период ограничиться следующими:

- 1) 3-м лицом настоящего времени (единств. и множ. числа), как наиболее употребительной формой глагола, необходимой при беседе и рассказывании по картинке, и
- 2) повелительным наклонением (единств. числа), способствующим ведению беседы-диалога самими учащимися.

Из падежных форм существительных были даны для активного усвоения следующие:

- 1) именит. падеж как подлежащее и как сказуемое, в первое время единств. числа; с 12-го урока некоторые существительные были даны также во множественном числе;
- 2) винит. падеж (сходный с именительным) как прямое дополнение и с предлогами *на* и *в* как обстоятельство места на вопрос *куда?*;
- 3) предложный падеж с предлогами *на* и *в* как обстоятельство места на вопрос *где?*

Из местоимений для активного усвоения были даны вопросительные *что?* и *кто?* и указательное *это* в роли подлежащего (в несогласованной форме).

Употребление несогласованного местоимения *это* в роли подлежащего является одной из особенностей русского языка сравнительно с эстонским, поскольку в эстонском языке соответствующее местоимение *see* в роли подлежащего согласуется в числе (*see on, need on*). Отсюда и случаи ошибок у эстонских учащихся, даже в старших классах, переносящих законы родного языка на русский язык и ввиду этого употребляющих часто местоимение *это* в роли подлежащего неправильно в согласованной форме, например: *Что это? — Этот стол. Что это? — Эти книги*. Поэтому и кажется достаточным ограничиться в предбукварный период усвоением употребления местоимения *это* только в роли подлежащего и совершенно не давать его в роли определения.

Личные местоимения были даны только пассивно (кроме *я* в сочетании *я здесь*).

Из наречий были введены в активный словарь учащихся наречия места: *тут, там, здесь, сюда, где?* и наречие *хорошо*, необходимые для ведения беседы, диалога и рассказывания. Из числительных были даны только количественные — *счёт до 20-ти*, как было указано выше, но, как показал опыт, счёт не является трудным для усвоения и может быть дан в большем объёме.

Из союзов для активного усвоения были даны *а, и, тоже*. Кроме того были даны утвердительные и отрицательные слова (*да, нет, не*), приветствия (*здравствуйте, до свиданья*).

Прилагательных по вышеуказанным соображениям не было дано (кроме одного *красный* в сочетаниях *красный флаг*, *красный галстук*).

Работа по фразеологии была проведена в следующем порядке.

На первом уроке были даны предложения типа: *Это стол*. Пассивно был усвоен вопрос: *Что это?*

На 2-м уроке был дан для пассивного усвоения вопрос *где?* (*Где карта?*) и усвоено составление предложений типа: *Тут пол. Там потолок*.

На 3-м уроке было усвоено составление предложений типа: *Вот рука*.

После этого (на 4-м уроке) был дан тип предложений с глаголом в 3-м лице: *Стол стоит. Лембит стоит. Тут стоит кукла. Там стоит парта*.

На 5-м уроке был усвоен активно вопрос: *Что это?* и введён диалог (разговор 2-х учеников на определённую тему с использованием всех уже известных типов фраз).

На 6-м уроке был дан для пассивного усвоения вопрос: *Что делает?* (*Что делает кошка?*) и для активного усвоения союз *а*. В связи с этим был дан тип предложений: *Кукла стоит, а кошка ест молоко*.

На 7-м уроке был дан союз *и* и типы предложений: 1) *Кошка стоит и ест* (подлежащее + 2 однородных сказуемых) и 2) *Майму ест суп* (подлежащее + сказуемое + прямое дополнение в случаях, когда форма винительного падежа созвучна с формой именительного падежа).

На 8-м уроке было усвоено употребление слова *тоже* в предложениях типа: *Жук жуужжит, муха тоже жуужжит*.

На 9-м уроке была дана повелительная форма глагола с обращением: *Лембит, скажи, что это?* а также предложения типа: *Жаворонок поёт хорошо*, т. е. предложение из 3-х членов — подлежащее + сказуемое + обстоятельство, выраженное наречием на вопрос *как?*

В дальнейшем шла работа по закреплению данных типов фраз в беседе, рассказывании, диалоге с применением разнообразного наглядного материала.

После усвоения произношения звуков *б, д, г* (на 21-м уроке) были даны типы предложений с утвердительными и отрицательными словами *да, нет, не*: *Скажи, это карандаш? — Да, это карандаш; или: Нет, это не карандаш*.

С 23-го урока были даны предложения с обстоятельством места, выраженным существительным в винительном падеже с предлогами *в, на* типа: *Положи перо на пенал. Положи перо в пенал*.

С 25-го урока были даны предложения с обстоятельством места в предложном падеже с предлогом *на* в связи с активным усвоением слова *где?* *Где лежит книга?* — *Книга лежит на столе*. После этого — предложения с обстоятельством места в предложном падеже с предлогом *в* типа: *Карандаш лежит в пенале*.

С 28-го урока в связи с разным видом диалогами были даны для активного усвоения слова: *спасибо, пожалуйста*, например: *Айта, дай портфель! — Пожалуйста, вот портфель! — Спасибо, Айта*.

Во время работы над произношением особо трудных звуков, как *б, д, г, ч, щ* новых типов фраз мы не давали, а уделяли больше внимания на закрепление пройденных, привлекая в процессе урока по возможности все виды усвоенных фраз.

Одним из самых серьёзных вопросов, возникших во время работы, был вопрос о введении печатных букв в процесс предбукварной работы. Начиная с 24-го урока, мы ввели на предбукварных уроках

знакомство с некоторыми русскими печатными буквами и составление из букв разрезной азбуки некоторых русских слов, произношение которых не отличается от их письма. Это было сделано с той целью, чтобы во время предбукварных занятий максимально подготовить учащихся к успешному овладению русской грамотой в букварный период обучения. Такое знакомство с русскими буквами ни в коей мере не является ещё обучением грамоте и переходом к букварному обучению. Перед букварным периодом стоит своя большая, ответственная и очень трудная задача обучения эстонских детей русской грамоте, в первую очередь правильному чтению.

Наши второклассники, которые уже владеют грамотой на родном языке, не затрудняются в анализе и синтезе слов. Поэтому, мне кажется, введение некоторого количества печатных букв в предбукварный период вполне естественно.

В своей практике эту работу мы начали со слов, в которые входят в большинстве буквы, начертания которых одинаковы или сходны с эстонскими (*а, о, к, м*). Мы познакомили детей с русскими печатными буквами в связи с составлением слов из букв разрезной азбуки в таком порядке: 1) *мама (м)*, 2) *кошка (ш)*, 3) *папа (п)*, 4) *рама (р)*, 5) *парта (т)*, 6) *лампа (л)*, 7) *стол (с)*, 8) *стул (у)*, 9) *жук (ж)* и аналогичные слова.

Дети быстро запоминали буквы и с большим интересом занимались составлением из букв разрезной азбуки слов, которые мы им давали.

Опыт проведения предбукварного периода по русскому языку в базовой школе Таллинского учительского института в 1950/51 учебном году подтвердил, что определённая система в подаче звуковых трудностей русского языка в эстонской школе необходима, так как учащиеся таким путём быстрее и прочнее усваивают правильное русское произношение, чем это имеет место при обычном проведении предбукварного периода в наших школах.

Проведённый опыт также доказал, что с увеличением часов на предбукварный курс, во-первых, обучение грамоте идёт быстрее, так как на долю букварного периода остаётся только обучение самой грамоте, поскольку произношение звуков в основном усвоено уже в предбукварный период (букварь был пройден за 8 недель и закончен к концу полугодия). Во-вторых, при обучении чтению в большой мере ликвидируется опасность «побуквенного» чтения, т. к. слова произносятся учащимися при чтении так, как они научились произносить их на разговорных уроках в предбукварный период; в-третьих, проведённый опыт доказал, что введение в предбукварный курс знакомства с печатными буквами разрезной азбуки и составления слов, произношение которых не расходится с их письмом, вполне допустимо и также помогает проведению букварного периода с большим успехом, чем это наблюдается тогда, когда первоначальное знакомство с русскими буквами вводят только с переходом к обучению грамоте.

Мой опыт.

М. АННИЛО,

преподавательница русского языка 12-ой школы гор. Таллина.

Знание русского языка открывает каждому советскому гражданину многообразные возможности к самообразованию и овладению всеми культурными сокровищами русского народа, а также и других советских народов. Поэтому главной задачей школы является, начиная с первых уроков русского языка, создать для изучения русского языка верное и крепкое основание, на котором можно воздвигнуть прочное и устойчивое здание. Но приступив к преподаванию русского языка во 2 классе, учителя сразу же сталкиваются со многими затруднениями: в течение 20 часов приходится изучать русский язык так сказать «безбукварно», без письменных и печатных букв. Спрашивается, как же сделать преподавание и усвоение русского языка интересным и результативным, легко принимаемым с первых уроков изучения. Главная цель, которую я преследую в этот период — это пробуждение интереса в учениках к русскому языку. Если этот интерес активен и глубок, то препятствия, с которыми приходится сталкиваться при изучении русского языка, становятся незаметными.

Конечно, запас слов, приобретенный учащимися в течение 20 часов, несомненно является сам по себе ценностью; на нем мы позже основываем дальнейшее изучение. Но еще важнее, чтобы ученики с нетерпением ждали урока русского языка и были заинтересованы в том, что этот новый урок прибавит к известным им новые слова.

Программой предвидено, что продолжительность урока в добукварный период — полчаса. Разумеется, это правильно потому, что урок, где деятельность детей в известной мере односторонняя (ученики не умеют еще писать и читать), утомляет маленьких детей. К сожалению, такие получасовые уроки приняты только в некоторых школах. В большинстве же школ, где учитель русского языка во 2 классе других предметов не преподаёт, составление расписания уроков с получасовыми занятиями по русскому языку связано с затруднениями. Поэтому я планирую свою работу полными уроками (45 мин.). Конечно, это временное явление в эстонских школах, и без сомнения с ним будет покончено, когда все учителя настолько овладеют русским языком, что будут в состоянии преподавать его в младших классах.

Работу добукварного периода я распределила на 15 тем. На каждую тему у меня был назначен 1 час. По каждой теме я знакомила учеников с самыми нужными словами; а также выбирала такие слова, в которых ясно были видны особенности фонетики русского языка. Изучение звуков начинала с таких, которые имеются в родном языке, но произношение которых сравнительно слабое в эстонском языке, в русском языке — усиливается. Напр., в теме *Игрушки* сравниваем произношение звука *с*. В фразе: *Саша любит спорт* ясно чувствуется разница в произношении звука *с* по-русски и по-эстонски. Обращаю

далее внимание учеников на то, что в русском языке вообще произношение согласных звуков интенсивнее произношения соответствующих им звуков эстонского языка. Затем разбираем произношение звуков *г, д, б* в начале слов.

Наконец, знакомимся с шипящими звуками, которые в эстонском языке совсем отсутствуют (*ж, ч, ш, щ*). Естественно, все время надо иметь ввиду предусмотренные темы и уже заранее стараться ознакомить учащихся с такими согласными, произношение которых для них затруднительно.

Пройденные темы были следующие: 1. *Класс*. 2. *Школа*. 3. *Игрушки*. 4. *Пионеры*. 5. *Семья*. 6. *Кухня*. 7. *Комната*. 8. *Домашние животные*. 9. *Сад*. 10. *Огород*. 11. *Одежда*. 12. *Звери*. 13. *Фабрика*. 14. *Колхоз*. 15. *Лес*.

При проработке каждой темы, ученики выучивали 5—7 новых слов (часть из них местоимения и вопросительные слова). Большого числа слов не стоит одновременно давать, так как прочное запоминание их создает трудности для учащихся. Конечно, тем можно взять больше, но едва ли за положенное время возможно будет продуктивно их проработать. Нередко мы бываем в затруднении, какие именно слова для изучения в первую очередь выбрать из обширного запаса слов. При выборе слов мы должны руководствоваться мыслью, чтобы выучиваемые слова обозначали предметы, детям хорошо знакомые и близкие. Многообразные впечатления от хорошо знакомых предметов учащийся связывает с заучиваемыми словами и этим закрепляет их в памяти. Запоминаем также слова из букваря. Считаю между прочим обязательным, чтоб ученики всегда имели возможность повторять выученные слова по картинкам букваря. В семьях, где владеют русской речью, дети всегда найдут себе помощников в затруднительных случаях. С удовольствием помогают им также ученики-товарищи старших классов.

Как я разрабатывала выбранные темы?

Без сомнения благодарными темами являются *Класс* и *Школа*, потому что здесь окружающие нас предметы отлично детям знакомы. Тема *Игрушки* также детям очень близка. У многих детей в возрасте второго года обучения кукла и игрушечное ружье стоят на первом месте. Учебными пособиями для последней темы будут следующие: кукла, мячик, медвежонок, барабан, лошадка и многие другие, рисунки которых можно найти в букваре. Чем красивее и интереснее предметы, которые мы приносим в класс, тем более дети заинтересуются ими, пожелают знать их названия, и тем крепче удержат в памяти эти названия. С успехом можно проработать тему *Одежда*. Приступив к этой теме, я попросила у одной маленькой девочки красивую куклу вместе с принадлежащей ей одеждой. Эта кукла очень заинтересовала детей. Каждый из учеников хотел ее ощупать рукой и все старались правильно произносить названия частей ее одежды. Урок вышел живой, веселый и продуктивный. За неимением настоящей куклы можно из папки вырезать «куклу-ребенка», а из бумаги вырезать ей всю одежду.

Для проработки темы *Кухня* (посуда) я принесла в класс маленькие тарелочки, чашечки, ножи, вилки. Эти маленькие предметы привлекли внимание детей. Классный стол накрыли «скатертью» из белой бумаги и разложили выучиваемые вещи на столе.

Такое соединение работы с игрой помогает преодолевать затруднения при изучении русского языка на первых уроках.

Темы *Звери, Домашние животные* я разрабатывала главным образом при помощи картин. Подходящие картинки я нашла в коллекции картин по естествознанию. В особенности нравились детям картины, которые я рисовала сама на классной доске. Удачно выбранная картина возбуждает в ребенке интерес и способствует закреплению в памяти названий предметов, изображенных на картине.

Несколько слов о том, как пользоваться картинками в этом периоде преподавания русского языка. У учителя должен быть всегда под рукой запас картин, как для изучения новых слов, так и для повторения выученных раньше слов. Для этого следует иметь на отдельных листах готовые наклеенные или нарисованные картины. Из них со временем соберется коллекция, которую можно использовать и при повторении.

Еще проще и легче для учителя и интереснее для учеников, если преподаватель нарисует картину-тему на классной доске.

Особенно живой интерес вызывает у ребят картина, рисуемая цветными мелками, которую легко соединить с изучаемыми словами. Как ознакомить учеников с названиями предметов на рисуемой учителем картине? До объявления темы, я рисую на доске дерево (припоминаем название дерева по-русски). Затем прибавляю еще несколько деревьев, постепенно образуется лес. На вопрос: «*Что это?*» получаю ответ по-эстонски: «*Это лес*».

Без сомнения найдутся в классе дети, которые произнесут это слово по-русски. Пользуюсь их помощью. Затем предлагаю вопрос: «*Кто тут живет?*» На доске рисую зайца и говорю: «*Это заяц*». Теперь ученики могут ответить на предложенный им раньше вопрос: «*Кто тут живет?*» — «*Тут живет заяц*». Спрашиваю: «*Что делает заяц?*» Отвечаю: «*Заяц сидит*». «*Что делает белка?*» — «*Белка сидит и ест*». Подобным образом одновременно с вопросами рисую новых животных. Наконец, закрепляем слова, повторяя их хором несколько раз.

Уже с первых уроков следует обратить особенное внимание на правильное произношение слов. В школах с эстонским языком преподавания с большими затруднениями связано произношение шипящих звуков (*ж, ч, ш, щ*), свистящего *з*, твердого русского *л*, также *б, г, д* в начале слов. Чтобы добиться правильного произношения всех этих звуков, следует последовательно и непрерывно упражнять в этом детей. Подобные упражнения надо связать с детским интересом и игрой. Например, для усвоения произношения шипящих звуков проводим следующее упражнение-игру. Вот мы все путешественники и со своими чемоданами (школьные ранцы) идем на поезд. Сели, поезд начинает двигаться, издавая звук *щ-щ-щ-...*, мы воспроизводим этот звук. Прибыли на станцию, поезд останавливается, паровоз выпускает пар: *ш-ш-ш-ш*. Детям всегда нравится подражать и мы повторяем хором: *ш-ш-ш-ш*. Пошли со станции, налетают насекомые со свистом: *з-з-з*. Пролетает жук и жужжит: *ж-ж-ж-ж*. С дерева слетает воробей и чирикает: *чик-чирик, чик-чирик*.*

Детям нравится игра. Они на перебой подражают всем этим звукам и таким образом незаметно усваивают правильное произношение их. Для закрепления правильного произношения следует почти с каждым учеником проработать звуки индивидуально, особенно же усиленно с отстающими. Трудноусваиваемые шипящие звуки *ж, ч, ш, щ*

* Разумеется, при первом ознакомлении учащихся с этими звуками следует ограничиться только одним звуком.

изучаем последовательно, каждый звук на особом уроке. Для этого от каждого урока уделяют 5—10 мин., в течение которых провожу предусмотренные звуковые упражнения, цель этих упражнений — помочь в различении шипящих звуков, так как дети часто их путают, в особенности дети с малоразвитым слухом.

В конце фонетического курса мы проделывали упражнения, где ученики по слуху определяют тот или иной звук. Это делается так: я называю какое-нибудь слово, начинающееся, например, с буквы *ж*. Ученики подыскивают слова с буквой *ж* в начале или в середине слова, так как они знакомы уже со многими подобными словами, напр.: *жук, журнал, ножик, живу, живет* и др. Подобные упражнения проводятся со всеми звуками, в особенности же с теми, произношение которых эстонцам дается с трудом, напр.: *б, г, д* в начале слов. Замечено, что многие дети не отличают *ж* от *ш*, *з* от *с*, *д* от *т*, и в произношении их путаются. Путем продолжительных, аккуратных и усиленных упражнений эти ошибки понемногу сглаживаются и со временем совсем почти исчезают.

При упражнениях в правильном произношении я стараюсь привлечь также учеников старших классов, или же учеников того же класса, но с более правильным произношением для помощи слабым ученикам, что дает хорошие результаты за самое короткое время. В широкой мере я пользуюсь имеющимися у учеников знаниями по русскому языку, как бы они ни были малы. Обыкновенно в каждом классе найдутся ученики, у которых до школы уже имеется маленький запас русских слов. Их помощью я пользуюсь для ознакомления класса с новыми словами. Это воодушевляет других детей и побуждает их вне уроков замечать и запоминать русскую речь в окружающей среде. Нахожу полезными звукоподражательные упражнения, которые могут быть весьма разнообразны. Из них детям обыкновенно нравятся упражнения, данные в рифму и с известным содержанием. Напр.: *Я жук, я жук, я тут живу — Жуужу, жуужу, жуужу,* — упражнение со звуком *ж*. Или: *Моем, моем трубочиста чисто, чисто, чисто, чисто.* *Будет, будет трубочист чист, чист, чист, чист.* Здесь дети учатся выговаривать звук *ч*.

Может возникнуть вопрос, не обременяет ли ребенка усваивание такого материала в добукварный период? Нет, ребенок воспринимает подобный материал без труда.

План работы такой: Прежде всего я прочитаю перед классом выбранное «звуковое» упражнение и дети отгадывают, какой именно звук в нем предусмотрен. Затем объясняю прочитанное при помощи картин или просто перевожу содержание упражнения на эстонский язык. Упражнение повторяю еще раз и прошу желающих повторить, конечно с моей помощью. Желающих повторить обыкновенно много; повторяем упражнение 5—7 раз. Такое упражнение учим в течение 2—3 уроков, после чего можно считать его усвоенным. Подобных звуковых упражнений со временем наберется 5—6 (зависит от длины и трудности). И вот у детей чувство удовлетворения на лицах, что они знают уж так много нового и интересного. Выученные упражнения повторяем хором всем классом, что помогает робким и слабым учениками чувствовать себя полными участниками в общей работе и порождает в них смелость для дальнейших занятий. Такой работе уделяем 2—3 мин. из предназначенного для урока времени. Вообще практику больше хоровые упражнения с рифмой и ударением.

В добукварный период каждый ученик должен приобрести себе

белую тетрадь без линеек. Ее мы употребляем для диктантов-рисунков. На каждой странице ученики рисуют рамку с 6—9 клетками. Наверху рамки оставляется место для заглавия диктанта-картинки. В раме помещается число картин соответственно запасу слов у детей. Напр., у нас тема *Сад*. Учитель произносит по-русски слово *яблоко*. Ученики припоминают значение этого слова и рисуют *яблоко* в клетку № 1. Клетки в раме пронумерованы для того, чтобы легче было контролировать работы. Продиктованными словами в этой теме будут: *яблоко, груша, вишня, слива, лейка, дерево* и др.

Данную диктовку проверяем так: ученики читают в своих тетрадях «написанные» картинки по-русски. Если в этот же самый урок проверить всю диктовку не удастся, то можно задать ее на дом для повторения. На следующем уроке прежде всего доканчиваем проверку и повторяем предыдущие работы. Для закрепления и повторения выученных слов хорошим пособием является «картинное» лото. Лото можно приготовить своими силами при помощи учеников старших классов. На каждой карточке можно нарисовать 3—6 картин на слова из пройденного материала. Для закрывания картин во время игры употребляем вырезанные из папки кружочки. Карточки по содержанию должны отличаться одна от другой. Карточек следует приготовить столько, сколько в классе имеется учеников и даже больше. В этой игре работа памяти соединяется с соревнованием, что возбуждает большой интерес к игре. Вначале прочитывает названия предметов учитель сам, дальше может это делать один из учеников с лучшим произношением. Во многих школах имеются большие напечатанные и раскрашенные картины для упражнений в практической речи по-русски. Как пользоваться ими в добукварный период?

Сначала я знакомя учеников с изображением на большой картине словами-предметами, что делаю при помощи маленьких картинок. Поступаю так потому, что если ученик сразу увидит большую картину со многими предметами, то внимание его рассеивается и общее впечатление, полученное от картины, мешает ему замечать отдельные предметы на картине. Если же слова-предметы ему заранее знакомы, то он легко их найдет на картине. Эти картины хорошо употреблять для повторения пройденного. Ученики называют имена животных и предметов, изображенных на картине сначала по указанию и с помощью учителя, но позже сумеют сами находить требуемые предметы. Обычный ход урока в добукварный период следующий:

1. Приветствие учеников при входе учителя в класс — на русском языке — 1 мин.

2. Повторение звукового упражнения или объяснение нового — 3 до 4 мин.

3. Повторение слов, пройденных на предыдущем уроке, при помощи картинок, рисунка на классной доске, или же при помощи слов: *дай, покажи, скажи* — 8 мин.

4. Ознакомление с новыми словами, предусмотренными программой — 12 мин.

5. Закрепление слов при помощи упражнений или какой-нибудь импровизированной игры — 10 мин.

6. Карточный диктант или игра в лото — 10 мин.

Задание на дом: Повторить по букварю выученные слова-картинки.

Применяя разнообразные методические приемы, учитывая конкретные трудности русского языка для эстонца, мы можем достичь хороших результатов при преподавании русского языка в эстонских школах.